

CYNGOR SIR YNYS MÔN	
Adroddiad i'r:	Pwyllgor Llywodraethu ac Archwilio
Dyddiad:	8 Rhagfyr 2022
Pwnc:	Adolygiad o adroddiadau Archwilio Cymru a Zurich Risk Engineering yn ymwneud ag ymateb i newid hinsawdd yn y sector cyhoeddus a Chyngor Sir Ynys Môn
Pennaeth Gwasanaeth:	Dylan Williams – Prif Weithredwr
Awdur yr Adroddiad:	Rhys A Williams – Rheolwr Newid Hinsawdd
Natur a Rheswm dros Adrodd: Cyflwyno dadansoddiad y Cyngor o argymhellion a wnaed yn Adroddiadau Archwilio Cymru a Zurich Risk Engineering. Amlinellu'r camau a nodwyd gan y Cyngor mewn ymateb i gryfhau ei agwedd at Newid Hinsawdd.	

1. Cyflwyniad

- 1.1. Cyhoeddodd yr Archwilydd Cyffredinol adroddiad ym mis Gorffennaf 2022 gan ofyn: 'Sut mae'r sector cyhoeddus yn paratoi i gyflawni uchelgais cyfunol Llywodraeth Cymru ar gyfer sector cyhoeddus sero net erbyn 2030?'. Mae'r adroddiad yn amlinellu casgliadau'r Archwilydd Cyffredinol yn seiliedig ar yr ymatebion o bob rhan o'r sector cyhoeddus
- 1.2. Yn gydamserol, comisiynodd y Cyngor 'Gwiriad Iechyd Newid Hinsawdd' gyda Pheirianneg Risg Zurich i gynnal asesiad cychwynnol o ymateb yr Awdurdod i newid hinsawdd.
- 1.3. Mae'r adroddiad ynghlwm yn tynnu sylw at y negeseuon cynradd ac argymhellion o'r ddau adolygiad ac yn nodi newidiadau i'w gweithredu dros y tymor byr, canolig a hir felly sicrhewch fod ymateb y Cyngorau i newid hinsawdd yn addas i'r diben

2. Argymhelliad

- 2.1. Bod y Pwyllgor Llywodraethu ac Archwilio yn ystyried yr adroddiad ac yn cymryd sicrwydd bod y ddau adroddiad wedi eu adolygu a newidiadau a nodwyd i wella dull y Cyngor wrth ymateb i Newid Hinsawdd.

CYNGOR SIR
YNYS MÔN
ISLE OF ANGLESEY
COUNTY COUNCIL

Gwasanaeth Prif Weithredwr

Dadnsoddiad Adroddiadau Archwilio Cymru a Zurich Risk Engineering

Dadansoddiad ac ymateb i adroddiadau ar newid hinsawdd yn y sector cyhoeddus ac o fewn Cyngor Sir Ynys Môn

Dyddiad cyhoeddi: Hydref 2022

Dadnoddad Adroddiadau Archwilio Cymru a Zurich Risk Engineering

Trosolwg

Dadansoddiad ac ymateb i adroddiadau ar newid hinsawdd yn y sector cyhoeddus ac o fewn Cyngor Sir Ynys Môn

Mwy o wybodaeth

Cyfeiriwch ymholiadau am y ddogfen hon at:

Rhys Alun Williams

Rheolwr Newid Hinsawdd

Cyngor Sir Ynys Môn

Ffôn: [01248 751854]

E-bost: Rhyswilliams3@ynysmon.llyw.cymru

1. Cyflwyniad a Chyd-destun

- 1.1. Mae'r Archwilydd Cyffredinol wedi ymrwymo i raglen waith hirdymor ar newid hinsawdd. Mae adroddiad yr Archwilydd Cyffredinol a gyhoeddwyd ym mis Gorffennaf 2022 yn adolygiad llinell sylfaen sy'n gofyn: 'Sut mae'r sector cyhoeddus yn paratoi i gyflawni uchelgais gyfunol Llywodraeth Cymru o sector cyhoeddus sero net erbyn 2030?'. I lywio'r adolygiad llinell sylfaen, ymatebodd 48 corff cyhoeddus (Llywodraeth Cymru, Awdurdodau Lleol, Ymddiriedolaethau'r GIG ac yn y blaen) i gais am dystiolaeth. Mae'r adroddiad yn amlinellu casgliadau'r Archwilydd Cyffredinol ar yr ymatebion a dderbyniwyd o bob rhan o'r sector cyhoeddus.
- 1.2. Cyflwynodd y Cyngor dystiolaeth i Archwilio Cymru gan ddefnyddio'r templed a ddarparwyd - cydlynwyd hyn gan Gethin Morgan, y Rheolwr Rhaglen, Cynllunio Busnes a Pherfformiad, gyda chymorth gan Rhys Alun Williams, y Rheolwr Newid Hinsawdd.
- 1.3. Yn ogystal, yn ddiweddar comisiynodd y Cyngor 'Wiriad Iechyd Newid Hinsawdd' gan Zurich Risk Engineering er mwyn cynnal asesiad cychwynnol o weithgareddau'r Awdurdod yn gysylltiedig â newid hinsawdd. Mae adolygiad o argymhellion y Gwiriad Iechyd wedi'i gynnwys yng nghwmpas yr adroddiad hwn.
- 1.4. Bydd yr adroddiad Tîm Arweinyddiaeth hwn yn :-
 - Amlinellu prif argymhellion Adroddiad 'Parodrwydd y Sector Cyhoeddus' Archwilio Cymru ac 'Adroddiad Gwiriad Iechyd' Zurich
 - Arfarnu Cynllun Tuag at Sero Net cyfredol y Cyngor yn erbyn y prif argymhellion hynny
 - Ceisio nodi gweithredoedd tymor byr, canolig a thymor hir i wella a chryfhau dull gweithredu'r Cyngor (a'r Cynllun Tuag at Sero Net) er mwyn cyflawni ei darged sero net erbyn 2030.

2. Dadansoddiad o'r Adroddiadau

- 2.1. Mae adroddiad Archwilio Cymru'n targedu uwch arweinwyr a'r rhai sydd â swyddogaethau sgrïwtini gyda'r nod o'u hysbrydoli i gynyddu cyflymder eu gwaith ar gyflawni uchelgais gyfunol 2030. Yn ddiweddarach, cyhoeddwyd ail adroddiad tystiolaeth sy'n darparu canfyddiadau a data manylach o'r dystiolaeth a gasglwyd ac mae wedi'i gynnwys yn Atodiad A – Adroddiad Tystiolaeth er mwyn cyfeirio ato.
- 2.2. Mae casgliad cyffredinol Adroddiad Archwilio Cymru (Atodiad A - Adroddiad yr Archwilydd Cyffredinol) yn cael ei grynhoi isod :-
 - ansicrwydd ynghylch a fydd y sector cyhoeddus yn cyflawni ei uchelgais gyfunol ar gyfer 2030.
 - rhwystrau cyffredin i gynydd y mae'n rhaid i gyrff cyhoeddus fynd i'r afael â nhw ar y cyd er mwyn cyflawni'r uchelgais o sector cyhoeddus sero net erbyn 2030.
 - er bod cyrff cyhoeddus yn dangos ymrwymiad i leihau allyriadau carbon, erbyn hyn, mae'n rhaid iddynt gynyddu eu gweithgareddau'n sylweddol, cynyddu cydweithrediad a rhoi datgarboneiddio wrth wraidd eu gweithgareddau a'u penderfyniadau o ddydd i ddydd.
 - mae angen i sefydliadau fod yn feiddgar ac yn arloesol a rhannu profiadau o'u llwyddiant a'u methiannau.
 - ni fydd yr Archwilydd Cyffredinol yn beirniadu sefydliadau am gymryd risgiau a reolir yn dda i fynd i'r afael â'r her ddigynsail hon.
- 2.3. Er mwyn ategu'r casgliadau cyffredinol, mae Archwilio Cymru wedi nodi pum galwad i weithredu i sefydliadau eu hystyried o ran datgarboneiddio yn y sector cyhoeddus. Y rhain yw:

- I. Cryfhau arweinyddiaeth a dangos cyfrifoldeb ar y cyd drwy gydweithrediad effeithiol
- II. Egluro cyfeiriad strategol a chynyddu cyflymder y gweithrediad
- III. Mynd i'r afael â'r cyllid sydd ei angen
- IV. Nodi bylchau sgiliau a chynyddu capasiti
- V. Gwella ansawdd data a gwaith monitro i gefnogi proses o wneud penderfyniad

Mae pob galwad i weithredu yn trafod y dystiolaeth a gasglwyd a'r mewnwelediad a gafwyd ac mae'n gorffen gyda chwestiynau y dylai uwch arweinwyr ac arweinyddion sgriwtini eu hystyried.

- 2.4. Mae dadansoddiad o'r bylchau sy'n arfarnu sefyllfa'r Cyngor yn erbyn y cwestiynau a godwyd yn adroddiad Archwilio Cymru wedi'i gynnwys yn Atodiad B. Mae'r dadansoddiad yn ystyried y cwestiynau a godwyd ym mhob galwad i weithredu ac mae'n nodi gweithredoedd posib lle mae bwlch wedi'i ganfod. Yn ogystal, mae'r dadansoddiad o'r bylchau'n nodi lle mae cysylltiad rhwng y cwestiynau a godwyd a'r Cynllun Tuag at Sero Net presennol a'r cynllun gweithredu blynyddol.
- 2.5. Mae dadansoddiad o'r bylchau yn seiliedig ar Adroddiad Zurich (Atodiad C) yn arfarnu'r argymhellion a wnaed ac mae'n nodi gweithredoedd lle bo angen. Mae gweithredoedd sy'n debyg i'r rhai a nodwyd ar gyfer adroddiad Archwilio Cymru yn cael eu nodi fel 'cysylltu â gweithredoedd a argymhellwyd' er mwyn osgoi dyblygu. Yn yr un modd, mae cysylltiadau â gweithredoedd a gynlluniwyd yn y cynllun Tuag at Sero Net yn cael eu nodi.
- 2.6. Mae gweithredoedd a nodwyd yn y dadansoddiad o'r bylchau wedi eu blaenoriaethau yn ôl gweithredu tymor byr / canolig / hir ac maent yn cael eu crynhoi yn yr argymhellion isod.

3. Casgliad

- 3.1. Yn gyffredinol, mae'n deg dod i'r casgliad fod y Cyngor ar y trywydd cywir o ran ei ddull gweithredu i gyflawni sero net ar hyn o bryd. Mae'r Cynllun Tuag at Sero Net, a fabwysiadwyd ym mis Mawrth 2022, yn nodi'r ffordd ymlaen i'r Cyngor mewn cysylltiad â'i feysydd rhaglen penodol. Trwy ddadansoddi'r argymhellion o'r ddau adroddiad, mae'n bosib nodi cysylltiadau rhyngddynt a'r cynllun Tuag at Sero Net e.e. Datgarboneiddio asedau, ymateb i'r argyfwng, datblygu llinell sylfaen, gwaith ôl osod ar dai a chyfathrebu.
- 3.2. Serch hynny, mae'r casgliad hwn yn amodol ar gadw mewn cof y gweithredoedd a'r newidiadau sylweddol y mae'n rhaid i'r Cyngor cyflawni er mwyn cyrraedd ei dargedau sero net, megis:
 - Integreiddio syniadau datgarboneiddio yn llawn yng ngweithredoedd o ddydd i ddydd y cyngor a'r broses gwneud penderfyniadau.
 - Cyfrifo carbon yn llawn ac yn fanwl ac ymgorffori targedau datgarboneiddio yn y broses cynllunio busnes a chynllunio ariannol.
 - Nodi'r ymrwymadau ariannol tymor hir fydd eu hangen i gyflawni targed 2030.
 - Nodi'r sgiliau, y galluoedd a'r capasiti fydd eu hangen i gyflawni targed 2030.

4. Argymhellion

- 4.1. Integreiddio'r gweithredoedd a nodwyd yn ôl blaenoriaethau tymor byr a chanolig yn y Cynlluniau Gweithredu presennol (22/23) a chynlluniau gweithredu yn y dyfodol (23/24 a 24/25) yn y drefn honno

Tymor Byr (Cynnwys yn y Cynllun Gweithredu presennol – y Rheolwr Newid Hinsawdd i Weithredu)

- **Monitro** – Y Rheolwr Newid Hinsawdd, ar y cyd â swyddogion perthnasol, i archwilio'r posibilrwydd o ymestyn gwaith monitro aer glân yn asedau presennol y cyngor

Tymor Canolig (Cynllun Gweithredu Sero Net Blwyddyn 2 a 3 – Swyddogion perthnasol i weithredu)

Arweinyddiaeth a chydgyfrifoldeb

- Parhau i ddatblygu ei ddull gweithredu sero net gan sicrhau ei fod yn gymesur â'r argyfwng newid hinsawdd h.y. rheoli risg, gweithredu, dyrannu adnoddau, llywodraethiant
- Parhau i roi datgarboneiddio wrth wraidd penderfyniadau busnes o ddydd i ddydd.

Egluro cyfeiriad strategol a chyflymder gweithredu

- Sicrhau fod strategaethau a pholisïau corfforaethol newydd yn cael eu datblygu / diweddarau i adlewyrchu'r ymagwedd sero net.

Cyllid a Chynaliadwyedd

- Sicrhau lefel ddigonol o fanylder mewn datganiadau ariannol sy'n ymwneud â gwariant ar ddatgarboneiddio
- Nodi yn y cynlluniau ariannol tymor hir pa adnoddau a phenderfyniadau sydd eu hangen i gyflawni targed datgarboneiddio 2030
- Ystyried cyfleoedd buddsoddi tymor hir sy'n cynnig cyfraniad cadarnhaol tuag at nodau newid hinsawdd y cyngor

Bwlch sgiliau a chapasiti – Mae angen dadansoddi'r bwlch sgiliau a sgiliau ar gyfer y dyfodol i gynorthwyo i gyflawni targed 2030

Ansawdd data a monitro i gefnogi'r broses o wneud penderfyniadau

- Datblygu gwaith monitro carbon o'r gadwyn gyflenwi yn y tymor canolig a'r tymor hir.
- Sefydlu cysylltiadau rhwng monitro allyriadau carbon a chynllunio busnes ac ariannol.

4.2. Cynnwys gweithredoedd tymor hir wrth gynllunio ar gyfer y cynllun olynol, Cynllun Tuag at Sero Net 25-28

Cadarnhau cyfeiriad strategol a chyflymder gweithredu

- Ceisio integreiddio Deddf Llesiant Cenedlaethau'r Dyfodol yn well yn y Cynlluniau Tuag at Sero Net olynol
- Sicrhau mewnbwn gan staff, rhanddeiliaid a dinasyddion wrth ddatblygu'r Cynllun Tuag at Sero Net nesaf

5. Atodiadau

Atodiad A – Dogfennau Cysylltiedig

- [Parodrwydd y Sector Cyhoeddus ar gyfer Carbon Sero Net erbyn 2030 \(audit.wales\)](#)
- [Parodrwydd y Sector Cyhoeddus ar gyfer Carbon Sero Net erbyn 2030: Adroddiad Tystiolaeth \(audit.wales\)](#)
- [Adroddiad Gwiriad Iechyd Newid Hinsawdd Zurich – Awst 2022.](#)

Atodiad B – Dadansoddiad o’r Bylchau yn seiliedig ar Adroddiad Archwilio Cymru

Tymor Byr – Yn y cynllun gweithredu presennol **Tymor Canol** – Blwyddyn 2 neu 3 Cynllun Gweithredol Tuag at Sero Net **Long Term** – Cynllun Tuag at Sero Net nesaf

Adroddiad Archwilio Cymru Cwestiynau a godwyd yn y Galwadau i Weithredu	Sefyllfa / Gweithredoedd Arfaethedig CSYM	Tymor Gweithredu		
		Byr	Canolig	Hir
1. Cryfhau eich arweinyddiaeth a dangos eich cyfrifoldeb ar y cyd drwy gydweithrediad effeithiol				
Paragraffau sy’n amlinellu’r prif negeseuon wedi eu hamlygu yn yr adroddiad. Cwestiynau a godwyd ar ddiwedd pob adran				
i. A ydym yn trin yr argyfwng hinsawdd a’r angen i ddatgarboneiddio fel ‘argyfwng’ go iawn?	Gweithred – Parhau i ddatblygu’r dull gweithredu i sicrhau ei fod yn gymesur â’r argyfwng hinsawdd h.y. trefniadau llywodraethu, rheoli risg, gweithredu, dyrannu adnoddau.		✓	
ii. A allwn ddangos bod datgarboneiddio wrth wraidd penderfyniad a gweithrediadau busnes o ddydd i ddydd?	Gweithred – Cyflawni cynlluniau presennol a nodwyd er mwyn rhoi datgarboneiddio wrth wraidd penderfyniadau o ddydd i ddydd e.e. adolygu polisiâu a strategaethau, llythrennedd carbon, gweithdrefnau caffael.		✓	
iii. A yw brys a maint yr her yn cael ei chyfleu’n dda gan uwch-arweinwyr ac yn cael ei ddeall ym mhab rhan o’r sefydliad?	Mae cynllun cyfathrebu’n cael ei ddatblygu	-	-	-
iv. A oes gennym drefniadau craffu a llywodraethu penodol ac effeithiol ar gyfer rheoli’r daith tuag at sero net?	Gweler 1.i	-	-	-
v. A ydym yn deall y prif rwystrau i gynydd a pha mor dda ydym yn cydweithredu i’w goresgyn nhw?	Cyswllt â 3.i	-	-	-
2. Egluro eich cyfeiriad strategol a chynyddu cyflymder y gweithrediad				
Paragraffau sy’n amlinellu’r prif negeseuon wedi eu hamlygu yn yr adroddiad. Cwestiynau a godwyd ar ddiwedd pob adran				
i. A ydym wedi nodi dull strategol a chynllun gweithredu clir ar gyfer datgarboneiddio? Os nad ydym, pam lai?	Ydym – Cynllun 3 blynedd gyda chynllun gweithredu ar gyfer y flwyddyn ariannol bresennol.			
ii. A ydym wedi rhoi ystyriaeth briodol i argymhellion Comisiynydd Cenedlaethau’r Dyfodol ar ddatgarboneiddio, gan gynnwys y rhai sydd yn Adroddiad Cenedlaethau’r Dyfodol 2020?	Gweithred – Ceisio ymgorffori’r Ddeddf yn well yn y cynlluniau olynol, Cynlluniau Tuag at Sero Net ‘25-28.			✓
iii. A ydym yn cynnwys ein staff, ein rhanddeiliaid a’n dinasyddion wrth ddatblygu a chyflawni ein dull strategol?	Gweithred – Cynnwys cyfle i staff, rhanddeiliaid a dinasyddion gyfrannu at y Cynllun Tuag at Sero Net ‘25-28 nesaf e.e. defnyddio strwythurau a phrosesau cynllunio lle fel cerbyd ar gyfer ymgysylltu/cyfranogiad.			✓
iv. A ydym wedi cydweithredu ag eraill i ddatblygu ein dull gweithredu cyffredinol?	Cyswllt â 2.iii			✓

Adroddiad Archwilio Cymru Cwestiynau a godwyd yn y Galwadau i Weithredu	Sefyllfa / Gweithredoedd Arfaethedig CSYM	Tymor Gweithredu		
		Byr	Canolig	Hir
v. Sut y bydd ein dull o ddatgarboneiddio yn ein helpu i gyflawni o gymharu ag amcanion strategol eraill (gan gynnwys amcanion llesiant) yn ogystal â chyflawni uchelgais gyfunol 2030?	Mae'r Cynllun Tuag at Sero Net yn Gynllun Strategol o fewn y Cyngor sy'n cyfrannu at 'Gynllun y Cyngor', cynlluniau strategol tymor hir eraill a Chynlluniau Cyflawni blynyddol Gwasanaethau.	-	-	-
vi. A yw ein strategaethau, ein polisiau a'n gweithrediadau corfforaethol eraill yn adlewyrchu'r dull strategol a nodwyd gennym ar gyfer datgarboneiddio?	Gweithred – Sicrhau gwaith datblygu / diweddarau strategaethau corfforaethol newydd, y strategaeth gyfalaf pholisiau'n adlewyrchu'r dull strategol a nodwyd ar gyfer datgarboneiddio.		✓	✓
vii. A yw ein cynllun gweithredu yn nodi cerrig milltir clir sy'n gyson ag uchelgais gyfunol 2030 ac a yw'n cael ei weithredu'n ddigon cyflym?	Gweler 5i - Ar hyn o bryd mae'r cynllun gweithredu'n canolbwyntio ar dargedau blynyddol. Bydd datblygu llinell sylfaen yn cynorthwyo i osod targedau seiliedig ar dystiolaeth fwy eglur.	-	-	-
3. Mynd i'r afael â'r cyllid sydd ei angen arnoch				
i. A ydym y gwybod faint yr ydym yn ei wario ar hyn o bryd ar weithgareddau i helpu i gyflawni uchelgais gyfunol 2030?	Gweithred – Cefnogi'r Strategaeth Gyfalaf, cynllun costau tymor hir sy'n ofynnol i gynllunio gweithgareddau, er mwyn cyflawni uchelgais gyfunol 2030.	✓	✓	✓
ii. A ydym yn gwybod faint y byddai angen i ni ei wario i helpu i gyflawni uchelgais gyfunol 2030?	Nodwyd rhai costau ar gyfer gwaith ôl-osod yn y stoc tai. Bydd angen cadarnhau cynlluniau gwariant ar sail arolwg o gyflwr y stoc a datblygu cynlluniau SATC2.	-	-	-
iii. Sut yr ydym yn penderfynu faint i'w wario ar ddatgarboneiddio?	Cyswllt â 3i – integreiddio costau / buddion datgarboneiddio yn y prosesau cynllunio ariannol a'r Strategaeth Gyfalaf.	-	-	-
iv. Os nad ydym wedi asesu goblygiadau ariannol uchelgais gyfunol 2030 eto, a ydym yn deall pam nad ydym wedi gallu gwneud hynny?	Nid oedd adnoddau i ddatblygu'r agenda datgarboneiddio mewn lle tan yn ddiweddar. Sefydlwyd y Cynllun Tuag at Sero Net ym mis Mawrth 2022.	-	-	-
v. Beth yr ydym yn ei wneud i gydweithredu ag eraill, i ddeall y goblygiadau ariannol, ac i rannu costau?	Mae grwpiau datgarboneiddio rhanbarthol yn rhannu gwybodaeth. Mae gan rai prosiectau ddull cydweithredu rhanbarthol (LEAP).	-	-	-
vi. A yw ein cyllidebau a'n gwariant yn adlewyrchu'r angen i leihau allyriadau carbon ar frys?	Gweithred – Sicrhau fod gwariant ar leihau Carbon yn cael ei nodi, lle bo angen, yn y Strategaeth Gyfalaf, cyllidebau a gwariant.	-	✓	✓
vii. A ydym yn nodi lefel dda o fanylion yn ein datganiadau ariannol mewn cysylltiad â gwariant ar ddatgarboneiddio? (Gweler ein blog ar y mater hwn).	Gweithred – Arfarnu lefel y manylion yn y datganiadau ariannol mewn cysylltiad â gwariant ar ddatgarboneiddio.		✓	
4. Nodi eich bylchau sgiliau a chynyddu eich capasiti				

Adroddiad Archwilio Cymru Cwestiynau a godwyd yn y Galwadau i Weithredu	Sefyllfa / Gweithredoedd Arfaethedig CSYM	Tymor Gweithredu		
		Byr	Canolig	Hir
i. A ydym yn gwybod pa sgiliau sydd eu hangen, yn awr ac yn y dyfodol, i sicrhau y gallwn gyflawni o gymharu ag uchelgais gyfunol 2030?	Gweithred - Mae angen dadansoddi'r bylchau sgiliau a sgiliau fydd eu hangen yn y dyfodol i gynorthwyo i gyflawni targed 2030.		✓	✓
ii. A oes gennym gynllun ar waith i ymdrin ag unrhyw fylchau mewn sgiliau a chapasiti a nodwyd trwy hyfforddiant, recriwtio neu weithio gyda chymheiriaid a rhanddeiliaid er mwyn rhannu adnoddau ac arbenigedd?	Gweithred - Mae angen hyfforddiant sgiliau a chynllun bylchau capasiti i sicrhau fod targed 2030 yn cael ei gyflawni.		✓	✓
5. Gwella ansawdd data a gwaith monitro i gefnogi eich proses o wneud penderfyniadau				
i. A ydym yn chwarae ein rhan yn y broses o adeiladu system a fydd yn darparu data cyson, cywir o ansawdd uchel ar allyriadau carbon ar draws y sector cyhoeddus er mwyn cefnogi tryloywder a gwaith craffu?	Mae adeiladu llinell sylfaen a dangosfwrdd cysylltiedig yn flaenoriaeth ar gyfer 22/23. Bydd gwaith datblygu cychwynnol hefyd yn nodi cynllun rheoli data sydd ei angen i sicrhau data o ansawdd uchel ar allyriadau carbon.	-	-	-
ii. A ydym yn gwybod beth mae'r data presennol yn ei ddweud wrthym a pha ddata ychwanegol sydd eu hangen arnom i gefnogi'r broses o wneud penderfyniadau?	Gweithred - Sefydlu cysylltiadau rhwng y llinell sylfaen a chynlluniau busnes ac ariannol i gefnogi'r broses o wneud penderfyniadau.		✓	✓
iii. Yn seiliedig ar ein dealltwriaeth o'n data ein hunain, a oes gennym gynlluniau ar waith i gymryd camau priodol?	Cyswllt â 5ii – Dim cynlluniau ar waith i gymryd camau priodol yn seiliedig ar ddata ar hyn o bryd.	-	-	-
iv. Sut y gallwn wella ein dealltwriaeth o allyriadau sy'n deillio o'n cadwyn gyflenwi ni a chadwyn gyflenwi trydydd partion perthnasol?	Gweithred – Angen newid tymor hir yn y cyngor er mwyn casglu gwybodaeth gywir am wariant ar allyriadau; ac mae angen ymgysylltu gyda'r gadwyn gyflenwi yn y tymor hir i ddatblygu sgiliau, dealltwriaeth a chapasiti i fesur allyriadau yn llawn.		✓	✓

Atodiad C – Crynodeb a Dadansoddiad o’r Bylchau yn seiliedig ar Argymhellion Gwiriad Iechyd Zurich

<p>Tymor Byr – Yn y cynllun gweithredu presennol Tymor Canolig - Bl. 2 neu Bl. 3 Cynllun Gweithredol Tuag at Sero Net Tymor Hir – Cynllun Tuag at Sero Net nesaf</p>	<p>Nodwyd gweithredoedd ble canfuwyd bylchau h.y. lle nad oes unrhyw weithgareddau wedi eu cynllunio</p>
---	--

Argymhellion y Gwiriad Iechyd	Sefyllfa / Gweithredoedd Arfaethedig CSYM	Tymor Gweithredu		
		Byr	Canolig	Hir
Diwylliant – diwylliant a dulliau gweithredu yn y sefydliad				
Ymwybyddiaeth o Newid Hinsawdd (Allanol) – dylid ystyried sut mae’r daith tuag at sero net yn cael ei chyfathrebu yn fewnol ac allanol.	Ar hyn o bryd mae Cynllun Cyfathrebu wedi’i gynnwys fel prosiect yn y Cynllun Gweithredu Sero Net 2022/23.	-	-	-
Cael gwared ar Seilos a Nodi Cyfleoedd ar y Cyd. Nodi unrhyw gyfleoedd ar y cyd mewn rhaglenni neu brosiectau sero net sy’n bodoli’n barod er mwyn gwneud y gorau o fuddion a chyfleoedd – er enghraifft, gellid ychwanegu gorsafoddedd monitro aer glân at offer monitro tywydd pob ysgol er mwyn cynyddu graddfa a sgôp y gwaith monitro aer glân.	Cyswllt â’r cynllun cyfathrebu mewnol sy’n cynnwys gwybodaeth a rhannu’r dysgu.	-	-	-
Ariannu newid yn yr hinsawdd a chynaliadwyedd				
Ariannu – Cyfarwyddwr Swyddogaeth (Adnoddau) CSYM a’r Rheolwr Newid Hinsawdd i gynnal adolygiad manwl o’r holl brosiectau a gynlluniwyd sy’n gysylltiedig â sero net / lliniaru newid hinsawdd, ac wedyn cynnal adolygiad o’r cynllun ariannol tymor hir gan nodi buddsoddiadau a phenderfyniadau ariannol allweddol a cherrig milltir tuag at y targed 2030.	Cyswllt â’r weithred a argymhellir i ddatblygu cynlluniau costau tymor hir i nodi gweithgareddau a gynlluniwyd i gyflawni sero net.	-	-	-
Strategaethau Buddsoddi ar gyfer y dyfodol - Mae CSYM yn gweithredu dull traddodiadol ar gyfer buddsoddi arian. Yn y dyfodol, efallai y byddai’n werth ystyried a yw’r cyfleoedd buddsoddi hyn yn cynnig dewis amgen i’r Cyngor sydd wedi’i alinio â’i nodau cynaliadwyedd ei hun.	Gweithred – Ystyried cyfleoedd buddsoddi tymor hir sy’n cynnig cyfraniad cadarnhaol tuag at nodau Hinsawdd y Cyngor.		✓	✓
Monitro				
Ariannu - Gan adeiladu ar lwyddiant cynlluniau ail-osod blaenorol, y Gwasanaethau Eiddo i ddatblygu cynllun hirdymor manwl mewn perthynas â sut fydd / sut gallai’r holl asedau gael eu trosi i sero net erbyn 2030. Rhaid ystyried yr agwedd gyllido hefyd fel rhan o’r ymarfer arfarnu manwl hwn.	Cyswllt â’r gweithredoedd a argymhellir yn gysylltiedig â rhagolwg ariannol sero net tymor hir arfaethedig a’r Cynllun Rheoli Asedau.	-	-	-

Argymhellion y Gwriad Iechyd	Sefyllfa / Gweithredoedd Arfaethedig CSYM	Tymor Gweithredu		
		Byr	Canolig	Hir
Deddf Llesiant Cenedlaethau'r Dyfodol 2015 – Dylai newidiadau i'r Cynllun Corfforaethol / cynllun Tuag at Sero Net ymgorffori ac alinio â Deddf Llesiant Cenedlaethau'r Dyfodol 2015.	Cyswllt â'r gweithredoedd a nodwyd i sicrhau fod y defnydd o Ddeddf Llesiant Cenedlaethau'r Dyfodol yn fwy eglur yn y Cynllun Tuag at Sero Net olynol.	-	-	-
Monitro aer glân – Ar hyn o bryd mae nifer benodol o orsafoedd monitro aer glân wedi eu lleoli ledled Ynys Môn. Mae gorsafoedd monitro wedi eu lleoli mewn ysgolion ledled yr Ynys ac efallai bod cyfle i gynyddu capasiti monitro aer glân. Y Rheolwr Newid Hinsawdd i archwilio'r posibilrwydd	Gweithred – Rheolwr Newid Hinsawdd, gyda swyddogion perthnasol, i archwilio'r posibilrwydd o ymestyn cyfleusterau monitro aer glân gan ddefnyddio asedau presennol y cyngor.	✓		
<u>Pobl a Hyfforddiant</u>				
Adnoddau – mae prinder gweithwyr proffesiynol a sgiliau a gwybodaeth mewn meysydd gwasanaeth allweddol, neu nid ydynt yn cael eu hariannu ar hyn o bryd, er bod cyflwyno swyddi hyfforddeion wedi rhoi sylw i'r bylchau. Dylai'r Cyngor arfarnu a fydd y model gweithlu presennol yn ddigonol i gyflawni'r newidiadau sero net a gynlluniwyd.	Cysylltu'r argymhelliad â'r bylchau sgiliau a nodwyd a'r dadansoddiad / cynllun capasiti.	-	-	-
Hyfforddiant ac Ymwybyddiaeth – Dylai'r Rheolwr Newid Hinsawdd rannu negeseuon rheolaidd â'r holl staff, swyddogion ac aelodau etholedig ynghylch cynnydd yn erbyn amserlenni cyflawni a thrywydd o ran cwblhau. Dylai hyn gael ei gynnwys fel rhan o'r Hyfforddiant Llythrennedd Carbon cyffredinol sydd wedi'i gynnwys yn y Crynodeb Gweithredol.	Hyfforddiant – cyswllt â Llythrennedd Carbon a'r rhaglen hyfforddiant gyffredinol a gyflwynir. Cyfathrebu – bydd yn derbyn sylw yn y cynllun cyfathrebu mewnol.	-	-	-
<u>Prosiectau, partneriaid a'r gadwyn gyflenwi</u>				

Argymhellion y Gwriad Iechyd	Sefyllfa / Gweithredoedd Arfaethedig CSYM	Tymor Gweithredu		
		Byr	Canolig	Hir
<p>Contractau / Cyflenwyr – argymhellir fod yr holl gontractau presennol, pan fyddant yn cael eu hadnewyddu, neu gontractau newydd, yn cael eu gwirio a’u halinio fel eu bod yn cyflawni, neu’n symud tuag at gyflawni targedau mewnol ar gyfer newid hinsawdd a dyheadau newid hinsawdd. Dylid tynnu sylw’r Rheolwr Newid Hinsawdd at ddyddiadau gorffen contractau a dylai gyfrannu at ddatrysiadau newid hinsawdd / sero net posib sy’n cael eu cynnig neu eu cytuno gyda thrydydd parti, neu dylai fod ganddo drosolwg o hynny. Trwy weithio gyda’r Rheolwr Caffael Corfforaethol gall y Rheolwr Newid Hinsawdd nodi trywydd posib ar gyfer nodi a lleihau allyriadau o nwyddau a gwasanaethau a brynir / ymgysylltu ym mhob rhan o gadwyn gyflenwi’r Cyngor.</p>	<p>Cyswllt â gwaith adolygu a diweddarau polisiau a gweithdrefnau caffael sydd wedi’i gynnwys yn barod yn y Cynllun Tuag at Sero Net presennol.</p>	-	-	-

Archwilio Cymru
Audit Wales

Parodrwydd y Sector Cyhoeddus ar gyfer Carbon Sero Net erbyn 2030

Adroddiad Archwilydd Cyffredinol Cymru

Gorffennaf 2022

Paratowyd yr adroddiad hwn i'w gyflwyno i'r Senedd o dan Ddeddf Llywodraeth Cymru 2006, Deddf Archwilio Cyhoeddus (Cymru) 2004 a Deddf Llesiant a Chenedlaethau'r Dyfodol 2015.

Mae'r Archwilydd Cyffredinol yn annibynnol o'r Senedd ac o lywodraeth. Mae'n archwilio ac yn ardystio cyfrifon Llywodraeth Cymru a'r cyrff cyhoeddus sy'n gysylltiedig â hi ac a noddir ganddi, gan gynnwys cyrff y GIG. Mae ganddo'r pŵer i gyflwyno adroddiadau i'r Senedd ar ddarbodaeth, effeithlonrwydd ac effeithiolrwydd y defnydd a wna'r sefydliadau hynny o'u hadnoddau wrth gyflawni eu swyddogaethau, a sut y gallent wella'r defnydd hwnnw.

Mae'r Archwilydd Cyffredinol hefyd yn archwilio cyrff llywodraeth leol yng Nghymru, mae'n cynnal astudiaethau gwerth am arian mewn llywodraeth leol ac yn arolygu cydymffurfiaeth gydag anghenion Mesur Llywodraeth Leol (Cymru) 2009.

Mae'r Archwilydd Cyffredinol yn ymgymryd â'i waith gan ddefnyddio staff ac adnoddau eraill a ddarperir gan Swyddfa Archwilio Cymru, sydd yn fwrdd statudol wedi'i sefydlu ar gyfer y nod hwnnw ac i fonitro a chynghori'r Archwilydd Cyffredinol.

© Archwilydd Cyffredinol Cymru 2022

Archwilio Cymru yw brand ymbarél Archwilydd Cyffredinol Cymru a Swyddfa Archwilio Cymru, sy'n endidau cyfreithiol ar wahân gyda'u swyddogaethau cyfreithiol eu hunain. Nid yw Archwilio Cymru ei hun yn endid cyfreithiol. Er bod gan yr Archwilydd Cyffredinol y swyddogaethau archwilio ac adrodd a ddisgrifir uchod, prif swyddogaethau Swyddfa Archwilio Cymru yw darparu staff ac adnoddau eraill ar gyfer arfer swyddogaethau'r Archwilydd Cyffredinol, ac i fonitro a chynghori'r Archwilydd Cyffredinol.

Cewch aildefnyddio'r cyhoeddiad hwn (heb gynnwys y logos) yn rhad ac am ddim mewn unrhyw fformat neu gyfrwng. Os byddwch yn ei aildefnyddio, rhaid i chi ei aildefnyddio'n gywir ac nid mewn cyd-destun camarweiniol. Rhaid cydnabod y deunydd fel hawlfraint Archwilydd Cyffredinol Cymru a rhaid rhoi teitl y cyhoeddiad hwn. Lle nodwyd deunydd hawlfraint unrhyw drydydd parti bydd angen i chi gael caniatâd gan ddeiliaid yr hawlfraint dan sylw cyn ei aildefnyddio.

Am fwy o wybodaeth, neu os ydych angen unrhyw un o'n cyhoeddiadau mewn ffurf ac/neu iaith wahanol, cysylltwch â ni drwy ffonio 029 2032 0500 neu drwy e-bostio post@archwilio.cymru. Rydym yn croesawu galwadau ffôn yn Gymraeg a Saesneg. Gallwch ysgrifennu atom hefyd, yn Gymraeg neu'n Saesneg, a byddwn yn ymateb yn yr iaith rydych chi wedi ei defnyddio. Ni fydd gohebu yn Gymraeg yn arwain at oedi.

This document is also available in English.

Diwygiwyd arddangos 2 o'r adroddiad hwn ar 9 Awst 2022 i gywiro mân wall.

Cynnwys

Adroddiad manwl

Cefndir	4
Casgliad cyffredinol	6
Galwadau i weithredu	7
1 Cryfhau eich arweinyddiaeth a dangos eich cyfrifoldeb ar y cyd drwy gydweithrediad effeithiol	7
2 Egluro eich cyfeiriad strategol a chynyddu cyflymder y gweithrediad	9
3 Mynd i'r afael â'r cyllid sydd ei angen arnoch	12
4 Nodi eich bylchau sgiliau a chynyddu eich capasiti	15
5 Gwella ansawdd data a gwaith monitro i gefnogi eich proses o wneud penderfyniadau	16

Atodiadau

1 Dulliau a moddau archwilio	19
2 Fframwaith deddfwriaethol a pholisi sy'n tanategu datgarboneiddio	21
3 Trywydd ac arweiniad adrodd y sector cyhoeddus	23

Adroddiad manwl

Cefndir

- 1 Mae newid hinsawdd yn un o heriau diffiniol y byd ac mae angen i bawb weithredu ar unwaith. Dywed [adroddiad](#) nodedig gan y Cenhedloedd Unedig ym mis Awst 2021 fod gweithgarwch dynol yn newid ein hinsawdd mewn ffyrdd digynsail a bod angen lleihau allyriadau carbon yn sylweddol.
- 2 Mae'r amcanestyniadau hinsawdd diweddaraf ar gyfer Cymru yn dangos mwy o siawns o aeafau mwynach a gwlypach, a hafau poethach a sychach, gyda lefelau'r môr yn codi a chynnydd yn amllder a dwyster digwyddiadau tywydd eithafol. Mae'r goblygiadau'n amlwg.
- 3 Un ffordd hanfodol o liniaru effeithiau newid hinsawdd yw lleihau allyriadau carbon. Ym mis Mawrth 2021, yn dilyn cyngor gan y Pwyllgor ar Newid Hinsawdd¹ ym mis Rhagfyr 2020, pennodd Llywodraeth Cymru [dargedau](#) newydd, sef gostyngiad o 63% mewn allyriadau carbon erbyn 2030, gostyngiad o 89% erbyn 2040, a gostyngiad o 100% erbyn 2050². Hefyd, nododd Llywodraeth Cymru uchelgais gyfunol fwy heriol i'r sector cyhoeddus yng Nghymru³ sef cyflawni carbon sero net erbyn 2030 (uchelgais gyfunol 2030).
- 4 Ym mis Mehefin 2021, cyhoeddodd Llywodraeth Cymru ei [Rhaglen Lywodraethu ar gyfer 2021-2026](#), sy'n rhoi mynd i'r afael ag argyfyngau hinsawdd a natur wrth wraidd y llywodraeth newydd. Mae'r Rhaglen Lywodraethu hefyd yn gwneud cyfres o ymrwymïadau i ymgorffori ymateb i newid yn yr hinsawdd ym mhopeth a wneir gan Lywodraeth Cymru.

1 Corff annibynnol statudol a sefydlwyd o dan Ddeddf Newid yn yr Hinsawdd 2008 yw'r Pwyllgor ar Newid Hinsawdd. Ei swyddogaeth yw cynghori llywodraethau'r DU ar dargedau allyriadau ac adrodd ar y cynnydd a wnaed o ran lleihau allyriadau nwyon tŷ gwydr a pharatoi ar gyfer effeithiau'r newid yn yr hinsawdd ac addasu iddynt.

2 Nid yw sero net yn golygu dileu allyriadau nwyon tŷ gwydr, ond cydbwysu'r allyriadau nwyon tŷ gwydr â swm y nwyon sy'n cael eu tynnu o'r atmosffer.

3 Mae diffiniad Llywodraeth Cymru o'r 'sector cyhoeddus' yn yr achos hwn yn cynnwys 65 o gyrff fel y nodir yn [Atodiad 2 Sero Net y Sector Cyhoeddus yng Nghymru: Llinell sylfaen ac argymhellion, Llywodraeth Cymru, Mehefin 2022](#).

- 5 Mae Llywodraeth Cymru hefyd wedi cyhoeddi Statws carbon sero-net erbyn 2030: Trywydd ar gyfer datgarboneiddio ar draws sector cyhoeddus Cymru (trywydd y sector cyhoeddus) i gefnogi sector cyhoeddus Cymru i gyflawni uchelgais gyfunol 2030. Ochr yn ochr â thrywydd y sector cyhoeddus, cyhoeddodd Llywodraeth Cymru y canllaw ar gyfer adrodd ar garbon sero-net a'r daenlen gysylltiedig i ganiatáu i'r sector cyhoeddus nodi ac adrodd ar allyriadau yn gyson.
- 6 Mae'r Archwilydd Cyffredinol wedi ymrwymo i gynnal rhaplen waith hirdymor ar newid hinsawdd. Ein darn cyntaf o waith yw adolygiad llinell sylfaen sy'n gofyn: **'Sut mae'r sector cyhoeddus yn paratoi i gyflawni uchelgais gyfunol Llywodraeth Cymru o sector cyhoeddus sero net erbyn 2030?'**. Er mwyn llywio'r adolygiad llinell sylfaen, cwblhaodd 48 o gyrff cyhoeddus, gan gynnwys
- 7 Rydym yn cyhoeddi dau adroddiad i rannu ein canfyddiadau:
- **yr adroddiad canfyddiadau allweddol hwn:** mae'r adroddiad hwn yn targedu uwch-arweinwyr a'r rhai sydd â swyddogaethau craffu mewn cyrff cyhoeddus, gyda'r nod o'u hysbrydoli i gynyddu cyflymder eu gwaith ar gyflawni uchelgais gyfunol 2030. Rydym wedi cynnwys cwestiynau ar ddiwedd pob adran o'r adroddiad hwn i sefydliadau fyfyrion yn eu cylch. Er nad yw'r cwestiynau hyn yn gynhwysfawr, maent yn darparu awgrymiadau pwysig i sefydliadau eu hystyried.
 - **adroddiad tystiolaeth – i ddilyn:** adroddiad a fydd yn darparu canfyddiadau a data manylach o'r cais am dystiolaeth a'n gwaith ehangach.

Casgliad cyffredinol

- 8 Mae ansicrwydd amlwg ynghylch a fydd y sector cyhoeddus yn cyflawni ei uchelgais gyfunol ar gyfer 2030. Mae ein gwaith yn nodi rhwystrau sylweddol cyffredin i gynnydd y mae'n rhaid i gyrff cyhoeddus fynd i'r afael â nhw ar y cyd er mwyn cyflawni'r uchelgais o sector cyhoeddus sero net erbyn 2030. Ac er bod cyrff cyhoeddus yn dangos ymrwymiad i leihau allyriadau carbon, erbyn hyn, mae'n rhaid iddynt gynyddu eu gweithgareddau'n sylweddol, cynyddu cydweithrediad a rhoi datgarboneiddio wrth wraidd eu gweithrediadau a'u penderfyniadau o ddydd i ddydd. Mae angen i sefydliadau fod yn feiddgar ac yn arloesol a rhannu profiadau o'u llwyddiannau a'u methiannau. Ni fydd yr Archwilydd Cyffredinol yn beirniadu sefydliadau am gymryd risgiau a reolir yn dda i fynd i'r afael â'r her ddigynsail hon.
- 9 Rydym wedi nodi pum galwad i weithredu fel y gall sefydliadau fynd i'r afael â'r rhwystrau cyffredin i ddatgarboneiddio yn y sector cyhoeddus. Y rhain yw:

1

Cryfhau eich arweinyddiaeth a dangos eich cyfrifoldeb ar y cyd drwy gydweithrediad effeithiol

2

Egluro eich cyfeiriad strategol a chynyddu cyflymder y gweithrediad

3

Mynd i'r afael â'r cyllid sydd ei angen arnoch

4

Nodi eich bylchau sgiliau a chynyddu eich capasiti

5

Gwella ansawdd data a gwaith monitro i gefnogi eich proses o wneud penderfyniadau

- 10 Nid ydym yn gwneud argymhellion penodol o ystyried natur lefel uchel ein hadolygiad. Fodd bynnag, rydym yn annog cyrff cyhoeddus i ystyried y negeseuon yn yr adroddiad hwn, a thrwy eu strwythurau llywodraethu mewnol, nodi'n gyhoeddus sut y maent yn bwriadu ymateb i'r galwadau i weithredu.

Galwadau i weithredu

Cryfhau eich arweinyddiaeth a dangos eich cyfrifoldeb ar y cyd drwy gydweithrediad effeithiol

- 11 Dangosodd Llywodraeth Cymru arweiniad pan ddatganodd argyfwng hinsawdd yn 2019. Mae llawer o'r cyrff cyhoeddus eraill wedi dilyn eu hesiampl, er enghraifft, mae 18 o'r 22 o gynghorau yng Nghymru wedi datgan argyfwng hinsawdd erbyn hyn.
- 12 Dangosodd Llywodraeth Cymru arweinyddiaeth hefyd pan bennodd uchelgais gyfunol 2030 ac ym mis Mai 2021 pan sefydlodd bortffolio Gweinidogol newydd ar gyfer newid yn yr hinsawdd. Daeth newid cysylltiedig i strwythur sefydliadol Llywodraeth Cymru i rym o 1 Ebrill 2022.
- 13 Rydym wedi dod o hyd i weithgarwch sylweddol gan gyrff cyhoeddus sy'n cefnogi'r symudiad tuag at ddatgarboneiddio. Felly, mae'n amlwg bod cyrff cyhoeddus yn cymryd yr agenda hon o ddifrif.
- 14 Er gwaethaf hyn, mae'n rhaid iddynt wneud mwy oherwydd bod cryn ansicrwydd (ac amheuaeth glir gan rai sefydliadau) ynghylch a fydd uchelgais gyfunol 2030 yn cael ei chyflawni. Yn y GIG, gwelsom ansicrwydd y byddai hyd yn oed gostyngiad o 34% mewn allyriadau yn cael ei gyflawni ar draws y sector hwnnw⁴. Dywedodd cyrff wrthym am rwystrau sylweddol i gynnydd o ran datgarboneiddio, megis anawsterau wrth drosi strategaeth yn weithred, ansicrwydd ynghylch cyllid, diffyg sgiliau a chapasiti, a materion yn ymwneud â data datgarboneiddio. Trafodir y materion hyn drwy gydol yr adroddiad hwn.
- 15 Nawr yw'r amser am arweinyddiaeth feiddgar. Mae'n rhaid i gyrff cyhoeddus leihau allyriadau carbon o'u hystadau, o'u gwasanaethau, ac o'r nwyddau a'r gwasanaethau y maent yn eu caffael. Yn ogystal â hynny, mae'n rhaid iddynt fabwysiadu swyddogaeth arwain ehangach drwy hyrwyddo'r agenda datgarboneiddio ym mhob sector yn y cymunedau y maent yn eu gwasanaethu i weithio tuag at 'broses bontio deg'⁵.
- 16 Bydd angen i gyrff cyhoeddus ddangos arweiniad cyfunol cryfach oherwydd y bydd cydweithredu rhwng sefydliadau yn hanfodol i gyflawni uchelgais gyfunol 2030. Dywedodd rhai ymatebwyr wrthym fod angen newid meddwl ar raddfa eang, gyda dull mwy cydgysylltiedig ar draws y sector cyhoeddus.

4 Mae Cynllun Cyflenwi Strategol Datgarboneiddio GIG Cymru yn nodi 46 o fentrau yr amcangyfrifir y byddant yn lleihau allyriadau carbon 34% erbyn 2030.

5 Mae 'proses bontio deg' yn golygu gweithredu ar newid yn yr hinsawdd a gwneud yr economi'n fwy gwyrdd mewn ffordd sydd mor deg a chynhwysol â phosibl i bawb dan sylw. Mae Polisi 1 yn [Cymru Sero Net Cyllideb Garbon 2 \(2021-25\)](#) yn nodi barn Llywodraeth Cymru ar broses bontio deg.

- 17 Mae nifer o baneli traws-sefydliadol a byrddau rhaglenni sydd eisoes yn bodoli er mwyn cydweithredu ar faterion sy'n ymwneud â'r hinsawdd gan gynnwys datgarboneiddio. Ac er bod cyrff cyhoeddus wedi mynegi safbwyntiau cadarnhaol ar y cyfan am y ffordd y maent yn cydweithredu, cydnabuwyd hefyd fod angen cynyddu'r ymdrechion hyn. Mae cyfrifoldeb cyfunol ar y sector cyhoeddus i wneud i'r strwythurau presennol weithio. Mae angen i gyrff cyhoeddus ystyried hefyd pa gydweithrediad ychwanegol sydd ei angen mewn sectorau ac ar draws y sector cyhoeddus.
- 18 Mae'n rhaid i uwch-arweinwyr wneud mwy i ddangos eu bod yn llwyr amgyffred brys a maint yr her ac yn nodi hyn yn glir fel prif flaenoriaeth i'w sefydliad os ydynt am gyflawni eu huchelgeisiau. Mae'n rhaid i ddatgarboneiddio (a risgiau ehangach yn yr hinsawdd) fod wrth wraidd penderfyniadau a gweithrediadau busnes o ddydd i ddydd. Mae'n rhaid i'r agenda hon gael ei hintegreiddio i bob gwasanaeth a gweithrediad, fel bod datgarboneiddio yn cael ei gyflawni ochr yn ochr â chanlyniadau eraill.
- 19 Gellir defnyddio'r fframweithiau a ddarperir gan Ddeddf Llesiant Cenedlaethau'r Dyfodol (Cymru) 2015 (gan gynnwys byrddau gwasanaethau cyhoeddus a phennu amcanion llesiant) i helpu sefydliadau i ddatgarboneiddio. Bydd cymhwyso'r egwyddor datblygu cynaliadwy mewn meysydd allweddol megis caffael, cynllunio'r gweithlu a chyllid hefyd yn helpu i gyflawni'r agenda ddatgarboneiddio.
- 20 Mae angen i'r rhai sy'n gyfrifol am swyddogaethau llywodraethu a chraffu mewn sefydliadau unigol gefnogi'r cyfeiriad teithio gan herio ar yr un pryd a oes digon yn cael ei wneud.

Cwestiynau y gallai uwch-arweinwyr a'r rhai sy'n craffu arnynt eu gofyn

- A ydym yn trin yr argyfwng hinsawdd a'r angen i ddatgarboneiddio fel 'argyfwng' go iawn?
- A allwn ddangos bod datgarboneiddio wrth wraidd penderfyniadau a gweithrediadau busnes o ddydd i ddydd?
- A yw brys a maint yr her yn cael ei chyfleu'n dda gan uwch-arweinwyr ac yn cael ei deall ym mhob rhan o'n sefydliad?
- A oes gennym drefniadau craffu a llywodraethu penodol ac effeithiol ar gyfer rheoli'r daith tuag at sero net?
- A ydym yn deall y prif rwystrau i gynnydd a pha mor dda ydym yn cydweithredu i'w goresgyn nhw?

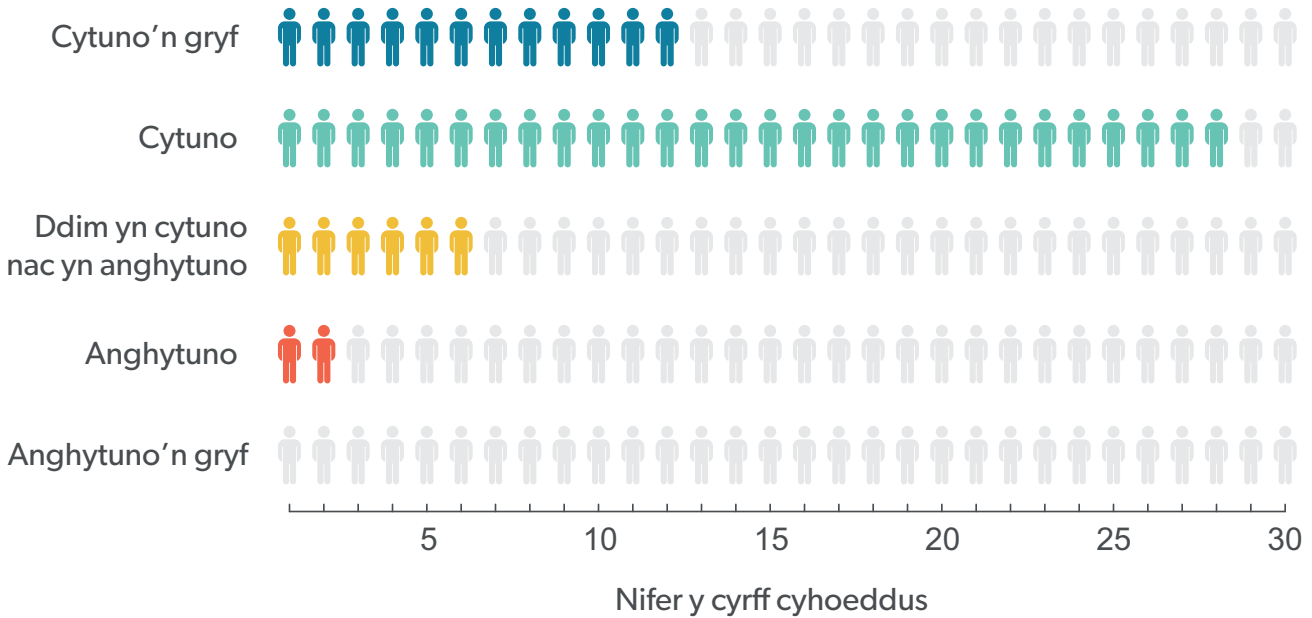

Egluro eich cyfeiriad strategol a chynyddu cyflymder y gweithrediad

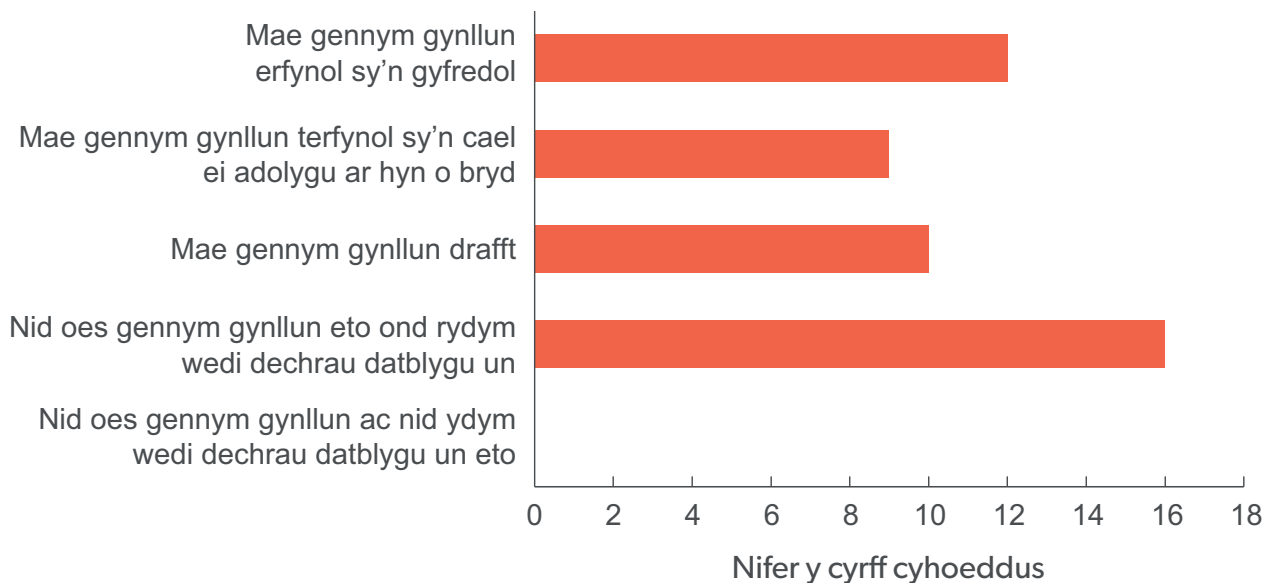
- 21 Er mwyn cyflawni uchelgais gyfunol 2030, mae'n hanfodol bod gan Gymru strategaethau clir, cydgysylltiedig ac integredig ar draws y sector cyhoeddus. Bydd yn rhaid i'r cynlluniau gweithredu sy'n deillio o'r strategaethau hynny gael eu gweithredu'n gyflym hefyd.
- 22 Mewn ymateb i'n cais am dystiolaeth, roedd cyrff cyhoeddus yn gadarnhaol ar y cyfan am y cyfeiriad strategol a nodwyd gan Lywodraeth Cymru a'i fod wedi ei gyfleu'n dda drwy [drywydd y sector cyhoeddus \(Atodiad 3\)](#). Mewn ymateb i'n cwestiwn ynghylch i ba raddau yr oeddent yn defnyddio trywydd y sector cyhoeddus, dywedodd y mwyafrif o'r cyrff cyhoeddus eu bod yn ei ddefnyddio i raddau amrywiol, a dim ond pump a ddywedodd nad oeddent yn ei ddefnyddio.
- 23 Er gwaethaf safbwyntiau cadarnhaol ar y cyfan am y cyfeiriad strategol cenedlaethol, mae cyrff cyhoeddus yn dymuno cael mwy o gymorth i roi'r strategaeth ar waith. Dywedodd sawl sefydliad wrthym, er bod trywydd y sector cyhoeddus yn darparu templed lefel uchel, fod angen mwy o eglurder, cymorth a chanllawiau arnynt ar sut i ddatgarboneiddio.
- 24 Dywedodd Llywodraeth Cymru wrthym ei bod wedi cynllunio trywydd y sector cyhoeddus â'r nod o lunio fframwaith lefel uchel i helpu cyrff cyhoeddus i ddatblygu atebion lleol yn seiliedig ar amgylchiadau unigol, yn hytrach nag un dull gweithredu sy'n addas i bawb. Mae Llywodraeth Cymru yn darparu mathau eraill o gymorth canolog ar ddatgarboneiddio, gan gynnwys cymorth drwy [Wasanaeth Ynni Llywodraeth Cymru](#), sef cyllid grant ar gyfer gwahanol raglenni, a chyllid [rhaglen Gefnogi Trosglwyddiad ac Adferiad Llywodraeth Leol Cymru](#).
- 25 Mae rhai canllawiau ar gyfer sectorau penodol sydd ar gael i gefnogi cyrff cyhoeddus i roi'r weledigaeth ar waith. Ar gyfer y GIG, mae'r Ymddiriedolaeth Garbon a Phartneriaeth Cydwasanaethau GIG Cymru wedi nodi camau gweithredu manylach yng [Nghynllun Cyflenwi Strategol Datgarboneiddio GIG Cymru](#). O ran llywodraeth leol, mae Cymdeithas Llywodraeth Leol Cymru yn datblygu cymorth a chanllawiau mwy pwrpasol i gynghorau.
- 26 Yn gyffredinol, mae ein gwaith wedi dangos bod cyrff cyhoeddus ar gamau gwahanol iawn o ran nodi eu cynlluniau gweithredu ar gyfer datgarboneiddio. Er bod **Arddangosyn 1** yn dangos bod y mwyafrif o'r cyrff cyhoeddus yn teimlo eu bod wedi pennu cyfeiriad strategol clir, mae **Arddangosyn 2** yn dangos nad oedd gan ychydig dros draean o sefydliadau gynllun datgarboneiddio ar adeg ein cais am dystiolaeth. Roedd pob sefydliad wedi dechrau datblygu eu cynllun o leiaf, ac o dan bolisi Llywodraeth Cymru, mae ganddynt tan fis Ebrill 2023 i ddatblygu un.

Arddangosyn 1: ymatebion cyrff cyhoeddus i'r datganiad, 'Mae ein sefydliad wedi pennu cyfeiriad strategol clir i gefnogi'r gwaith o gyflawni targedau lleihau carbon 2030'

Ffynhonnell: Cais Archwilio Cymru am dystiolaeth

Arddangosyn 2: statws cynlluniau gweithredu cyrff cyhoeddus

Noder: Mae un corff cyhoeddus na ymatebodd i'r cwestiwn hwn.

Ffynhonnell: Cais Archwilio Cymru am dystiolaeth

- 27 Mae trywydd y sector cyhoeddus yn nodi cerrig milltir ar gyfer 2021-22 pan mae Llywodraeth Cymru yn disgwyl i'r sector cyhoeddus 'wasgu'r sbardun'. Mae Llywodraeth Cymru o'r farn bod cynnydd da wedi bod a bod y sector cyhoeddus yn cyflymu. Fodd bynnag, mae Llywodraeth Cymru yn cydnabod bod gwaith sylweddol i'w wneud o hyd a, hyd yma, nad yw'r sector cyhoeddus wedi cyflawni cerrig milltir 'gwasgu'r sbardun' yn llawn.

Cwestiynau y gallai uwch-arweinwyr a'r rhai sy'n craffu arnynt eu gofyn

- A ydym wedi nodi dull strategol a chynllun gweithredu clir ar gyfer datgarboneiddio? Os nad ydym, pam lai?
- A ydym wedi rhoi ystyriaeth briodol i argymhellion Comisiynydd Cenedlaethau'r Dyfodol ar ddatgarboneiddio, gan gynnwys y rhai sydd yn Adroddiad Cenedlaethau'r Dyfodol 2020⁶?
- A ydym yn cynnwys ein staff, ein rhanddeiliaid a'n dinasyddion wrth ddatblygu a chyflawni ein dull strategol?
- A ydym wedi cydweithredu ag eraill i ddatblygu ein dull gweithredu cyffredinol?
- Sut y bydd ein dull o ddatgarboneiddio yn ein helpu i gyflawni o gymharu ag amcanion strategol eraill (gan gynnwys amcanion llesiant) yn ogystal â chyflawni uchelgais gyfunol 2030?
- A yw ein strategaethau, ein polisiau a'n gweithrediadau corfforaethol eraill yn adlewyrchu'r dull strategol a nodwyd gennym ar gyfer datgarboneiddio?
- A yw ein cynllun gweithredu yn nodi cerrig milltir clir sy'n gyson ag uchelgais gyfunol 2030 ac a yw'n cael ei weithredu'n ddigon cyflym?

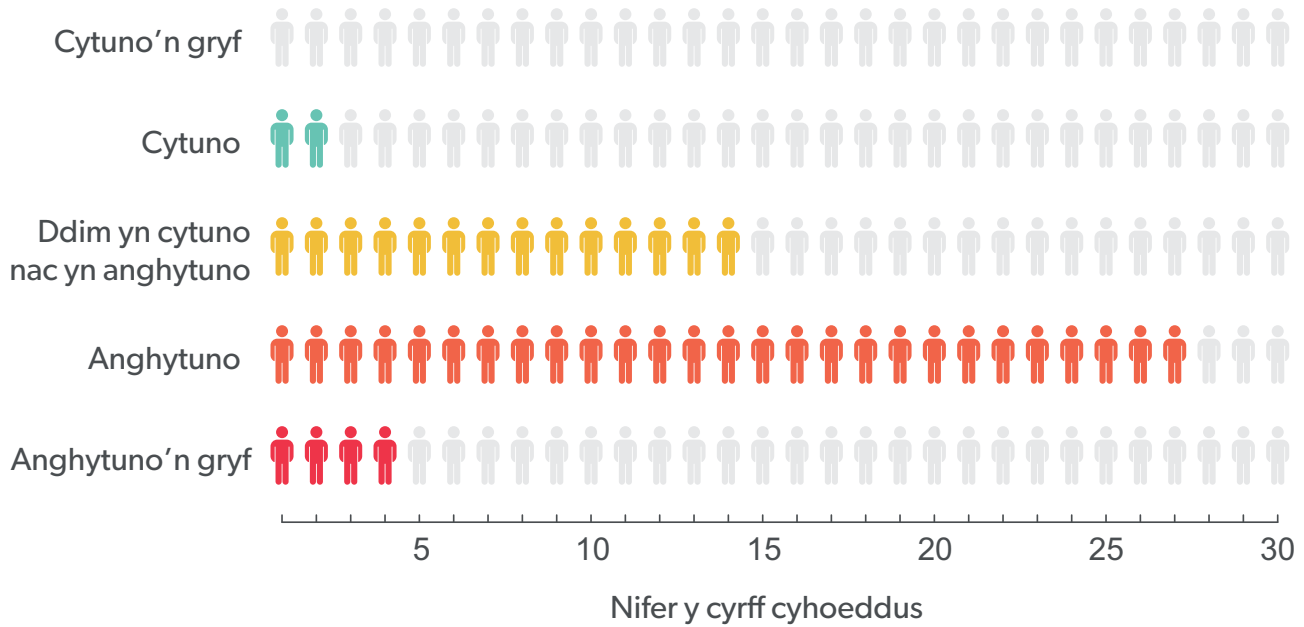
6 Comisiynydd Cenedlaethau'r Dyfodol Cymru, Adroddiad Cenedlaethau'r Dyfodol 2020, Mai 2020.

Mynd i'r afael â'r cyllid sydd ei angen arnoch

- 28 Mae angen i gyrff cyhoeddus gynllunio eu cyllid yn y fath fodd fel y gallant gyflawni eu strategaethau datgarboneiddio a'u cynlluniau gweithredu. Bydd hyn yn gofyn am gynllunio hirdymor oherwydd y bydd angen buddsoddi mewn datgarboneiddio am flynyddoedd lawer. Bydd hefyd yn gofyn am wariant ar unwaith oherwydd, os yw uchelgais gyfunol 2030 i gael ei chyflawni, mae gweithredu ar frys yn hanfodol.
- 29 Roedd cyrff cyhoeddus yn cydnabod y bydd angen buddsoddiad sylweddol mewn datgarboneiddio, yn enwedig ar gyfer costau seilwaith ymlaen llaw. Ond roeddent yn ansicr ynghylch o ble y byddai'r cyllid ar gyfer y buddsoddiad hwn yn dod. Mae Llywodraeth Cymru yn darparu cyllid i gyrff cyhoeddus mewn gwahanol ffyrdd, ond mae wedi dweud na all gyllido popeth. Felly, bydd angen i gyrff cyhoeddus feddwl yn ofalus am sut y gallant ddefnyddio eu cyllid presennol mewn gwahanol ffyrdd, archwilio cyfleoedd cyllido ychwanegol posibl ac ystyried sut y gallent rannu costau â sefydliadau partner.
- 30 Yn gyffredinol, dywedodd cyrff cyhoeddus wrthym fod cyllid yn rhwystyr sylweddol i gyflawni uchelgais gyfunol 2030. Mae hyn oherwydd ansicrwydd o ran y cyllid ychwanegol hirdymor a fydd ar gael iddynt, ac anawsterau wrth fynd i'r afael â chostau datgarboneiddio. Dengys **Arddangosyn 3** nad yw'r mwyafrif o'r cyrff cyhoeddus wedi asesu goblygiadau ariannol uchelgais gyfunol 2030 yn llawn. Mewn rhai achosion, y rheswm dros hyn yw nad ydynt wedi nodi cyfres glir o gamau gweithredu a gweithgareddau i gyflawni sero net eto.

Arddangosyn 3: ymatebion cyrff cyhoeddus i'r datganiad, 'Mae ein sefydliad wedi asesu'n llawn oblygiadau ariannol cyflawni targedau lleihau carbon 2030'

Noder: Mae un corff cyhoeddus na ymatebodd i'r cwestiwn hwn.

Ffynhonnell: Cais Archwilio Cymru am dystiolaeth

Cwestiynau y gallai uwch-arweinwyr a'r rhai sy'n craffu arnynt eu gofyn

- A ydym yn gwybod faint yr ydym yn ei wario ar hyn o bryd ar weithgareddau i helpu i gyflawni uchelgais gyfunol 2030?
- A ydym yn gwybod faint y byddai angen inni ei wario i helpu i gyflawni uchelgais gyfunol 2030?
- Sut yr ydym yn penderfynu faint i'w wario ar ddatgarboneiddio?
- Os nad ydym wedi asesu goblygiadau ariannol uchelgais gyfunol 2030 eto, a ydym yn deall pam nad ydym wedi gallu gwneud hynny?
- Beth yr ydym yn ei wneud i gydweithredu ag eraill, i ddeall y goblygiadau ariannol, ac i rannu costau?
- A yw ein cyllidebau a'n gwariant yn adlewyrchu'r angen i leihau allyriadau carbon ar frys?
- A ydym yn nodi lefel dda o fanylion yn ein datganiadau ariannol mewn cysylltiad â gwariant ar ddatgarboneiddio? (Gweler [ein blog](#) ar y mater hwn).

Nodi eich bylchau sgiliau a chynyddu eich capasiti

- 31 Mewn cyrff cyhoeddus, cyfrifoldeb pawb yw gweithredu tuag at uchelgais gyfunol 2030. Bydd gwireddu'r uchelgais hwnnw yn gofyn i gyrff cyhoeddus fod â staff ar waith sydd â pheth arbenigedd penodol. Canfu ein gwaith frwdfrydedd i gyflawni, ond gwelsom broblemau eang o ran capasiti a bylchau sgiliau hefyd. Nid yw bylchau sgiliau mewn cysylltiad â datgarboneiddio yn unigryw ac maent yn arwydd o her ehangach ar draws y sector cyhoeddus. Er enghraifft, yn ein hadroddiad [Darlun o Wasanaethau Cyhoeddus 2021](#), rydym yn tynnu sylw at y ffaith bod nifer y staff wedi gostwng a bod diffygion mewn sgiliau wedi dod i'r amlwg.
- 32 Dywedodd cyrff cyhoeddus wrthym fod eu hadnoddau dan bwysau wrth ddarparu eu gwasanaethau craidd, ac nad oes ganddynt sgiliau arbenigol mewn lleihau allyriadau carbon a monitro allyriadau carbon. Hefyd, mae natur gymhleth y maes yn golygu bod cyrff yn cystadlu am wybodaeth ac arbenigedd cyfyngedig.
- 33 Mae angen i gyrff cyhoeddus ddeall y capasiti staff a'r sgiliau sydd ganddynt ar waith drwy gynllunio'r gweithlu'n gadarn. Bydd hyfforddiant yn chwarae rhan hanfodol o ran sicrhau bod staff yn deall eu cyfrifoldebau datgarboneiddio a'u bod yn y sefyllfa orau i ymdrin â'r dasg dan sylw. Mae cyfle hefyd i rannu'r wybodaeth, yr arbenigedd a'r capasiti sy'n bodoli yn y sector cyhoeddus yn ogystal â'r sector preifat a'r trydydd sector.

Cwestiynau y gallai uwch-arweinwyr a'r rhai sy'n craffu arnynt eu gofyn

- A ydym yn gwybod pa sgiliau sydd eu hangen, yn awr ac yn y dyfodol, i sicrhau y gallwn gyflawni o gymharu ag uchelgais gyfunol 2030?
- A oes gennym gynllun ar waith i ymdrin ag unrhyw fylchau mewn sgiliau a capasiti a nodwyd trwy hyfforddiant, recriwtio neu weithio gyda chymheiriaid a rhanddeiliaid er mwyn rhannu adnoddau ac arbenigedd?

Gwella ansawdd data a gwaith monitro i gefnogi eich proses o wneud penderfyniadau

- 34 Mae angen i gyrff cyhoeddus ddeall o ble y mae eu hallyriadau yn dod fel y gallant wirio a ydynt yn gwneud cynnydd. Canfuom fod materion data yn rhwystr mawr i gael dealltwriaeth gyffredin am y broblem ac i wneud penderfyniadau strategol am yr atebion.
- 35 Mae monitro ac adrodd ar allyriadau carbon yn faes cymhleth sy'n datblygu'n gyflym ledled y byd. Mae Llywodraeth Cymru wedi cyhoeddi methodoleg adrodd gyffredin fel y gall gyrff cyhoeddus adrodd ar eu hallyriadau drwy [Canllaw sector cyhoeddus Cymru ar gyfer adrodd ar garbon sero-net](#) a'r daenlen adrodd sero net. Wrth wneud hynny, mae Llywodraeth Cymru yn rhoi cynnig ar ffyrdd newydd o wella data allyriadau. Ymatebodd gyrff cyhoeddus Cymru drwy roi trefniadau newydd ar waith a thrwy gyflwyno ei set gyntaf o ddata blynyddol ym mis Hydref 2021.
- 36 Comisiynodd Llywodraeth Cymru ymgynghorwyr annibynnol i adolygu'r data allyriadau cyntaf a gyflwynwyd gan gyrff cyhoeddus ac ym mis Mehefin 2022, cyhoeddodd Llywodraeth Cymru yr adroddiad ymgynghori llawn. Mae'r adroddiad⁷ yn rhoi'r amcangyfrif cyntaf o'r ystod llawn o allyriadau gan y sector cyhoeddus wrth ddarparu gwasanaethau i bobl Cymru. Dywed yr adroddiad fod y ffigurau'n cynnwys ansicrwydd sylweddol, yn enwedig mewn cysylltiad ag allyriadau'r gadwyn gyflenwi, ac nad yw'r data wedi eu harchwilio'n drylwyr. Mae'r ffigurau'n awgrymu y bu gostyngiad o 5% yn allyriadau'r sector cyhoeddus ledled Cymru rhwng 2019-20 a 2020-21.
- 37 Mewn ymateb i'n cais am dystiolaeth, cydnabu gyrff cyhoeddus pa mor ddefnyddiol oedd cael methodoleg adrodd gyffredin. Fodd bynnag, cyfeiriodd rhai ymatebion at bryderon ynghylch rhai dulliau cyfrifo, yn enwedig o ran y gadwyn gyflenwi a defnydd tir, a galwyd am ragor o eglurder ar gyfer y diffiniadau er mwyn sicrhau bod diffiniadau'n cael eu dehongli a'u hadrodd yn gyson. Nododd rhai ymatebion hefyd nad oedd y systemau presennol yn gallu casglu'r data gofynnol, a bod yn rhaid eu diweddarau, neu fod yn rhaid rhoi systemau newydd ar waith. Roedd hyn yn cymryd llawer o amser yn aml ac yn defnyddio llawer o adnoddau. Cododd gyrff y GIG bryderon ynghylch dyblygu hefyd gyda'r trefniadau adrodd presennol ar allyriadau carbon.

7 [Gweler Troednodyn 3.](#)

38 Mae'n bwysig cael y data'n iawn oherwydd bydd yr wybodaeth hon yn tanategu'r broses o wneud penderfyniadau ac o fonitro'r cynnydd am ddegawdau i ddod. Fodd bynnag, rydym yn cydnabod mai hon yw blwyddyn gyntaf y trefniadau newydd i adrodd am fater cymhleth ac mae Llywodraeth Cymru wedi ymrwmo i ddatblygu'r canllawiau ymhellach er mwyn mynd i'r afael â'r materion a nodir yn yr adroddiad ymgynghori (**paragraff 36**) ac adlewyrchu sylwadau ehangach. Cyhoeddodd Llywodraeth Cymru ganllawiau adrodd diwygiedig ym mis Gorffennaf 2022. Er ein bod yn cydnabod bod pryderon ynghylch data'r gadwyn gyflenwi, mae'r gofyniad i adrodd y data hyn yn atgyfnerthu canfyddiadau astudiaethau blaenorol sy'n dangos pwysigrwydd lleihau allyriadau o'r broses gaffael a'r gadwyn gyflenwi⁸.

Cwestiynau y gallai uwch-arweinwyr a'r rhai sy'n craffu arnynt eu gofyn

- A ydym yn chwarae ein rhan yn y broses o adeiladu system a fydd yn darparu data cyson, cywir o ansawdd uchel ar allyriadau carbon ar draws y sector cyhoeddus er mwyn cefnogi tryloywder a gwaith chraffu?
- A ydym yn gwybod beth mae'r data presennol yn ei ddweud wrthym a pha ddata ychwanegol sydd eu hangen arnom i gefnogi'r broses o wneud penderfyniadau?
- Yn seiliedig ar ein dealltwriaeth o'n data ein hunain, a oes gennym gynlluniau ar waith i gymryd camau priodol?
- Sut y gallwn wella ein dealltwriaeth o allyriadau sy'n deillio o'n cadwyn gyflenwi ni a chadwyn gyflenwi trydydd partïon perthnasol?

8 Llywodraeth Cymru, Trywydd ar gyfer datgarboneiddio ar draws sector cyhoeddus Cymru (Atodiad A), Mai 2021.

Atodiadau

- 1 Dull a moddau archwilio
- 2 Fframwaith deddfwriaethol a pholisi sy'n tanategu datgarboneiddio
- 3 Trywydd ac arweiniad adrodd y sector cyhoeddus

1 Dull a moddau archwilio

Ym mis Tachwedd 2021, gwnaethom gyhoeddi cais am dystiolaeth i 48 o gyrff cyhoeddus, gan ofyn cwestiynau am eu sefyllfa llinell sylfaen o ran cyflawni uchelgais gyfunol 2030. Ymatebodd y mwyafrif o'r gyrff cyhoeddus yn ystod y cyfnod rhwng mis Rhagfyr 2021 a mis Ionawr 2022. Anfonwyd y cais am dystiolaeth at y gyrff a gwmpaswyd gan [Ddeddf Llesiant Cenedlaethau'r Dyfodol \(Cymru\) 2015](#) ar y pryd. Roedd hyn yn cynnwys yr holl brif gynghorau, awdurdodau tân ac achub, awdurdodau parciau cenedlaethol, byrddau iechyd ac ymddiriedolaethau'r GIG, a'r gyrff mwy a noddir gan Lywodraeth Cymru.

Anfonwyd y cais am dystiolaeth at Ymddiriedolaeth GIG Gwasanaethau Ambiwylans Cymru, Iechyd a Gofal Digidol Cymru, ac Addysg a Gwella Iechyd Cymru hefyd er mwyn sicrhau bod gennym ddarlun mwy cyflawn ar draws y GIG. Anfonwyd y cais am dystiolaeth i Bartneriaeth Cydwasanaethau GIG Cymru hefyd, sef sefydliad cydfuddiannol annibynnol sy'n eiddo i GIG Cymru ac a gyfarwyddir ganddo, sy'n darparu amrywiaeth o wasanaethau i GIG Cymru ac ar ei ran. Cynhelir Partneriaeth Cydwasanaethau GIG Cymru o dan fframwaith cyfreithiol Ymddiriedolaeth GIG Prifysgol Felindre ac mae'n gweithredu o dan fframwaith cyfreithiol Ymddiriedolaeth GIG Prifysgol Felindre, a gwmpesir ei hun gan Ddeddf Llesiant Cenedlaethau'r Dyfodol (Cymru) 2015.

Cawsom ymatebion gan bob corff yr anfonwyd y cais am dystiolaeth atynt, er nad atebwyd pob cwestiwn mewn nifer fach o achosion. Pan nad atebwyd cwestiynau gan bob corff cyhoeddus, cynhwysir hyn mewn nodyn i bob graff perthnasol.

Er mwyn llywio ein gwaith, gwnaethom gynnal trafodaethau â rhanddeiliaid perthnasol gan gynnwys Llywodraeth Cymru, Swyddfa Comisiynydd Cenedlaethau'r Dyfodol Cymru, cynrychiolwyr GIG Cymru a Chymdeithas Llywodraeth Leol Cymru. Gwnaethom adolygu dogfennau allweddol hefyd, gan gynnwys polisiau a chanllawiau, a gwybodaeth berthnasol arall a ddarparwyd inni gan Lywodraeth Cymru a rhanddeiliaid eraill.

Ni wnaethom gynnal adolygiad manwl ym mhob un o'r cyrff cyhoeddus. Er ein bod wedi dibynnu i raddau helaeth ar yr hyn a adroddwyd ganddynt drwy eu hatebion i'n cais am dystiolaeth ac unrhyw ddogfennau ategol, rydym hefyd wedi ceisio triongli ein canfyddiadau drwy drafodaethau â rhanddeiliaid a thystiolaeth o'n hadolygiad o ddogfennau a data ehangach. Gwnaethom rannu a thrafod ein canfyddiadau sy'n dod i'r amlwg mewn gweminar gyhoeddus a gynhaliwyd ym mis Mai 2022 hefyd. Roedd 109 o bobl o du allan i Archwilio Cymru yn bresennol yn y gweminar, ac roedd y rhain yn cynrychioli amrywiaeth o sefydliadau yn y sector cyhoeddus, y sector preifat a'r trydydd sector.

Fel y nodir yn gynharach yn yr adroddiad hwn, mae Archwilydd Cyffredinol Cymru wedi ymrwmo i raglen waith hirdymor ar newid hinsawdd. Yr ydym eisoes wedi adrodd ar ymdrechion datgarboneiddio awdurdodau tân ac achub, yr ydym wedi dechrau adolygu cynlluniau gweithredu datgarboneiddio cynghorau ac yr ydym yn paratoi adroddiad ar reoli'r perygl o lifogydd. Yn dilyn ymgynghoriad diweddar ar ein rhaglen waith yn y dyfodol, rydym yn ystyried ein camau nesaf mewn cysylltiad ag archwilio camau gweithredu i ddatgarboneiddio ac addasu i'r newidiadau sydd eisoes yn digwydd i'n hinsawdd.

2 Fframwaith deddfwriaethol a pholisi sy'n tanategu datgarboneiddio

Mae'r graffigyn isod yn nodi'r ddeddfwriaeth, y polisiau a'r canllawiau allweddol sy'n ymwneud â datgarboneiddio a newid yn yr hinsawdd sy'n berthnasol i'r sector cyhoeddus yng Nghymru. Rydym yn cyfeirio at ddeddfwriaeth a pholisiau sy'n benodol i'r sector ym mhrif gorff yr adroddiad hwn pryd bynnag y bo hynny'n berthnasol.

Ebrill 2016

Daeth Deddf Llesiant Cenedlaethau'r Dyfodol (Cymru) 2015 i rym a oedd yn ei gwneud yn ofynnol i gyrrff cyhoeddus a gwmpesid gan y Ddeddf weithredu yn unol â'r egwyddor datblygu cynaliadwy.

Nod y pum ffordd o weithio a nodir yn y Ddeddf yw helpu cyrrff i gydweithio'n well, osgoi ailadrodd camgymeriadau'r gorffennol a mynd i'r afael â heriau hirdymor.

Mawrth 2019

Cyhoeddodd Llywodraeth Cymru y Cynllun Cyflawni Carbon Isel statudol cyntaf, Ffyniant i bawb: Cymru carbon isel (LCDP1).

Tachwedd 2019

Cyhoeddodd Llywodraeth Cymru Ffyniant i bawb: Cymru sy'n effro i'r hinsawdd, sef ei chynllun ymaddasu i'r hinsawdd diweddaraf.

Mawrth 2016

Daeth Deddf yr Amgylchedd (Cymru) 2016 i rym a rhoddwyd dyletswydd ar Weinidogion Cymru i bennu targedau ar gyfer lleihau allyriadau nwy tŷ gwydr ac i osod cyllidebau carbon.

Gorffennaf 2017

Pennodd Llywodraeth Cymru uchelgais o gyflawni sector cyhoeddus carbon niwtral erbyn 2030.

Ebril 2019

Gwnaeth Llywodraeth Cymru ddatgan ei bod yn argyfwng ar yr hinsawdd.

Mawrth 2021

Yn dilyn cyngor gan y Pwyllgor ar Newid Hinsawdd ym mis Rhagfyr 2020, pennodd Llywodraeth Cymru dargedau cyfreithiol newydd, sef gostyngiad o 63% mewn allyriadau carbon erbyn 2030, gostyngiad o 89% erbyn 2040, a gostyngiad o 100% erbyn 2050.

Mai 2021

Cyhoeddodd Llywodraeth Cymru [Canllaw Sector Cyhoeddus Cymru ar gyfer Adrodd ar Garbon Sero-Net a'r daenlen adrodd carbon sero-net](#). Ceir rhagor o fanylion yn **Atodiad 3**.

Gorffennaf 2021

Cyhoeddodd Llywodraeth Cymru [Statws carbon sero-net erbyn 2030: Trywydd ar gyfer datgarboneiddio ar draws sector cyhoeddus Cymru](#). Ceir rhagor o fanylion yn **Atodiad 3**.

Gorffennaf 2022

Cyhoeddodd Llywodraeth Cymru fersiynau wedi'u diweddarau o [ganllaw adrodd sero-net sector cyhoeddus Cymru a'r daenlen adrodd carbon sero-garbon net](#).

Mehafin 2021

Cyhoeddodd Llywodraeth Cymru ei Rhaglen [Lywodraethu ar gyfer 2021-2026](#), sy'n rhoi mynd i'r afael ag argyfyngau hinsawdd a natur wrth wraidd y llywodraeth newydd ac yn gwneud cyfres o ymrwymadau i ymgorffori newid yn yr hinsawdd mewn nifer o ffyrdd.

Hydref 2021

Cyhoeddodd Llywodraeth [Cymru Cymru Sero Net Cyllideb Garbon 2 \(2021-25\)](#). Mae hyn yn nodi polisiau penodol ar gyfer y sector cyhoeddus, gan gynnwys targed ar gyfer rhoi cynlluniau datgarboneiddio ar waith erbyn mis Mawrth 2023, targedau sy'n ymwneud ag adeiladau, cerbydau a chaffael, a datblygu cynllun datgarboneiddio iechyd a gofal cymdeithasol newydd.

3 Trywydd ac arweiniad adrodd y sector cyhoeddus

Er mwyn cefnogi'r sector cyhoeddus i gyflawni sero net, cyhoeddodd Llywodraeth Cymru ei thrywydd sector cyhoeddus ym mis Gorffennaf 2021. Mae'r trywydd yn nodi pedwar maes blaenoriaeth ar gyfer gweithredu: adeiladau, symudedd a thrafnidiaeth, caffael a defnydd tir. Mae hefyd yn nodi cerrig milltir allweddol i'r sector cyhoeddus eu cyflawni, sef:

2021-
2022

Gwasgu'r sbardun: Lle mae'n hanfodol ein bod yn deall y cyd-destun a'r hyn sydd angen ei wneud, a lle mae angen gweithredu'n gynt.

2022-
2026

Cryn bellter ar hyd y daith: Lle mae disgwyliad i garbon isel ddatblygu'n norm a lle mae'r sector cyhoeddus yn bendant ar y ffordd at sector cyhoeddus sero net.

2026-
2030

Cyrraedd Ein Nod: Lle mae dewisiadau di-garbon yn rhan o'r drefn arferol, lle byddant wedi ymwreiddio yn ein diwylliant ac yn cael eu hunan-reoleiddio.

Ym mis Mai 2021, cyhoeddodd Llywodraeth Cymru Canllaw Sector Cyhoeddus Cymru ar gyfer Adrodd ar Garbon Sero-Net. Nod y canllaw yw datblygu set gyffredinol o gyfarwyddiadau i'w defnyddio gan gyrrff cyhoeddus i helpu i gyflawni uchelgais gyfunol 2030, yn benodol:

- **Llinell sylfaen:** Deall maint yr allyriadau sefydliadol a faint sy'n cael ei ddal ar hyn o bryd er mwyn gweld ffin sydd wedi ei nodi mewn modd cyson. A meintioli'r bwlch tebygol o ran allyriadau i weithrediadau carbon niwtral erbyn 2030.
- **Nodi potensial ar gyfer lliniaru:** Asesiad i nodi ffynonellau allyriadau sylweddol gan alluogi sefydliadau a'r sector cyhoeddus i flaenoriaethu camau gweithredu y mae eu hangen i newid i weithrediadau carbon niwtral erbyn 2030.
- **Monitro cynnydd:** Angen i gasglu, coladu a dadansoddi data er mwyn asesu a yw sefydliadau ar y trywydd iawn i gyrraedd eu nodau o ran niwtraliaeth carbon erbyn 2030.

Ochr yn ochr â'r canllaw, cyhoeddodd Llywodraeth Cymru y Daenlen adrodd carbon sero-net i'w defnyddio gan gyrff cyhoeddus i gasglu ac adrodd eu data allyriadau mewn ffordd gyson. Gofynnodd Llywodraeth Cymru i gyrff cyhoeddus gyflwyno'r data cyntaf erbyn mis Hydref 2021 ar gyfer blwyddyn ariannol 2020–21. Mae angen yr ail gyflwyniad erbyn mis Medi 2022 ar gyfer blwyddyn ariannol 2021–22.

Mae'r canllaw yn nodi y dylai gyrff cyhoeddus adrodd am gamau gweithredu i leihau allyriadau a symud i weithrediadau carbon niwtral erbyn 2030, ond nid yw fformat na naratif yr adroddiad hwnnw wedi eu rhagnodi. Mae'r canllaw yn awgrymu y gallai fod ar ffurf adroddiad blynyddol ar gynnydd o'i gymharu â chynllun gweithredu cyhoeddedig neu ddogfen ar wahân. Mae hefyd yn awgrymu y bydd gwybodaeth reoli a ddefnyddir wrth goladu adroddiad allyriadau yn darparu sail dda ar gyfer yr adroddiad naratif. Yn rhan o'n gwaith, nid ydym wedi adolygu unrhyw adroddiadau naratif a gynhyrchwyd gan gyrff cyhoeddus, er bod **paragraffau 34-38** o'r adroddiad hwn yn rhoi sylwadau ar yr heriau sy'n gysylltiedig â data allyriadau carbon ac adrodd. Yn dilyn sylwadau gan gyrff cyhoeddus ac adolygiad o gyflwyniadau data'r flwyddyn gyntaf, cyhoeddodd Llywodraeth Cymru ganllawiau adrodd diwygiedig ym mis Gorffennaf 2022.

Swyddfa Archwilio Cymru

24 Heol y Gadeirlan

Caerdydd

CF11 9LJ

Ffôn: 029 2032 0500

Ffacs: 029 2032 0600

Ffôn destun: 029 2032 0660

Rydym yn croesawu galwadau
ffôn yn Gymraeg a Saesneg.

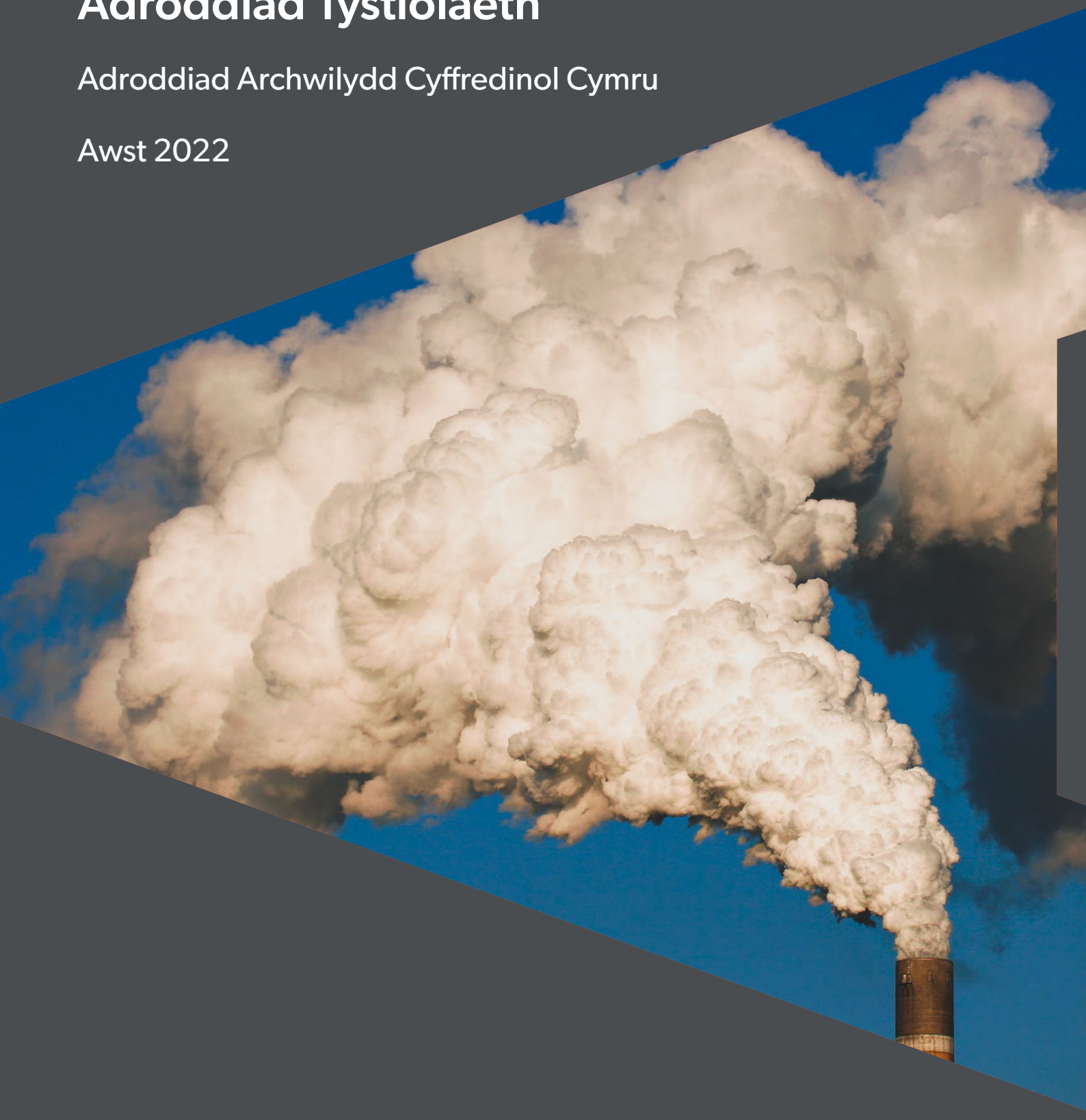
E-bost: post@archwilio.cymru

Gwefan: www.archwilio.cymru

Parodrwydd y Sector Cyhoeddus ar gyfer Carbon Sero Net erbyn 2030: Adroddiad Tystiolaeth

Adroddiad Archwilydd Cyffredinol Cymru

Awst 2022

Paratowyd yr adroddiad hwn i'w gyflwyno i'r Senedd o dan Ddeddf Llywodraeth Cymru 2006, Deddf Archwilio Cyhoeddus (Cymru) 2004 a Deddf Llesiant a Chenedlaethau'r Dyfodol 2015.

Mae'r Archwilydd Cyffredinol yn annibynnol o'r Senedd ac o lywodraeth. Mae'n archwilio ac yn ardystio cyfrifon Llywodraeth Cymru a'r cyrff cyhoeddus sy'n gysylltiedig â hi ac a noddir ganddi, gan gynnwys cyrff y GIG. Mae ganddo'r pŵer i gyflwyno adroddiadau i'r Senedd ar ddarbodaeth, effeithlonrwydd ac effeithiolrwydd y defnydd a wna'r sefydliadau hynny o'u hadnoddau wrth gyflawni eu swyddogaethau, a sut y gallent wella'r defnydd hwnnw.

Mae'r Archwilydd Cyffredinol hefyd yn archwilio cyrff llywodraeth leol yng Nghymru, mae'n cynnal astudiaethau gwerth am arian mewn llywodraeth leol ac yn arolygu cydymffurfiaeth gydag anghenion Mesur Llywodraeth Leol (Cymru) 2009.

Mae'r Archwilydd Cyffredinol yn ymgymryd â'i waith gan ddefnyddio staff ac adnoddau eraill a ddarperir gan Swyddfa Archwilio Cymru, sydd yn fwrdd statudol wedi'i sefydlu ar gyfer y nod hwnnw ac i fonitro a chynghori'r Archwilydd Cyffredinol.

© Archwilydd Cyffredinol Cymru 2022

Archwilio Cymru yw brand ymbarél Archwilydd Cyffredinol Cymru a Swyddfa Archwilio Cymru, sy'n endidau cyfreithiol ar wahân gyda'u swyddogaethau cyfreithiol eu hunain. Nid yw Archwilio Cymru ei hun yn endid cyfreithiol. Er bod gan yr Archwilydd Cyffredinol y swyddogaethau archwilio ac adrodd a ddisgrifir uchod, prif swyddogaethau Swyddfa Archwilio Cymru yw darparu staff ac adnoddau eraill ar gyfer arfer swyddogaethau'r Archwilydd Cyffredinol, ac i fonitro a chynghori'r Archwilydd Cyffredinol.

Cewch aildefnyddio'r cyhoeddiad hwn (heb gynnwys y logos) yn rhad ac am ddim mewn unrhyw fformat neu gyfrwng. Os byddwch yn ei aildefnyddio, rhaid i chi ei aildefnyddio'n gywir ac nid mewn cyd-destun camarweiniol. Rhaid cydnabod y deunydd fel hawlfraint Archwilydd Cyffredinol Cymru a rhaid rhoi teitl y cyhoeddiad hwn. Lle nodwyd deunydd hawlfraint unrhyw drydydd parti bydd angen i chi gael caniatâd gan ddeiliaid yr hawlfraint dan sylw cyn ei aildefnyddio.

Am fwy o wybodaeth, neu os ydych angen unrhyw un o'n cyhoeddiadau mewn ffurf ac/neu iaith wahanol, cysylltwch â ni drwy ffonio 029 2032 0500 neu drwy e-bostio post@archwilio.cymru. Rydym yn croesawu galwadau ffôn yn Gymraeg a Saesneg. Gallwch ysgrifennu atom hefyd, yn Gymraeg neu'n Saesneg, a byddwn yn ymateb yn yr iaith rydych chi wedi ei defnyddio. Ni fydd gohebu yn Gymraeg yn arwain at oedi.

This document is also available in English.

Cynnwys

Adroddiad manwl

Cefndir	4
Hyder wrth gyflawni uchelgais gyfunol 2030	6
Cyfeiriad strategol a chynllunio camau gweithredu ar gyfer datgarboneiddio	9
Trefniadau llywodraethu ac arweinyddiaeth ar gyfer datgarboneiddio	17
Goblygiadau ariannol datgarboneiddio	19
Adrodd ar gynnydd o ran datgarboneiddio	22
Cydweithredu ac ymgysylltu â chyrrff eraill, staff a dinasyddion	26
Rhwystrau, cyfleoedd ac arferion diddorol ar ddatgarboneiddio	30

Atodiad

1 Dull a moddau archwilio	38
---------------------------	----

Adroddiad manwl

Cefndir

- 1 Mae newid hinsawdd yn un o heriau diffiniol y byd ac mae angen i bawb weithredu ar unwaith. Dywed adroddiad nodedig gan y Cenhedloedd Unedig ym mis Awst 2021 fod gweithgarwch dynol yn newid ein hinsawdd mewn ffyrdd digynsail a bod angen lleihau allyriadau carbon yn sylweddol.
- 2 Mae'r amcanestyniadau hinsawdd diweddaraf ar gyfer Cymru yn dangos mwy o siawns o aeafau mwynach a gwlypach, a hafau poethach a sychach, a lefelau'r môr yn codi a chynnydd yn amllder a dwyster digwyddiadau tywydd eithafol. Mae'r goblygiadau'n amlwg.
- 3 Un ffordd hanfodol o liniaru effeithiau ychwanegol newid hinsawdd yw lleihau allyriadau carbon. Ym mis Mawrth 2021, yn dilyn cyngor gan y Pwyllgor ar Newid Hinsawdd¹ ym mis Rhagfyr 2020, pennodd Llywodraeth Cymru dargedau, sef gostyngiad o 63% mewn allyriadau carbon erbyn 2030, gostyngiad o 89% erbyn 2040, a gostyngiad o 100% erbyn 2050². Hefyd, nododd Llywodraeth Cymru uchelgais gyfunol fwy heriol i'r sector cyhoeddus yng Nghymru³ sef cyflawni carbon sero net erbyn 2030 (uchelgais gyfunol 2030).
- 4 Ym mis Mehefin 2021, cyhoeddodd Llywodraeth Cymru ei Rhaglen Lywodraethu ar gyfer 2021-2026, sy'n rhoi mynd i'r afael ag argyfyngau hinsawdd a natur wrth wraidd y llywodraeth newydd. Mae'r Rhaglen Lywodraethu hefyd yn gwneud cyfres o ymrwymadau i ymgorffori ymateb i newid hinsawdd ym mhopeth a wneir gan Lywodraeth Cymru.

1 Corff annibynnol statudol a sefydlwyd o dan Ddeddf Newid yn yr Hinsawdd 2008 yw'r Pwyllgor ar Newid Hinsawdd. Ei swyddogaeth yw cynghori llywodraethau'r DU ar dargedau allyriadau ac adrodd ar y cynnydd a wnaed o ran lleihau allyriadau nwyon tŷ gwydr a pharatoi ar gyfer effeithiau newid hinsawdd ac addasu iddynt.

2 Nid yw sero net yn golygu dileu allyriadau nwyon tŷ gwydr, ond cydbwysu'r allyriadau nwyon tŷ gwydr â swm y nwy sy'n cael ei dynnu o'r atmosffer.

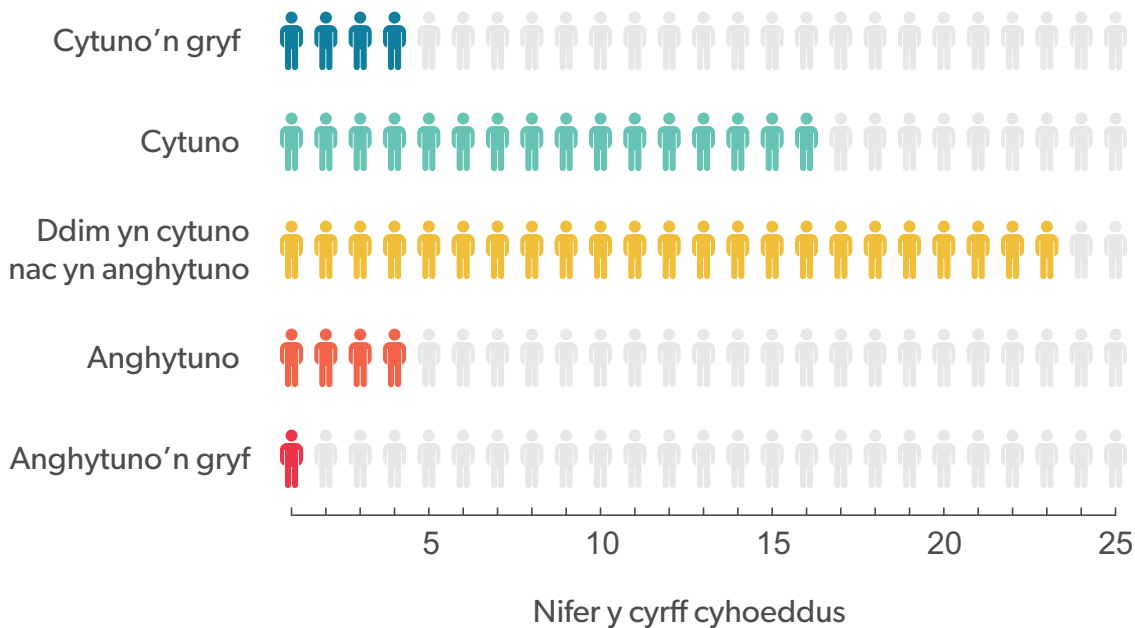
3 Mae diffiniad Llywodraeth Cymru o'r 'sector cyhoeddus' yn yr achos hwn yn cynnwys 65 o gyrff fel y nodir yn Atodiad 2 Sero Net y Sector Cyhoeddus yng Nghymru: Llinell sylfaen ac argymhellion, Llywodraeth Cymru, Mehefin 2022.

- 5 Mae Llywodraeth Cymru hefyd wedi cyhoeddi Statws carbon sero-net erbyn 2030: Trywydd ar gyfer datgarboneiddio ar draws sector cyhoeddus Cymru (trywydd y sector cyhoeddus) i gefnogi sector cyhoeddus Cymru i gyflawni'r uchelgais gyfunol. Ochr yn ochr â thrywydd y sector cyhoeddus, mae Llywodraeth Cymru wedi cyhoeddi'r canllaw ar gyfer adrodd ar garbon sero-net a'r daenlen gysylltiedig i ganiatáu i'r sector cyhoeddus nodi ac adrodd ar allyriadau yn gyson. Mae ein hadroddiad canfyddiadau allweddol ar wahân yn rhoi rhagor o fanylion am y cyfeiriad strategol cenedlaethol ar gyfer datgarboneiddio a'i fframwaith polisi a deddfwriaethol sylfaenol.
- 6 Mae'r Archwilydd Cyffredinol wedi ymrwymo i gynnal rhaglen waith hirdymor ar newid hinsawdd. Ein darn cyntaf o waith yw adolygiad llinell sylfaen sy'n gofyn: '**Sut mae'r sector cyhoeddus yn paratoi i gyflawni uchelgais gyfunol Llywodraeth Cymru o sector cyhoeddus sero net erbyn 2030?**'. Er mwyn llywio'r adolygiad llinell sylfaen, cwblhaodd 48 o gyrff cyhoeddus, gan gynnwys Llywodraeth Cymru, galwad am dystiolaeth. Mae **Atodiad 1** yn esbonio ein dull archwilio a'n dulliau.
- 7 Rydym wedi cyhoeddi dau adroddiad i rannu ein canfyddiadau:
 - a **adroddiad canfyddiadau allweddol:** adroddiad cryno a gyhoeddwyd ym mis Gorffennaf 2022 sy'n targedu uwch-arweinwyr a'r rhai sydd â swyddogaethau craffu mewn cyrff cyhoeddus, gyda'r nod o'u hysbrydoli i gynyddu cyflymder eu gwaith ar gyflawni uchelgais gyfunol 2030. Yn yr adroddiad hwnnw, rydym yn nodi'r casgliad cyffredinol o'n gwaith a phum galwad i weithredu fel y gall sefydliadau fynd i'r afael â'r rhwystrau cyffredin i ddatgarboneiddio yn y sector cyhoeddus. Mae'r adroddiad canfyddiadau allweddol hefyd yn nodi y gellir defnyddio cymhwysiad yr egwyddor datblygu cynaliadwy a'r fframweithiau a ddarperir gan Ddeddf Llesiant Cenedlaethau'r Dyfodol (Cymru) 2015 i helpu sefydliadau i ddatgarboneiddio.
 - b **yr adroddiad tystiolaeth hwn:** ategu'r adroddiad canfyddiadau allweddol drwy ddarparu canfyddiadau a data manylach o'r alwad am dystiolaeth a'n gwaith ehangach.

Hyder wrth gyflawni uchelgais gyfunol 2030

- 8 Canfuom gryn ansicrwydd (ac amheuaeth glir gan rai) ynghylch a fydd yr uchelgais gyfunol o sector cyhoeddus sero net yn cael ei chyflawni erbyn 2030. Dengys **Arddangosyn 1** yn ein galwad am dystiolaeth fod 20 o'r 48 corff yn cytuno neu'n cytuno'n gryf eu bod yn hyderus y byddai eu sefydliad yn bodloni uchelgais gyfunol 2030, dywedodd 23 nad oeddent yn cytuno nac yn anghytuno ac roedd pump yn anghytuno neu'n anghytuno'n gryf.

Arddangosyn 1: ymatebion cyrff cyhoeddus i'r datganiad, 'Mae ein sefydliad yn hyderus y bydd yn cyflawni targed 2030 o fod ag allyriadau carbon sero net'

Ffynhonnell: Galwad am dystiolaeth Archwilio Cymru

- 9 Ar gyfer cyrff y GIG, mae Cynllun Cyflenwi Strategol Datgarboneiddio GIG Cymru (cynllun y GIG) yn cynnwys targed i gyflawni gostyngiad o 34% mewn allyriadau carbon erbyn 2030. Mae'r targed hwn yn seiliedig ar gyfrifiad am y gostyngiad mewn allyriadau y gellir eu disgwyl yn realistig o'r 46 menter a nodir yn y cynllun. Mae ein tystiolaeth gan gyrrff y GIG yn dangos cryn ansicrwydd ynghylch cyflawni'r targed hwn (yn ogystal â'r uchelgais sero net mwy heriol). Mae **paragraff 50** yn rhoi ystyriaeth bellach i'r rhwystrau i gyflawni uchelgais gyfunol 2030.

- 10 Mae'r dystiolaeth yn awgrymu bod angen mwy o eglurder ynghylch sut mae'r targed o 34% yn cyd-fynd â chyd-destun ehangach uchelgais gyfunol 2030. Mae Llywodraeth Cymru wedi pennu uchelgais gyfunol ymestynnol yn fwriadol i ysgogi gweithrediad, er nad yw'n darged statudol. Ar yr un pryd, mae'r GIG wedi pennu targed llai ymestynnol iddo ei hun o ostyngiad o 34% erbyn 2030, ac nid oes gan rannau eraill o'r sector cyhoeddus dargedau ar wahân. Mae'r sector iechyd yn gyfrifol am oddeutu un rhan o dair o allyriadau carbon y sector cyhoeddus yng Nghymru⁴. Pe byddai'r GIG ond yn cyflawni gostyngiad o 34% mewn allyriadau, byddai'n ei gwneud yn llawer anos sicrhau sefyllfa sero net gyffredinol ar draws y sector cyhoeddus.
- 11 Mae **Arddangosyn 2** yn rhoi enghreifftiau o'r hyn a ddywedodd cyrff cyhoeddus wrthym mewn cysylltiad ag uchelgais gyfunol 2030 a'r tebygolrwydd y caiff ei chyflawni.

4 Fel y nodir yn [nata ac argymhellion Sero Net: Sector Cyhoeddus](#), cynhyrchodd byrddau iechyd ac ymddiriedolaethau 1,134,000 tonnelli o CO2 o'u cymharu â chyfanswm o 3,279,000 tonnelli a gynhyrchwyd gan y sector cyhoeddus yn ei gyfanrwydd yn 2020-21.

Arddangosyn 2: rhai sylwadau gan gyrrff cyhoeddus am uchelgais gyfunol 2030

- ‘Rydym yn cydnabod difrifoldeb yr her sy’n ein hwynebu.’
- ‘Rydym wedi ymrwmo i gyfrannu at uchelgais Llywodraeth Cymru ar gyfer y sector cyhoeddus i fod yn sero net erbyn 2030 a byddwn yn ymdrechu i gyflawni’r targedau y mae’n eu gosod, neu’n rhagori arnynt.’
- ‘Nid yw’n ddigon clir eto beth fydd hyn yn ei olygu yn ymarferol.’
- ‘Nid oes gennym hyder llwyr y byddwn yn gallu mesur canlyniadau ein gweithredoedd.’
- ‘Bydd yn golygu camau datgarboneiddio mewn meysydd nad ydym wedi datblygu arbenigedd datgarboneiddio ynddynt eto, er enghraifft, ym maes caffael a chynllunio ynni ardal leol.’
- ‘Os nad yw ein cadwyni cyflenwi cyfan yn ddi-garbon, yna ni allwn ni fod ychwaith.’
- ‘Mae’r cyngor wedi ymrwmo i gyflawni ei uchelgeisiau sero net, er gwaethaf yr heriau.’
- ‘Bydd lefel y buddsoddiad ariannol yn sbardun i weld a ydym yn cyflawni ein huchelgais ai peidio a pha mor gyflym rydym yn gallu gweithredu.’

Ffynhonnell: Galwad am dystiolaeth Archwilio Cymru

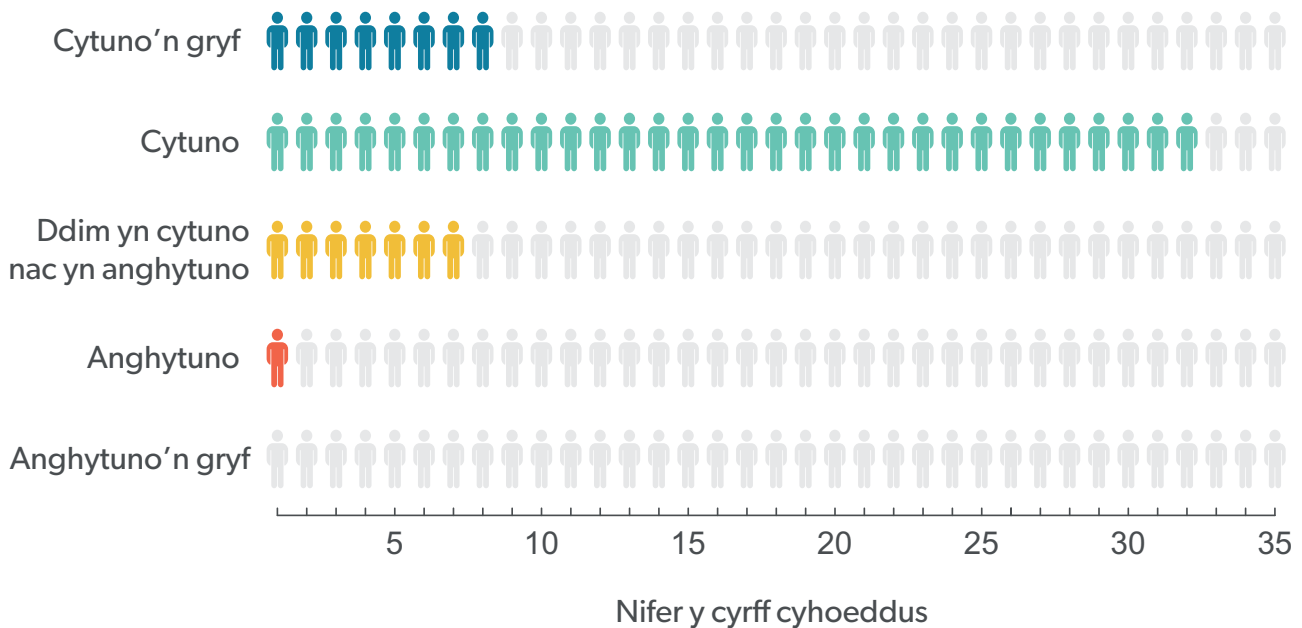
“ Rydym yn cydnabod difrifoldeb yr her sy’n ein hwynebu ”

Cyfeiriad strategol a chynllunio camau gweithredu ar gyfer datgarboneiddio

Cyfeiriad strategol cenedlaethol

- 12 Dengys **Arddangosyn 3** fod cyrff cyhoeddus yn gadarnhaol ar y cyfan ynghylch cyfeiriad strategol Llywodraeth Cymru ar ddatgarboneiddio. Roedd cyrff cyhoeddus hefyd yn gadarnhaol ar y cyfan ynglŷn â'r ffordd yr oedd Llywodraeth Cymru wedi ymgysylltu â nhw drwy sianeli amrywiol ynghylch y dull o gyflawni sero net.

Arddangosyn 3: ymatebion cyrff cyhoeddus i'r datganiad, 'Mae Llywodraeth Cymru wedi pennu cyfeiriad strategol clir i gyrff cyhoeddus yng Nghymru i'w cefnogi i gyflawni eu targedau lleihau carbon 2030'

Ffynhonnell: Galwad am dystiolaeth Archwilio Cymru

- 13 Mae **Arddangosyn 4** yn rhoi enghreifftiau o'r hyn a ddywedodd cyrff cyhoeddus wrthym mewn cysylltiad â'r cyfeiriad strategol cenedlaethol.

Arddangosyn 4: rhai sylwadau gan gyrff cyhoeddus am y cyfeiriad strategol cenedlaethol

- 'Mae Llywodraeth Cymru wedi gosod cyfeiriad strategol clir o ran uchelgais ac mae neges glir a chyson o ran ble mae angen i ni ei gyrraedd.'
- 'Rydym wedi defnyddio'r cyfeiriad a'r canllawiau strategol fel fframwaith i ddatblygu cynllun newid hinsawdd sefydliadol.'
- 'Mae Llywodraeth Cymru wedi nodi'r cyfeiriad strategol yn glir ond nid yw'r ffordd yr ydym yn cyrraedd yno fel awdurdodau lleol, a'r cymorth a gawn yn glir.'
- 'Rwy'n credu y gallai'r llywodraeth gynnig mwy o gefnogaeth gan sicrhau bod y canllawiau a ddarperir yn gyson i bawb.'
- 'Mae angen rhagor o waith gan (Llywodraeth Cymru) i roi cyhoeddusrwydd i'r naratif strategol ehangach a'r offer sydd ar gael.'
- 'Mae Cynllun Datgarboneiddio Strategol Cenedlaethol (GIG Cymru) yn rhoi cyfeiriad clir i Gymru a sylfaen dystiolaeth gadarn ar gyfer y blaenoriaethau sydd yn (ein hardal).'
- 'Mae Cynllun Cyflawni Strategol Datgarboneiddio GIG Cymru yn nodi nifer o gamau gweithredu gydag amserlenni clir.'

Ffynhonnell: Galwad am dystiolaeth Archwilio Cymru

“ Mae Llywodraeth Cymru wedi nodi'r cyfeiriad strategol yn glir ond nid yw'r ffordd yr ydym yn cyrraedd yno fel awdurdodau lleol, a'r cymorth a gawn... yn glir ”

- 14 Mae trywydd y sector cyhoeddus yn rhan allweddol o'r cyfeiriad strategol cenedlaethol. Dywedodd rhai cyrff cyhoeddus wrthym eu bod yn ystyried trywydd y sector cyhoeddus yn fframwaith thematig a strategol lefel uchel. Fe wnaethon nhw ddweud wrthym ei fod yn gosod y cyfeiriad cyffredinol, ac yn hygyrch, a'i bod yn ddogfen hawdd ei defnyddio sydd wedi ei chyflwyno'n dda. Gwnaeth sawl corff sylwadau am ddefnyddioldeb y trywydd fel dull o esbonio, nodi, datblygu a chyflawni camau gweithredu. Dywedodd rhai wrthym hefyd fod y trywydd yn gymorth gwerthfawr i esbonio cyfrifoldebau a gofynion i uwch-reolwyr, aelodau ac aelodau bwrdd.
- 15 Serch hynny, dywedodd nifer o gyrff nad ydynt yn rhan o'r GIG eu bod yn dymuno cael mwy o gymorth i drosi'r strategaeth yn weithrediadau lleol o ddydd i ddydd, drwy eu cynlluniau gweithredu. Dywedodd y sefydliadau hyn wrthym, er bod trywydd y sector cyhoeddus yn darparu templed lefel uchel, fod angen mwy o eglurder, cymorth a chanllawiau arnynt o ran sut i ddatgarboneiddio. Dywedodd Llywodraeth Cymru wrthym ei bod wedi cynllunio'r trywydd â'r nod o lunio fframwaith lefel uchel i helpu cyrff cyhoeddus i ddatblygu atebion lleol yn seiliedig ar amgylchiadau unigol, yn hytrach nag un dull gweithredu sy'n addas i bawb. Yn ogystal, mae Llywodraeth Cymru'n darparu ffynonellau eraill o gymorth i gyrff cyhoeddus drwy Wasanaeth Ynni Llywodraeth Cymru a thrwy Raglen Ariannu Cymru, fel y nodir ym **mharagraff 22**.
- 16 Mae **Arddangosyn 5** yn rhoi crynodeb o rai pryderon a fynegwyd gan gyrff cyhoeddus am drywydd y sector cyhoeddus. Mae **Arddangosyn 18** yn ymhelaethu ar rai o'r pryderon hyn yn rhan o drafodaeth am rwystrau ehangach i ddatgarboneiddio.

Arddangosyn 5: crynodeb o bryderon gan gyrrff cyhoeddus am drywydd y sector cyhoeddus

- **Amseroldeb:** Ar y cyfan, roedd cyrrff cyhoeddus yn teimlo bod cysondeb rhwng y cyfeiriad a bennwyd gan Lywodraeth Cymru a'i dulliau gweithredu unigol. Fodd bynnag, oherwydd yr amseru wrth gyhoeddi'r trywydd⁵, roedd rhai cyrrff eisoes wedi dechrau datblygu eu strategaethau a'u cynlluniau gweithredu eu hunain felly nid oes cydberthynas gyflawn â'r trywydd bob amser. Mae cyfle i sicrhau cysondeb llawn pan fo strategaethau a chynlluniau gweithredu yn cael eu hadnewyddu.
- **Manylion:** mae angen eglurder, cymorth a chanllawiau ychwanegol o ran sut i ddatgarboneiddio ar drywydd y sector cyhoeddus.
- **Targedau:** mae rhai o'r targedau a'r amserlenni i'w cyflawni yn heriol iawn.
- **Cyllid:** mae diffyg buddsoddiad allanol, hirdymor, sydd wedi ei gynllunio gan Lywodraeth Cymru i gefnogi'r gwaith cyflawni.
- **Anghysondeb:** y posibilrwydd o ddehongli'r canllawiau a'r gofynion adrodd yn anghyson.
- **Cyfrifiadau:** mae angen rhagor o fanylion ac eglurder yn y carboniadur, yn benodol mewn cysylltiad â'r themâu caffael a defnydd tir.

Ffynhonnell: Galwad am dystiolaeth Archwilio Cymru

5 Dewisodd Llywodraeth Cymru ohirio cyhoeddiad y trywydd yn ystod pandemig COVID-19 oherwydd nad oedd yn dymuno gorfywtho cyrrff cyhoeddus ar adeg mor anodd.

Strategaethau a chymorth datgarboneiddio sy'n benodol i sectorau

- 17 Yn y sector iechyd a gofal, mae Llywodraeth Cymru wedi cynnull Bwrdd Newid Hinsawdd a Rhaglen Datgarboneiddio ar gyfer Iechyd a Gofal Cymdeithasol, i helpu i arwain, cefnogi a rhoi trosolwg strategol i waith datgarboneiddio. Mae canllawiau ar ddatgarboneiddio ar gael i gyrff y GIG drwy gynllun y GIG a gyhoeddwyd ochr yn ochr â thrywydd y sector cyhoeddus ym mis Mai 2021. Datblygodd yr Ymddiriedolaeth Garbon a Phartneriaeth Cydwasanaethau GIG Cymru gynllun y GIG, sy'n nodi 46 o fentrau ar gyfer datgarboneiddio a fydd yn cael eu hasesu a'u hadolygu yn 2025 ac yn 2030.
- 18 Mae cynllun y GIG yn gyson â thrywydd y sector cyhoeddus, mae'n darparu mwy o fanylion ac yn dyrannu cyfrifoldeb am fentrau a chamau gweithredu i wahanol rannau o GIG Cymru. Mae cynllun y GIG yn canolbwyntio ar feysydd traddodiadol datgarboneiddio, megis adeiladau a thrafnidiaeth. Er bod y rhain yn parhau i fod yn feysydd ffocws pwysig, mae Llywodraeth Cymru wedi cydnabod bod yr adran ar ddatgarboneiddio gofal iechyd⁶ yn llai manwl, gan adlewyrchu'r arferion sy'n datblygu yn y maes hwn.
- 19 Dangosodd ein hymatebion i'r alwad am dystiolaeth gan gyrff y GIG bwyslais ar gyflawni'r camau gweithredu a nodir yng nghynllun y GIG ac ymrwymiad iddynt. Ac er ei bod yn ymddangos bod cefnogaeth yn y sector iechyd i gynllun y GIG, mae Llywodraeth Cymru yn cydnabod bod lle i gryfhau ei chyd-drefniant a'i harweinyddiaeth.
- 20 O ran llywodraeth leol, mae Cymdeithas Llywodraeth Leol Cymru yn datblygu cymorth a chanllawiau pwrpasol ar ddatgarboneiddio i gynghorau. Mae Llywodraeth Cymru yn ariannu rhaglen cymorth pontio ac adfer Cymdeithas Llywodraeth Leol Cymru. Gan ganolbwyntio ar themâu allweddol trywydd y sector cyhoeddus, mae'r rhaglen yn darparu ystod o gymorth gan gynnwys pecynnau cymorth, ymchwil a gomisiynwyd ar ymyriadau i gyflawni sero net, hyfforddiant i feithrin gwybodaeth ac arbenigedd, a digwyddiadau i hwyluso'r dasg o rannu arferion gorau. Mae Llywodraeth Cymru hefyd yn rhan o [Banel Strategaeth Hinsawdd Llywodraeth Leol](#) sy'n cefnogi ac yn rhoi trosolwg strategol i waith datgarboneiddio mewn llywodraeth leol.
- 21 Ar hyn o bryd, nid yw Llywodraeth Cymru yn bwriadu cynhyrchu cynlluniau datgarboneiddio penodol ar gyfer sectorau eraill a gwmpesir gan drywydd y sector cyhoeddus. Fodd bynnag, mae'n cydnabod efallai fod angen mwy o gymorth a chanllawiau ar gyrff y tu allan i'r GIG a llywodraeth leol.

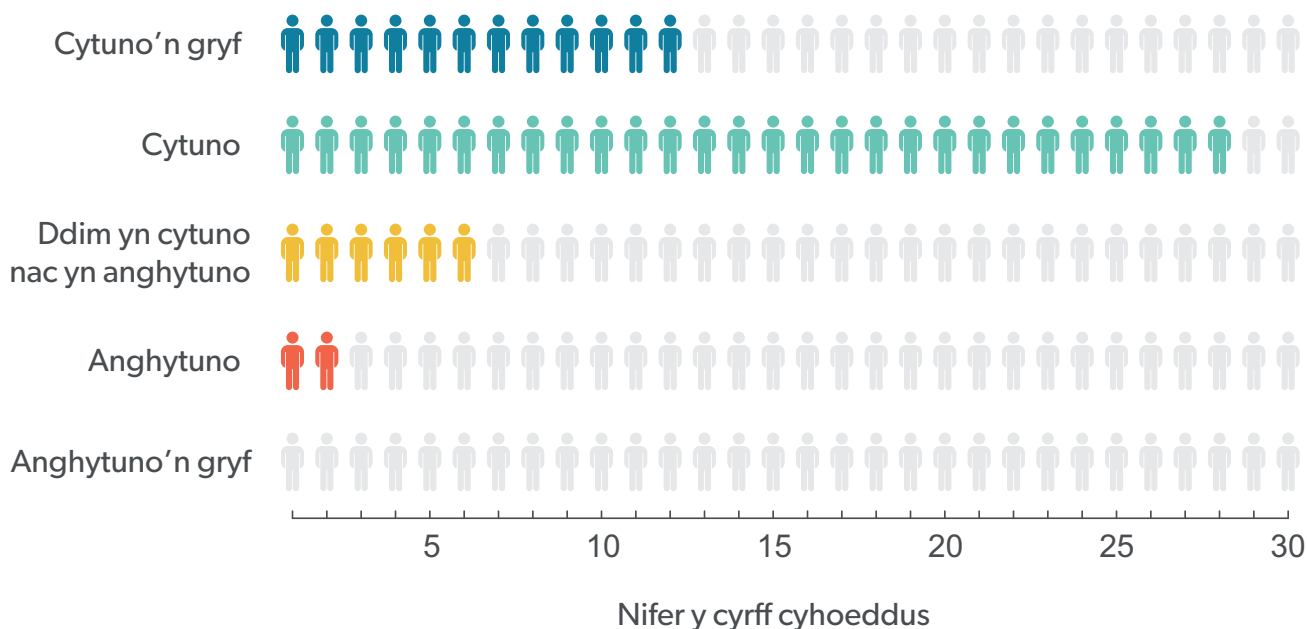
6 Mae datgarboneiddio gofal iechyd yn cyfeirio at leihau allyriadau carbon mewn gwasanaethau iechyd yn hytrach na datgarboneiddio'r seilwaith ffisegol sy'n gysylltiedig â gofal iechyd. Mae enghreifftiau'n cynnwys y defnydd o nwyon meddygol ac anadlwyr sy'n cynnwys nwyon tŷ gwyr.

- 22 Mae Llywodraeth Cymru yn darparu cymorth canolog arall ar ddatgarboneiddio, gan gynnwys cymorth drwy Wasanaeth Ynni Llywodraeth Cymru a chyllid grant ar gyfer gwahanol raglenni. Mae Gwasanaeth Ynni Llywodraeth Cymru yn darparu cyngor technegol a chymorth arall ar effeithlonrwydd ynni, prosiectau ynni adnewyddadwy a gwelliannau fflyd i gyrff y sector cyhoeddus a mentrau cymunedol. Mae [adroddiad blynyddol Gwasanaeth Ynni Llywodraeth Cymru](#) yn rhoi rhagor o wybodaeth am y cymorth y mae'n ei ddarparu. Mae Llywodraeth Cymru wedi darparu cyllid ar gyfer prosiectau datgarboneiddio yn y sector cyhoeddus drwy Raglen Ariannu Cymru, sy'n ceisio gwneud adeiladau ac asedau'n fwy effeithlon o ran ynni.

Cyfeiriad strategol lleol

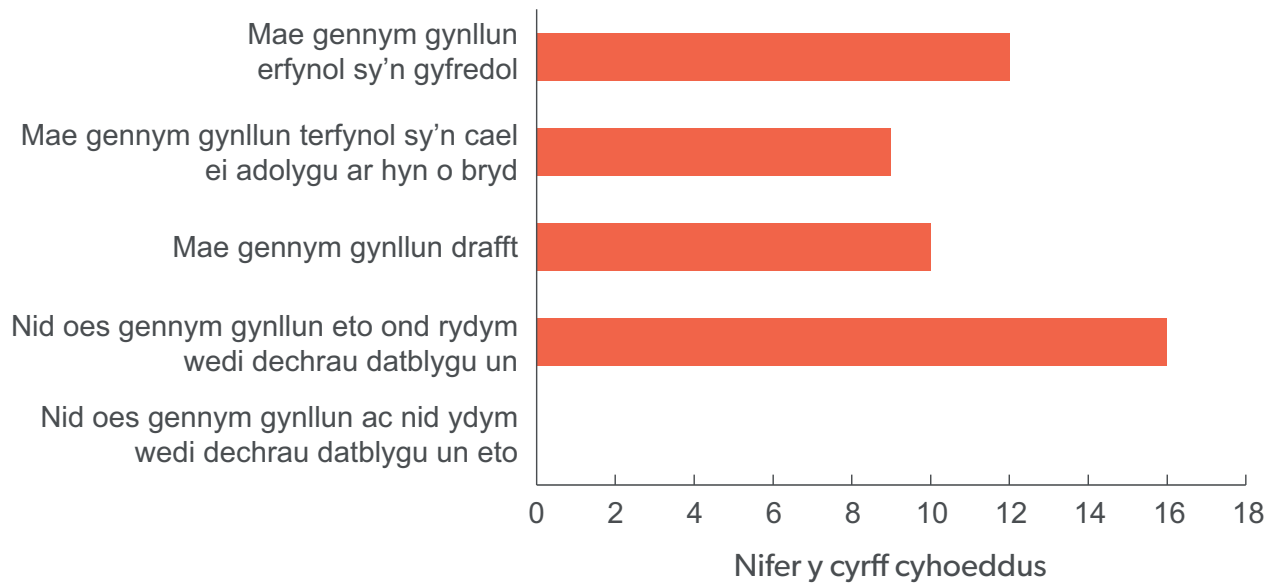
- 23 Dengys **Arddangosyn 6** fod y mwyafrif o'r gyrff cyhoeddus yn hyderus bod eu sefydliad wedi gosod cyfeiriad strategol clir a lleol i gyflawni uchelgais gyfunol 2030.

Arddangosyn 6: ymatebion gyrff cyhoeddus i'r datganiad, 'Mae ein sefydliad wedi pennu cyfeiriad strategol clir i gefnogi'r gwaith o gyflawni targedau lleihau carbon 2030'

- 24 Fodd bynnag, dengys **Arddangosyn 7** fod cyrff cyhoeddus ar gamau gwahanol iawn o ran nodi eu cynlluniau gweithredu ar gyfer datgarboneiddio. Yn yr ymatebion hyn, roedd yn ymddangos bod cyrff y GIG ychydig yn fwy y tu ôl i lywodraeth leol.

Arddangosyn 7: statws cynlluniau gweithredu cyrff cyhoeddus

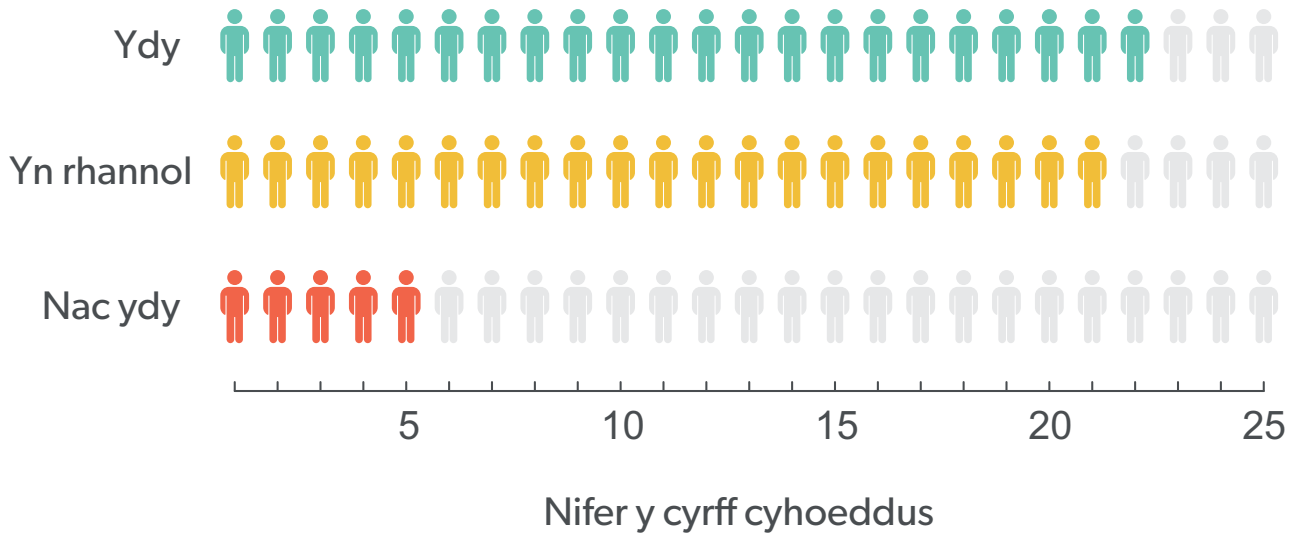

Noder: Mae un corff cyhoeddus na ymatebodd i'r cwestiwn hwn.

Ffynhonnell: Galwad am dystiolaeth Archwilio Cymru

- 25 Dengys **Arddangosyn 8** amrywiad o ran i ba raddau y mae cyrff cyhoeddus yn defnyddio trywydd y sector cyhoeddus i lywio eu dull strategol eu hunain, a phump ohonynt yn ymateb gan ddweud nad ydynt yn ei ddefnyddio o gwbl.

Arddangosyn 8: ymatebion cyrff cyhoeddus i'r cwestiwn, 'A yw eich sefydliad yn defnyddio trywydd sector cyhoeddus Llywodraeth Cymru i lywio ei ddull o leihau allyriadau carbon?'

Ffynhonnell: Galwad am dystiolaeth Archwilio Cymru

Trefniadau llywodraethu ac arweinyddiaeth ar gyfer datgarboneiddio

- 26 Mae'n bwysig bod gan gyrff cyhoeddus drefniadau llywodraethu ac arweinyddiaeth mewnlol effeithiol i sbarduno datgarboneiddio. Disgrifiodd cyrff cyhoeddus amrywiol strwythurau presennol a newydd, gan gynnwys byrddau ac uwch-grwpiau staff penodedig. Er enghraifft, mae gan holl gyrff y GIG gyfarwyddwr neu gyfarwyddwr gweithredol dynodedig i oruchwylio datgarboneiddio. Roedd yr ymatebion i'r alwad am dystiolaeth hefyd yn cydnabod bod strwythurau clir yn hanfodol a bod angen eu hadolygu'n rheolaidd er mwyn sicrhau eu bod yn parhau i fod yn addas i'r diben.
- 27 Roedd cyrff cyhoeddus yn cydnabod pwysigrwydd cynnwys yr holl staff yn y mater hollbwysig o ddatgarboneiddio, ond roeddent yn cydnabod bod angen gwneud mwy. Nodwyd bod uwchsgilio staff drwy hyfforddiant yn allweddol i gefnogi'r gwaith o gyflawni uchelgais gyfunol 2030. Fodd bynnag, mae angen gwneud mwy i sicrhau bod uwchsgilio'n cwmpasu'r sylfaen staff gyfan ac nid uwch-arweinwyr yn unig neu'r rhai sy'n gyfrifol am lywodraethu.
- 28 Mae **Arddangosyn 9** yn rhoi enghreifftiau o'r hyn a ddywedodd cyrff cyhoeddus wrthym mewn cysylltiad â'u trefniadau llywodraethu ac arweinyddiaeth ar gyfer datgarboneiddio.

Arddangosyn 9: rhai sylwadau gan gyrff cyhoeddus am eu trefniadau llywodraethu ac arweinyddiaeth ar gyfer datgarboneiddio

- ‘Mae grŵp swyddogion argyfwng hinsawdd a natur wedi ei sefydlu i arwain, hwyluso a chefnogi'r gwaith o gyflawni'r cynllun gweithredu.’
- ‘Mae'r bwrdd iechyd wedi sefydlu bwrdd rhaglen cynaliadwyedd a datgarboneiddio dan arweiniad y Cyfarwyddwr Gweithredol Cyllid.’
- ‘Mae'r cyngor newydd benodi ... Rheolwr Newid Hinsawdd.’
- ‘Rydym yn cynnwys datgarboneiddio yn y model clinigol a fydd yn gweithredu mewn seilwaith ysbytai newydd gan fynd drwy gamau achos busnes.’
- ‘Mae rhai adrannau clinigol sydd wedi mabwysiadu trefniadau yn gynnar yn creu eu cynlluniau gweithredu cynaliadwyedd eu hunain.’
- ‘[Byddwn] yn penodi cyfarwyddwr bwrdd i weithredu fel arweinydd datgarboneiddio (ac uwch-swyddog cyfrifol) ac yn sefydlu grŵp llywio i oruchwylio ein rhaglen ddatgarboneiddio.’
- ‘Cadeirir y Grŵp Cynaliadwy gan y Cyfarwyddwr Strategaeth Gweithredol ac mae staff o bob rhan o'r bwrdd iechyd yn bresennol, gan gynnwys clinigwyr a'r rhai sydd wedi eu rhwydweithio i ystod eang o fforymau partner.’
- ‘Sefydlodd y cyngor ei Weithgor Newid Hinsawdd ac Argyfwng Ecolegol trawsbleidiol ar ôl datgan yr argyfwng hinsawdd ac ecolegol. Cefnogwyd y Gweithgor gan dîm o swyddogion.’

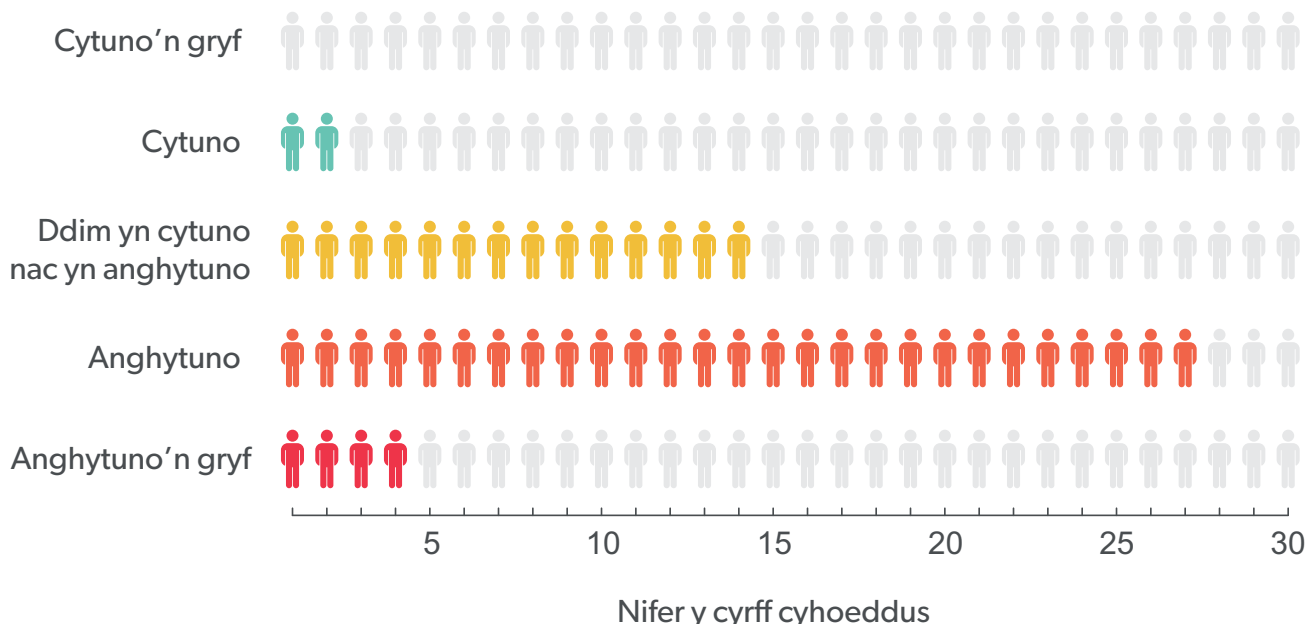
Ffynhonnell: Galwad am dystiolaeth Archwilio Cymru

“ Rydym yn cynnwys datgarboneiddio yn y model clinigol ”

Goblygiadau ariannol datgarboneiddio

29 Dengys **Arddangosyn 10** nad yw'r mwyafrif o'r cyrff cyhoeddus wedi asesu goblygiadau ariannol cyflawni uchelgais gyfunol 2030 yn llawn. Roedd rhai o'r ymatebion i'r alwad am dystiolaeth yn cynnwys costau prosiectau penodol diweddar neu brosiectau sydd ar fin digwydd ond ni welsom dystiolaeth o raglenni datgarboneiddio hirdymor yr oedd eu costau wedi eu pennu'n llawn. Rydym yn ymwybodol ers hynny bod rhai cyrff cyhoeddus wedi datblygu amcangyfrifon manylach am wariant tymor byr i ganolig.

Arddangosyn 10: ymatebion cyrff cyhoeddus i'r datganiad, 'Mae ein sefydliad wedi asesu goblygiadau ariannol cyrraedd targedau lleihau carbon 2030 yn llawn'

Noder: Mae un corff cyhoeddus nad ymatebodd i'r cwestiwn hwn.

Ffynhonnell: Galwad am dystiolaeth Archwilio Cymru

30 Mewn rhai achosion, dywedodd cyrff cyhoeddus wrthym nad ydynt wedi asesu'r goblygiadau ariannol oherwydd nad ydynt wedi nodi cyfres glir o gamau gweithredu a gweithgareddau i gyflawni sero net eto. Fodd bynnag, roeddent yn ymwybodol o'r brys a'r angen i gyflymu'r broses o roi camau gweithredu ar waith. Roedd cyrff cyhoeddus yn glir iawn y bydd angen adnoddau ariannol ychwanegol sylweddol i ddatgarboneiddio ar raddfa ac y bydd absenoldeb y cronfeydd hyn yn rhwystr sylweddol i gynnydd.

- 31 Mae angen i gyrff cyhoeddus gynllunio eu cyllid yn y fath fodd fel y gallant gyflawni eu strategaethau datgarboneiddio a'u cynlluniau gweithredu. Bydd hyn yn gofyn am gynllunio hirdymor oherwydd y bydd angen buddsoddi mewn datgarboneiddio am flynyddoedd lawer. Bydd hefyd yn gofyn am wariant ar unwaith oherwydd, os yw uchelgais gyfunol 2030 i gael ei chyflawni, mae gweithredu ar frys yn hanfodol. Dywedodd gyrff cyhoeddus wrthym y bydd angen buddsoddiad hirdymor sylweddol, yn enwedig o ran sicrhau bod eu seilwaith yn addas i'r diben fel y gellir datgarboneiddio gweithrediadau. Fodd bynnag, mynegodd gyrff cyhoeddus ansicrwydd ynghylch pa gyllid ychwanegol fyddai ar gael gan Lywodraeth Cymru. Gwnaethant gyfeirio hefyd at natur tymor byr cyllid y sector cyhoeddus a chylchoedd cyllideb, sy'n gwneud eu gwaith cynllunio ariannol tymor hirach yn anos.
- 32 Dywedodd Llywodraeth Cymru wrthym ei bod yn darparu cyllid sydd wedi ei dargedu i gyrff cyhoeddus mewn rhai meysydd, ond dywedodd hefyd na allai gyllido'r holl weithgarwch sydd ei angen. Mae Llywodraeth Cymru yn cydnabod y bydd costau ychwanegol mewn rhai meysydd ac y darperir cyllid i bontio rhai o'r bylchau hynny wrth symud i ddewisiadau eraill carbon isel, er enghraifft, y gost gynyddol o brynu fflyd drydan yn hytrach na'r rhai sy'n cael eu pweru gan danwydd ffosil traddodiadol. Fodd bynnag, dywedodd Llywodraeth Cymru, wrth i ddatgarboneiddio gael ei brif ffrydio fwyfwy i feddylwaith rheolaidd, na ddylai gyrff cyhoeddus ganolbwyntio ar gyllid ychwanegol, ac y dylent symud i sefyllfa lle bo datgarboneiddio yn cael ei gyllido drwy eu cyllidebau cyfredol o ganlyniad i achos busnes cryf.
- 33 Mae **Arddangosyn 11** yn rhoi enghreifftiau ychwanegol o'r hyn a ddywedodd gyrff cyhoeddus wrthym mewn cysylltiad â goblygiadau ariannol datgarboneiddio.

Arddangosyn 11: rhai sylwadau gan gyrff cyhoeddus am oblygiadau ariannol datgarboneiddio

- ‘Nid yw goblygiadau ariannol datgarboneiddio wedi eu hystyried yn llawn.’
- ‘Rydym yn cydnabod bod gennym waith ychwanegol i’w wneud yn hyn o beth.’
- ‘Mae’r cyngor yn cydnabod y bydd cyflawni ei uchelgais sero net yn effeithio ar ei gyllideb yn y tymor byr a’r hirdymor.’
- ‘Hyd nes y bydd y cyngor yn llunio cynllun cyflawni sero net 2030 manwl a’i gostau wedi eu pennu’n llawn, ni all y cyngor asesu’r goblygiadau ariannol yn gywir.’
- ‘Dylid cydnabod y bydd angen cyllid i gyflawni’r nod o sero net erbyn 2030.’
- ‘Nid oes unrhyw amcangyfrifon o gostau y lefelau gwariant tymor canolig.’
- ‘Nid yw’r gost o ddatgarboneiddio ein gweithrediadau clinigol wedi ei hamcangyfrif.’

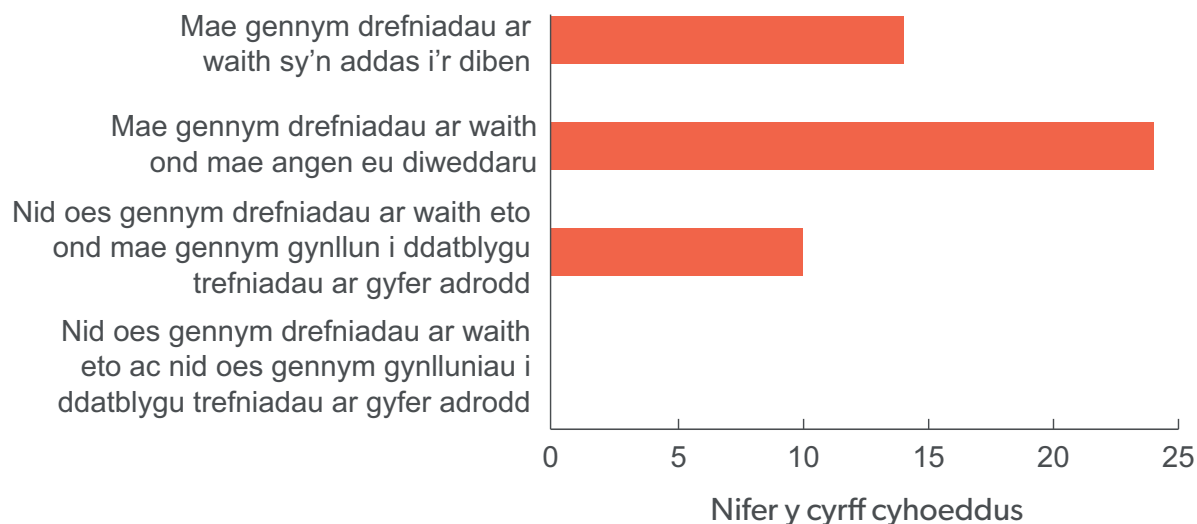
Ffynhonnell: Galwad am dystiolaeth Archwilio Cymru

“ Mae’r cyngor yn cydnabod y bydd cyflawni ei uchelgais sero net yn effeithio ar ei gyllideb yn y tymor byr a’r hirdymor ”

Adrodd ar gynnydd o ran datgarboneiddio

- 34 Mae angen i gyrff cyhoeddus ddeall o ble y mae eu hallyriadau yn dod fel y gallant wirio a ydynt yn gwneud cynnydd a blaenoriaethu eu gweithredoedd. Canfuom fod materion data yn rhwystr mawr i gael dealltwriaeth gyffredin am y broblem ac i wneud penderfyniadau strategol am yr atebion. Dengys **Arddangosyn 12** fod 14 o gyrff wedi nodi bod ganddynt drefniadau adrodd yr oeddent yn teimlo eu bod yn addas i'r diben, nad oedd gan 10 ohonynt drefniadau ar waith, a bod gan 24 ohonynt drefniadau yr oedd angen eu diweddarau.

Arddangosyn 12: ymatebion cyrff cyhoeddus i'r cwestiwn, 'Pa un o'r dewisiadau canlynol sy'n disgrifio orau drefniadau eich sefydliad ar gyfer adrodd ar y cynnydd tuag at allyriadau carbon sero net?'

Ffynhonnell: Galwad am dystiolaeth Archwilio Cymru

- 35 Mae'r monitro a'r adrodd presennol yn tueddu i gael eu gwneud drwy adroddiadau neu ddangosfyrddau i'r cabinet, y cyngor, y bwrdd, y pwyllgor craffu neu grwpiau eraill. Mae rhai cyrff yn adrodd ar ddatgarboneiddio fel rhan o broses o adrodd ar gynnydd eu cynlluniau corfforaethol neu eu hamcanion llesiant. Cyfeiriodd rhai ymatebion at grwpiau hinsawdd penodol a threfniadau eraill sydd wedi eu sefydlu'n benodol i fonitro ac adrodd ar weithgarwch datgarboneiddio.

- 36 Yn gyffredinol, mae'r dystiolaeth yn awgrymu bod lle i adrodd yn well ar ddatgarboneiddio. Mae'r canfyddiad hwn yn gydnaws â [blog a gyhoeddwyd gennym ym mis Chwefror 2022](#) a oedd yn galw am gynnwys gwybodaeth gliriach am gamau gweithredu newid hinsawdd yn natganiadau ariannol cyrff cyhoeddus, er mwyn sicrhau mwy o dryloywder ac atebolrwydd.
- 37 Mae Llywodraeth Cymru wedi cyhoeddi methodoleg adrodd gyffredin (gweler **paragraff 5**) fel y gall cyrff cyhoeddus adrodd ar eu hallyriadau drwy Canllaw sector cyhoeddus Cymru ar gyfer adrodd ar garbon sero-net a thaenlen adrodd sero net. Gofynnodd Llywodraeth Cymru i gyrff cyhoeddus gyflwyno'r data cyntaf erbyn mis Hydref 2021 ar gyfer blwyddyn ariannol 2020-21.
- 38 Mewn ymatebion i'n galwad am dystiolaeth, roedd cyrff cyhoeddus yn cydnabod yn gyffredinol pa mor ddefnyddiol oedd bod â methodoleg adrodd gyffredin, ond roeddent yn canfod bod agweddau ar y cyflwyniad yn heriol a gwnaethant amlygu problemau wrth gasglu data ym mis Hydref 2021. Cyfeiriodd rhai ymatebion at bryderon ynghylch dulliau cyfrifo, yn enwedig o ran y gadwyn gyflenwi. O ran allyriadau'r gadwyn gyflenwi, cyfeiriodd cyrff cyhoeddus at y ffaith bod y cyfrifiad yn seiliedig ar gost y contract yn hytrach na'r allyriadau gwirioneddol a gynhyrchir gan y cynnyrch neu'r gwasanaeth a gafaelwyd. Galwodd cyrff cyhoeddus am fwy o eglurder o ran diffiniadau hefyd, er mwyn sicrhau bod y diffiniadau'n cael eu dehongli a'u hadrodd yn gyson. Nododd rhai ymatebion hefyd nad oedd y systemau presennol yn gallu casglu'r data gofynnol, a bod yn rhaid eu diweddarau, neu fod yn rhaid rhoi systemau newydd ar waith. Roedd hyn yn cymryd llawer o amser yn aml ac yn defnyddio llawer o adnoddau.
- 39 Cyfeiriodd cyrff cyhoeddus at rai pryderon eraill am y fethodoleg adrodd gyffredin. Dywedodd rhai ymatebwyr fod y ffordd yr adroddir ar allyriadau sy'n deillio o ddefnydd tir yn rhy syml.
- 40 Cododd cyrff y GIG bryderon hefyd ynghylch dyblygu ag adroddiadau ar allyriadau carbon sydd eisoes wedi eu sefydlu megis y rhai sy'n ofynnol gan y System Rheoli Perfformiad Ystadau a Chyfleusterau⁷. Creodd hyn ddryswch yn ystod y flwyddyn adrodd gyntaf. Dymunai cyrff y GIG fwy o eglurder er mwyn osgoi dyblygu rhwng y gofynion adrodd hyn.

7 Set gynhwysfawr o ddata ar ystadau a chyfleusterau yw'r System Rheoli Perfformiad Ystadau a Chyfleusterau. Sefydlodd Llywodraeth Cymru y system yn 2002 i wella'r ffordd y rheolir ystad y GIG. Mae'n caniatáu i gyrff y GIG gymharu eu perfformiad â chyrrff eraill y GIG yng Nghymru a Lloegr.

- 41 Mae Llywodraeth Cymru yn cydnabod bod angen gwelliannau yn y dull adrodd presennol ac mae wedi ymrwymo i ddysgu oddi wrth sylwadau ac i wella dulliau a systemau pan fo hynny'n angenrheidiol. Comisiynodd Llywodraeth Cymru ymgynghorwyr i adolygu'r data cyntaf a gyflwynwyd gan gyrrff cyhoeddus ac, ym mis Mehefin 2022, cyhoeddodd Llywodraeth Cymru yr adroddiad ymgynghori, sef Sero Net y Sector Cyhoeddus yng Nghymru: Llinell sylfaen ac argymhellion, yn llawn. Dywed yr adroddiad fod y ffigurau'n cynnwys ansicrwydd sylweddol, yn enwedig mewn cysylltiad ag allyriadau'r gadwyn gyflenwi, sy'n 87% o allyriadau'r sector cyhoeddus. Nid yw'r data wedi eu harchwilio'n drylwyr ychwaith. Mae'r ffigurau hefyd yn awgrymu y bu gostyngiad o 5% yn allyriadau'r sector cyhoeddus ledled Cymru rhwng 2019-20 a 2020-21.
- 42 Gan mai hon yw blwyddyn gyntaf y canllaw ar gyfer adrodd, cyfnod o ddysgu yw hi, a bydd y cyfrifiad ar gyfer adrodd ar allyriadau yn cael ei ddatblygu ymhellach pan fo hynny'n angenrheidiol. Yn dilyn sylwadau gan gyrrff cyhoeddus, a'r adolygiad o'r data a gyflwynwyd gan ymgynghorydd allanol, cyhoeddodd Llywodraeth Cymru ganllaw diwygiedig ar gyfer adrodd ac offeryn ym mis Gorffennaf 2022.
- 43 Mae **Arddangosyn 13** yn rhoi enghreifftiau o'r hyn a ddywedodd cyrrff cyhoeddus wrthym mewn cysylltiad â monitro ac adrodd ar ddatgarboneiddio.

Arddangosyn 13: rhai sylwadau gan gyrff cyhoeddus am fonitro ac adrodd ar ddatgarboneiddio

- ‘Dilynwyd y canllawiau adrodd ar allyriadau mor agos â phosibl.’
- ‘Mae angen cryfhau/egluro dau faes penodol, sef gwastraff a’r gadwyn gyflenwi.’
- ‘Rydym yn gwerthfawrogi’r manteision o gael fformat cyson i’n helpu ni a Llywodraeth Cymru i fonitro’r cynnydd.’
- ‘Mae angen mireinio’r dull o adrodd ar allyriadau’r gadwyn gyflenwi yn sylweddol fel y gellir ei ystyried yn gywir.’
- ‘Mae angen diweddar’r swyddogaethau casglu data ac adrodd presennol.’
- ‘Rydym yn datblygu’r offer adrodd angenrheidiol i fodloni gofynion Canllawiau Adrodd Carbon Sero Net.’

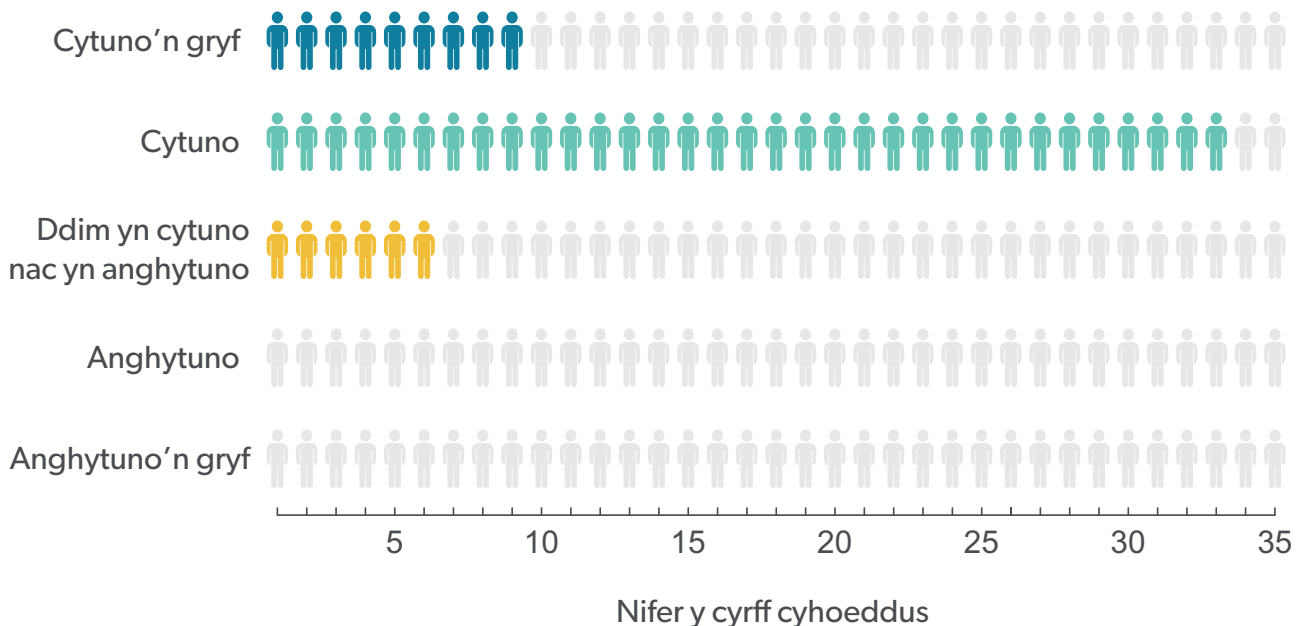
Ffynhonnell: Galwad am dystiolaeth Archwilio Cymru

“ Rydym yn gwerthfawrogi’r manteision o gael fformat cyson i’n helpu ni a Llywodraeth Cymru i fonitro’r cynnydd ”

Cydweithredu ac ymgysylltu â chyrrff eraill, staff a dinasyddion

- 44 Er mwyn cefnogi'r gwaith o gydweithredu ac ymgysylltu ar lefel genedlaethol, cyhoeddodd Llywodraeth Cymru [Newid yn yr Hinsawdd: Dull Ymgysylltu Llywodraeth Cymru 2022-26](#) ym mis Mehefin 2021. Cyfeiria'r ddogfen at ddull Tîm Cymru, lle mae pawb yng Nghymru yn chwarae rhan mewn gweithredu ar y cyd ar newid hinsawdd. Mae dau amcan allweddol i'r dull ymgysylltu:
- ymgysylltu â rhanddeiliaid ar faterion sy'n ymwneud â newid hinsawdd mewn ffordd amserol ac effeithiol; a
 - chryfhau a datblygu cynghrair Tîm Cymru i fynd i'r afael â'r argyfwng hinsawdd.
- 45 Dengys **Arddangosyn 14** fod cyrrff cyhoeddus yn teimlo eu bod yn gweithio'n dda gyda sefydliadau eraill ar ddatgarboneiddio. Ac mae **Arddangosyn 15** yn nodi sylwadau a wnaed gan gyrff cyhoeddus am eu hymdrechion cydweithredol hyd yma a'u dyheadau ar gyfer y dyfodol.

Arddangosyn 14: ymatebion cyrrff cyhoeddus i'r datganiad, 'Mae ein sefydliad yn cydweithredu'n effeithiol â chyrrff eraill er mwyn cyflawni targedau lleihau carbon 2030'

Arddangosyn 15: rhai sylwadau gan gyrrff cyhoeddus am gydweithredu

- ‘Trwy’r bwrdd gwasanaethau cyhoeddus, rydym wedi sefydlu Bwrdd Argyfwng Hinsawdd sy’n cynnwys aelodau presennol y bwrdd gwasanaethau cyhoeddus, ond sefydliadau ychwanegol hefyd gan gynnwys darparwyr cyfleustodau a’n prifysgol leol.’
- ‘Yn rhan o’n gwaith Cynllun Llesiant, rydym yn cydweithredu â’n partneriaid ar hyn o bryd ac rydym yn y camau cynnar o ddatblygu Strategaeth Hinsawdd ar gyfer y ddinas.’
- ‘Rydym yn gweithio’n agos gyda phartneriaid yn y sector cyhoeddus drwy Fwrdd Arweinyddiaeth Rhanbarthol Gogledd Cymru. Rydym yn cymryd rhan yng Ngrŵp Cyngori Ar Ddatgarboneiddio Gogledd Cymru.’
- ‘Rydym wedi cwblhau dadansoddiad anffurfiol o bwy y mae angen i ni weithio gyda nhw, ond nid ydym wedi cwblhau dadansoddiad ffurfiol o bartneriaid eto.’
- ‘Mae’r cydweithrediad rhwng sefydliadau’r GIG wedi bod yn isel, er bod hyn yn newid drwy Fwrdd Rhaglen Newid Hinsawdd a sefydlwyd gan Lywodraeth Cymru.’
- ‘Mae gennym nifer o gynrychiolwyr ar y Cynllun Gweithredu Datgarboneiddio: Cymuned o Arbenigwyr. Bydd hyn yn rhannu’r hyn a ddysgwyd ac arferion da ar draws y byrddau iechyd yng Nghymru.’
- ‘Teimlwn y byddai gweithgor datgarboneiddio ffurfiol yn y sector cyhoeddus yng Nghymru yn mynd i’r afael â rhai o’r heriau sy’n wynebu cymunedau sy’n gwasanaethu a gwmpesir gan nifer o asiantaethau awdurdodau lleol.’

Ffynhonnell: Galwad am dystiolaeth Archwilio Cymru

“ Teimlwn y byddai gweithgor datgarboneiddio ffurfiol yn y sector cyhoeddus yng Nghymru yn mynd i’r afael â rhai o’r heriau ”

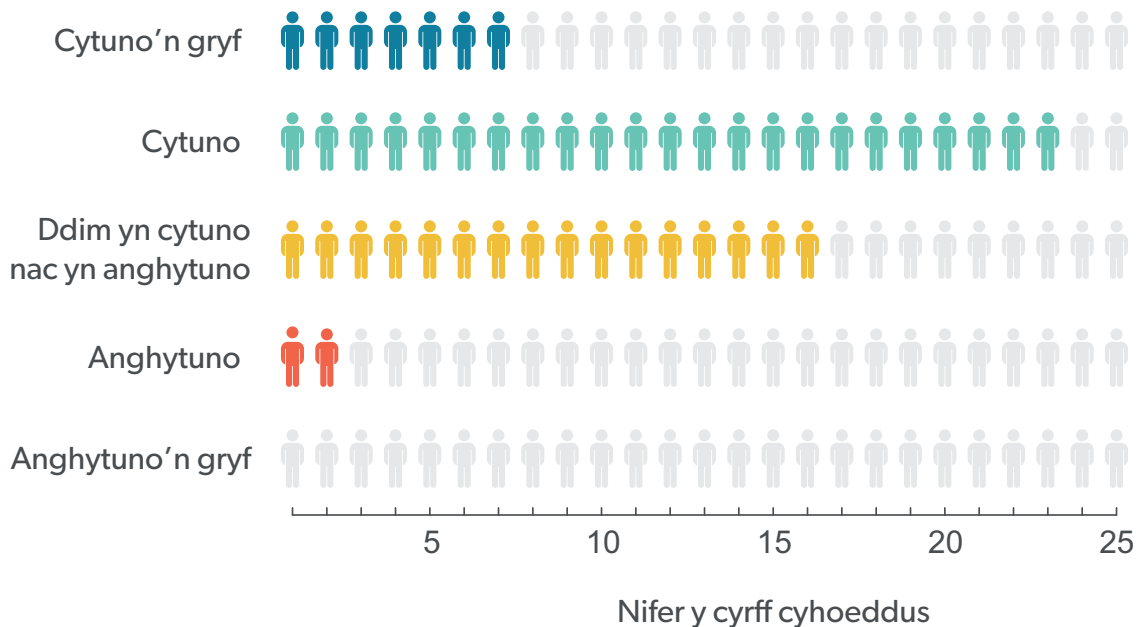
- 46 Mae rhai cyrff wedi sefydlu eu trefniadau cydweithredol lleol eu hunain ar gyfer datgarboneiddio, ac mae cyrff eraill yn cydweithredu drwy drefniadau a gnullwyd gan Lywodraeth Cymru neu Gymdeithas Llywodraeth Leol Cymru neu drwy fforymau statudol megis byrddau gwasanaethau cyhoeddus. Hefyd, roedd cyfran sylweddol o gyrff wedi cynnwys arbenigwyr allanol yn eu hymdrechion datgarboneiddio, megis yr Ymddiriedolaeth Garbon.
- 47 Dywedodd cyrff llai, megis y parciau cenedlaethol a chyrff a noddir gan Lywodraeth Cymru, wrthym eu bod wedi bod yn cydweithredu'n dda gyda'i gilydd. Oherwydd eu maint, fe wnaethon nhw ddweud eu bod braidd yn ddibynnol ar arbenigedd a chyingor allanol mewn cysylltiad â datgarboneiddio.
- 48 Roedd rhai cyrff cyhoeddus yn cydnabod bod eu pwyslais hyd yma wedi bod ar sefydlu strwythurau mewnol, yn hytrach nag ar gydweithredu allanol. Ac er gwaethaf yr ymatebion a ddangosir yn **Arddangosyn 14**, roedd llawer o gyrff cyhoeddus yn cytuno bod angen cryfhau'r gwaith cydweithredu ac ymgysylltu.
- 49 Mae lle i ymgysylltu'n gryfach â'r staff a'r cyhoedd, gan eu cynnwys yn fwy. Dengys **Arddangosyn 16** safbwyntiau cymysg gan gyrff cyhoeddus ynghylch i ba raddau y maent yn ymgysylltu â'u staff ac yn eu cynnwys. Ac mae **Arddangos 17** yn dangos mai dim ond 15 o'r 48 cyrff cyhoeddus y gwnaethom gysylltu â nhw oedd yn hyderus eu bod yn ymgysylltu'n effeithiol ag amrywiaeth lawn y boblogaeth. Dywedodd rhai cyrff cyhoeddus wrthym am ymdrechion ymgysylltu â'r cyhoedd drwy ddulliau megis arolygon ar-lein, sianeli cyfryngau cymdeithasol a grwpiau cymunedol, ond roeddent yn cydnabod yn gyffredinol fod angen gwella'r gwaith ymgysylltu hwn. Mae hyn yn arwyddocaol oherwydd achos bod ein hadroddiad yn 2019 ar [dlodi tanwydd](#)⁸ a'r Grŵp Cynghori ar Ddatgarboneiddio Cartrefi yng Nghymru⁹ yn canfod bod yna rai achosion anodd o gyfaddawd rhwng cyfiawnder cymdeithasol a nodau i leihau carbon. Dylai ymgysylltu ag amrywiaeth lawn y boblogaeth helpu cyrff cyhoeddus yn eu hymdrechion ar gyfer trawsnewid cyfiawn¹⁰ i gyfeiriad allyriadau carbon sero net.

8 Archwilydd Cyffredinol Cymru, Tlodi Tanwydd, Hydref 2019

9 Grŵp Cynghori ar Ddatgarboneiddio Cartrefi yng Nghymru, [Cartrefi Gwell, Cymru Well, Byd Gwell: Datgarboneiddio cartrefi presennol yng Nghymru](#), Gorffennaf 2019

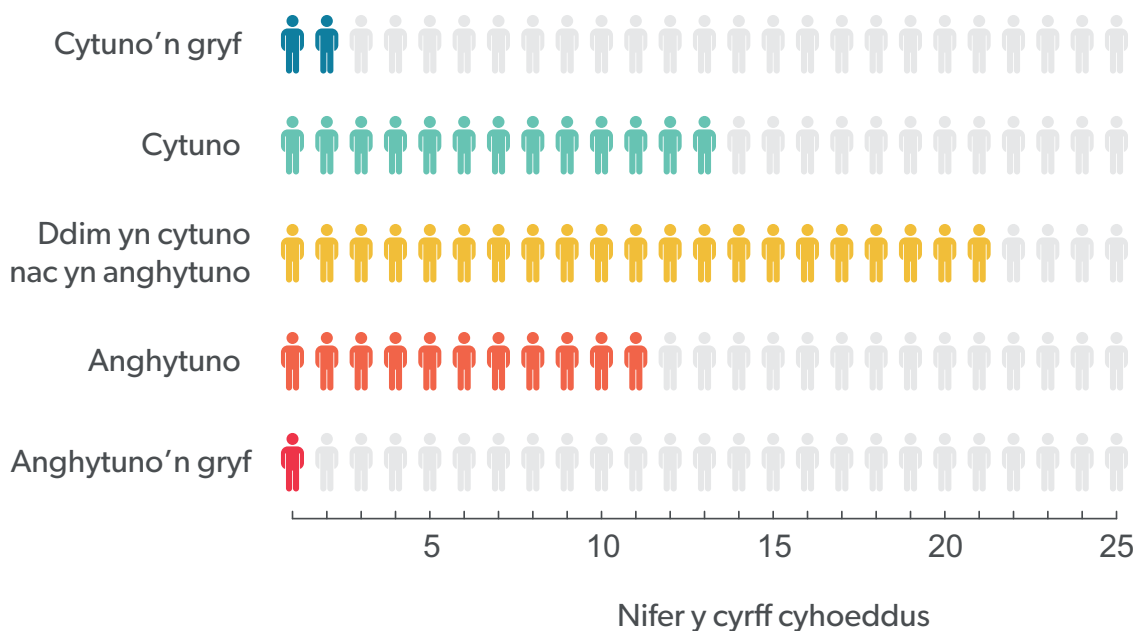
10 Mae 'trawsnewid cyfiawn' yn golygu gweithredu ar newid hinsawdd a gwyrddio'r economi mewn ffordd sydd mor deg a chynhwysol â phosibl i bawb dan sylw. Mae Polisi 1 yn nogfen Cymru Sero Net Cyllideb Garbon 2 (2021-2025) yn nodi barn Llywodraeth Cymru ar drawsnewid cyfiawn.

Arddangosyn 16: ymatebion cyrff cyhoeddus i'r datganiad, 'Mae ein sefydliad yn ymgysylltu'n effeithiol â'r staff ac yn eu cynnwys er mwyn cyflawni targedau lleihau carbon 2030'

Ffynhonnell: Galwad am dystiolaeth Archwilio Cymru

Arddangosyn 17: ymatebion cyrff cyhoeddus i'r datganiad, 'Mae ein sefydliad yn ymgysylltu'n effeithiol ag amrywiaeth lawn ein poblogaeth er mwyn cyflawni targedau lleihau carbon 2030'

Ffynhonnell: Galwad am dystiolaeth Archwilio Cymru

Rhwystrau, cyfleoedd ac arferion diddorol ar ddatgarboneiddio

- 50 Gofynnwyd i gyrff cyhoeddus am y rhwystrau i gyflawni uchelgais gyfunol 2030. Mae **Arddangosyn 18** yn crynhoi'r rhwystrau y gwnaethon nhw ddweud wrthym amdanynt a oedd yn gyffredin ar draws y sector cyhoeddus i raddau helaeth yr archwilir llawer ohonynt yn gynharach yn yr adroddiad. Un thema gyffredin oedd bod datgarboneiddio'n gymhleth, yn gofyn am fuddsoddiad sylweddol a bod llawer o'r buddugoliaethau rhywdd wedi eu cyflawni. Fodd bynnag, roedd cyrff cyhoeddus yn ymwybodol bod angen cynyddu cyflymder y gweithgarwch a bod risgiau o golli enw da wrth beidio â gwneud hynny.

Arddangosyn 18: crynodeb o safbwyntiau cyrff cyhoeddus am y rhwystrau i gyflawni uchelgais gyfunol 2030

Rhwystrau

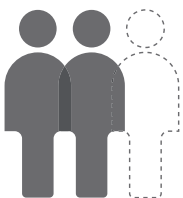
Cyllid

Dyma'r rhwystr a grybwyllwyd amlaf. Cyfeiriodd cyrff at yr angen am fuddsoddiad refeniw a chyfalaf sylweddol a pharhaus yn y tymor byr a'r hirdymor. Fe wnaethon nhw ddweud bod angen penodol i fuddsoddi mewn gwella seilwaith, ystadau, offer a chyfarpar nad ydynt yn addas ar gyfer lleihau allyriadau carbon.

Trafodir y materion hyn ymhellach ym **mharagraffau 29 i 33**.

Bylchau o ran capasiti a sgiliau staff

Dyweddodd cyrff cyhoeddus wrthym fod capasiti'r staff presennol yn cael ei estyn i ddarparu gwasanaethau cyhoeddus. Mae datgarboneiddio yn faes cymhleth ac mae cyrff cyhoeddus yn credu nad oes ganddynt y sgiliau na'r arbenigedd yn y maes hwn. Mae cryn gystadleuaeth i bobl sydd ag arbenigedd a gwybodaeth arbenigol.

Mae cyfyngiadau ariannol yn ei gwneud yn anodd i rai cyrff ddod â staff ychwanegol i mewn. Hefyd, oherwydd bod y sector preifat yn gallu cynnig cyflogau uwch, nid yw cyrff cyhoeddus o dan anfantais o ran denu staff.

Deall y gweithgareddau sydd eu hangen

Mae cyrff cyhoeddus yn dal i feithrin dealltwriaeth o'r gweithgareddau penodol sydd eu hangen i ddatgarboneiddio a sut y dylid blaenoriaethu'r rhain. Mae cyrff cyhoeddus yn teimlo bod angen cymorth a chanllawiau ychwanegol arnynt ar sut i drosi'r dull strategol yn weithredu.

Diwylliant, addysg a hyfforddiant

Gall ymgorffori datgarboneiddio mewn gweithgareddau o ddydd i ddydd fod yn newid diwylliannol sylweddol. Dywedodd rhai cyrff cyhoeddus wrthym fod datgarboneiddio'n gymhleth ac y gallai fod yn anodd newid dulliau gweithredu hirsefydlog.

Dywedodd rhai cyrff fod posibilrwydd o ddifaterwch staff wrth iddynt orfod ymgymryd â gweithgareddau datgarboneiddio ychwanegol ar ben gwaith y dydd. Bydd angen cyfathrebu sylweddol â staff i gael eu cefnogaeth a bydd angen hyfforddiant helaeth hefyd er mwyn uwchsgilio staff i gyflawni.

Technoleg a seilwaith

Mae llawer o dechnolegau newydd yn ddrud ac mae cyrff cyhoeddus yn bwylllog ynghylch buddsoddi oherwydd y risgiau nad yw'r dechnoleg yn effeithiol neu'n mynd yn ddiwerth.

Mewn meysydd eraill, megis datblygu ambiwlansys a chyfarpar tân sy'n cael eu pweru â thrydan, dywedodd cyrff cyhoeddus wrthym nad oedd y technolegau'n datblygu'n ddigon cyflym a'u bod yn afresymol o ddrud mewn rhai achosion.

Roedd pryderon hefyd ynghylch diffyg pwyntiau gwefru trydan a diffyg capasiti'r grid i ymdopi â'r ddibyniaeth gynyddol ar drydan.

Hefyd, mae materion yn ymwneud â chyflenwad a galw yn broblem mewn cysylltiad â rhai technolegau newydd, lle y ceisir technolegau ond eu bod yn gyfyngedig o ran cyflenwad.

Data

Cydnabu cyrff cyhoeddus pa mor ddefnyddiol oedd bod â methodoleg gyffredin ar gyfer adrodd ar allyriadau carbon. Fodd bynnag, cyfeiriodd rhai ymatebion at bryderon ynghylch dulliau cyfrifo, yn enwedig o ran y gadwyn gyflenwi a defnydd tir, a galwyd am ragor o eglurder o ran diffiniadau er mwyn sicrhau cysondeb.

Nododd rhai ymatebion nad oedd y systemau presennol yn gallu casglu'r data gofynnol, a bod yn rhaid eu diweddarau, neu fod yn rhaid rhoi systemau newydd ar waith. Roedd hyn yn cymryd llawer o amser yn aml ac yn defnyddio llawer o adnoddau. Cododd cyrff y GIG bryderon ynghylch dyblygu gyda'r trefniadau adrodd presennol ar allyriadau.

Dull cydgysylltiedig

Dywedodd rhai ymatebwyr wrthym fod angen newid meddwl ar raddfa eang, gyda dull mwy cydgysylltiedig ar draws y sector cyhoeddus a sbardunir gan Lywodraeth Cymru.

Roedd un enghraifft a roddwyd yn ymwneud ag asesu technolegau newydd a thechnolegau datblygol. Roedd cyrff cyhoeddus yn pryderu am fuddsoddi mewn technolegau a fyddai'n cael eu disodli'n gyflym neu nad oedd yn arfer gorau, felly byddai un penderfyniad ar draws y sector cyhoeddus ynghylch yr hyn sydd orau yn helpu i liniaru'r risg hon.

Trydydd partïon

Mae gan drydydd partïon swyddogaeth i'w chwarae o ran helpu cyrff cyhoeddus i symud tuag at uchelgais gyfunol 2030. Er enghraifft, allyriadau gan bartneriaid yn y gadwyn gaffael, a'r galw mawr am adnoddau arbenigol cyfyngedig a thechnolegau mwy newydd megis cerbydau trydan, sy'n golygu nad ydynt ar gael yn aml.

Mae Swyddfa Comisiynydd Cenedlaethau'r Dyfodol Cymru wedi argymhell o'r blaen y dylai cyrff cyhoeddus nodi'n glir sut maen nhw wedi ystyried effaith carbon o ran eu penderfyniadau ar gaffael¹¹.

Ffynhonnell: Galwad am dystiolaeth Archwilio Cymru

11 Swyddfa Comisiynydd Cenedlaethau'r Dyfodol, [Caffael Llesiant yng Nghymru](#), Chwefror 2021.

- 51 Er bod cyrff cyhoeddus wedi nodi amrywiaeth o rwystrau i gyflawni uchelgais gyfunol 2030, maent hefyd yn gweld rhai cyfleoedd sy'n gysylltiedig â datgarboneiddio (**Arddangosyn 19**) ac maent wedi rhannu rhai enghreifftiau o arferion diddorol gyda ni yr oeddent yn teimlo efallai y gall cyrff eraill ddysgu ohonynt (**Arddangosyn 20**).

Arddangosyn 19: rhai cyfleoedd y dywedodd cyrff cyhoeddus wrthym amdanynt mewn cysylltiad â datgarboneiddio

Tynnodd cyrff cyhoeddus sylw at gyfleoedd i wneud y canlynol:

- adeiladu ar y proffil newid hinsawdd sy'n deillio o COP26 er mwyn manteisio ar yr ymwybyddiaeth gyhoeddus uwch a meithrin perthynas â chymunedau lleol a rhanddeiliaid eraill;
- cynyddu cydweithrediad â sefydliadau eraill, rhannu arferion gorau wrth weithio tuag at ddatgarboneiddio a datblygu dulliau caffael lleol;
- cynyddu'r defnydd o dechnolegau newydd a thechnoleg sy'n datblygu, gwireddu arbedion cost o ynni adnewyddadwy ac ystyried y posibilïadau economaidd a'r posibilïadau o greu swyddi sy'n deillio o ddiwydiannau gwyrdd newydd;
- cynyddu ymwybyddiaeth o frys datgarboneiddio ymhlith staff, gweithredwyr, byrddau ac aelodau, a diwygio trefniadau llywodraethu ac arwain er mwyn sicrhau bod datgarboneiddio yn cael ei ymgorffori mewn busnes a phenderfyniadau bob dydd; ac
- adeiladu ar yr arferion gweithio hyblyg a gododd yn ystod pandemig COVID-19 i fanteisio ymhellach ar dechnolegau digidol wrth ddarparu gwasanaethau a gweithio bob dydd.

Ffynhonnell: Galwad am dystiolaeth Archwilio Cymru

Arddangosyn 20: rhai enghreifftiau o arferion diddorol y gallai cyrff eraill ddysgu ohonynt

Bwrdd Iechyd Prifysgol Caerdydd a'r Fro

Mae'r bwrdd iechyd yn rhan o fenter o'r enw Iechyd Gwyrdd Cymru i ddatblygu cymuned o weithwyr gofal iechyd proffesiynol sy'n gallu rhannu profiad â'u cydweithwyr ledled y wlad. Nod Iechyd Gwyrdd Cymru yw grymuso'r sector iechyd a gofal cymdeithasol â'r offer a'r wybodaeth i fynd i'r afael â'r argyfwng hinsawdd.

Nid yw'r bwrdd iechyd wedi amcangyfrif cost seilwaith adeiladu sero-net ar y cyfluniad ystâd bresennol, fodd bynnag, amcangyfrifodd arbenigwyr yn 2021, o fewn senario adeliadu newydd o ran Ysbyty Athrofaol Cymru ac Ysbyty Athrofaol Llandochoau, y gallai cost seilwaith adeiladu sero net fod rhwng £89 miliwn a £266 miliwn.

Cyngor Sir Ddinbych

Sefydlodd y cyngor ei Weithgor Argyfwng Newid Hinsawdd ac Ecolegol trawsbleidiol ar ôl datgan yr argyfwng hinsawdd ac ecolegol. Argymhelliad allweddol gan y gweithgor oedd diwygio cyfansoddiad y cyngor i gynnwys yr angen i roi 'sylw i fynd i'r afael â newid hinsawdd ac ecolegol' o fewn egwyddorion penderfynu. Mae'r cyngor bellach wedi ymrwymo'n ffurfiol i ystyried newid hinsawdd ac ecolegol wrth wneud holl benderfyniadau'r cyngor.

Bwrdd Iechyd Prifysgol Bae Abertawe

Mae'r bwrdd iechyd yn datblygu offeryn llwybr er mwyn mesur effaith gwahanol senarios o fewnbwn ariannol i fesurau datgarboneiddio. Bydd yn defnyddio'r offeryn i fonitro effeithiolrwydd ei fesurau datgarboneiddio.

Mae fferm solar wedi ei chysylltu'n uniongyrchol ag Ysbyty Treforys, sy'n cyflenwi 30% o'i thrydan.

Cyngor Bwrdeistref Sirol Blaenau Gwent

Mae'r cyngor wedi bod yn rhan o sefydlu grŵp llywio lliniaru trwy Bartneriaeth Llesiant Lleol Blaenau Gwent, ac mae blaenoriaethau trigolion wedi llywio gwaith y grŵp trwy argymhellion Cynulliad Hinsawdd Blaenau Gwent. Yn ei gynllun datgarboneiddio, mae'r cyngor wedi nodi nifer o lwybrau pontio i'w dilyn er mwyn cyflawni sero net. Mae pob llwybr pontio yn faes gweithredu cydlynol sydd â thechnolegau carbon isel, modelau busnes a seilwaith penodol. Datblygwyd y llwybrau hyn i ganiatáu i bob un ohonynt fynd rhagddynt ar eu cyflymder priodol ei hunain. Cefnogir y gwaith o gyflawni'r llwybrau gan asesiadau parodrwydd i dderbyn arferion gorau a addaswyd o offer a ddatblygwyd gan [Place-Based Climate Action Network](#) ar gyfer [Leeds Climate Commission](#).

Cyngor Bwrdeistref Sirol Rhondda Cynon Taf

Mae'r cyngor wedi sefydlu gwefan ymgysylltu '[Dewch i siarad](#)' lle gall aelodau o'r cyhoedd adael sylwadau a syniadau am amrywiaeth o faterion newid yn yr hinsawdd.

Cyfoeth Naturiol Cymru

Mae Prosiect Carbon Positif Cyfoeth Naturiol Cymru, a ariennir yn rhannol gan Lywodraeth Cymru i ddangos arweiniad o ran sut y gall y sector cyhoeddus fesur a lleihau ei effaith carbon, wedi llywio'r gwaith o ddatblygu trywydd sector cyhoeddus a'r canllaw adrodd sero net. Fel rhan o'r prosiect, mae Cyfoeth Naturiol Cymru yn cymryd camau nid yn unig i leihau allyriadau carbon ond hefyd i wella a diogelu carbon sydd wedi'i storio ar y tir y mae'n ei reoli a rhannu ei brofiadau er mwyn annog rhagor o ddatgarboneiddio yng Nghymru.

Cyngor Castell-nedd Port Talbot

Mae'r cyngor yn cydweithio gyda chwmni preifat sy'n arbenigo mewn ailddefnyddio nwyon gwastraff sy'n deillio o brosesau diwydiannol, fel y gellir eu troi'n fiodanwyddau. Y bwriad yw cyflwyno prosiect peilot yng Nghastell-nedd Port Talbot a fydd yn defnyddio nwyon gwastraff o'r diwydiant dur. Pan fydd yn gwbl weithredol, rhagwelir y bydd y gwaith yn cynhyrchu 30 miliwn galwyn o fiodanwyddau bob blwyddyn i'w defnyddio gan y diwydiant hedfan.

Mae Prosiect Adfer Mawndiroedd y cyngor yn ceisio adfer dros 540 hectar o dirwedd a chynefin hanesyddol.

Nifer o gyrff cyhoeddus

Rhoddodd sawl sefydliad enghreifftiau o'r canlynol inni:

- defnyddio gwaith adeiladu newydd neu waith ailddatblygu cyfleusterau i wella eu hól troed carbon yn sylweddol;
 - caffael cerbydau allyriadau isel;
 - gosod pwyntiau gwefru ar gyfer cerbydau trydan;
 - cynhyrchu ynni adnewyddadwy ar y safle;
 - datblygu rhwydweithiau staff gweithredol; a
 - gosod systemau gwresogi a goleuo sy'n defnyddio ynni'n effeithlon.
-

Ffynhonnell: Galwad am dystiolaeth Archwilio Cymru

Atodiad

1 Dull a moddau archwilio

1 Dull a moddau archwilio

Ym mis Tachwedd 2021, gwnaethom gyhoeddi galwad am dystiolaeth i 48 o gyrrff cyhoeddus, gan ofyn cwestiynau am eu sefyllfa llinell sylfaen o ran cyflawni uchelgais gyfunol 2030. Ymatebodd y mwyafrif o'r cyrrff cyhoeddus yn ystod y cyfnod rhwng mis Rhagfyr 2021 a mis Ionawr 2022. Anfonwyd yr alwad am dystiolaeth at y cyrrff a gwmpaswyd gan [Ddeddf Llesiant Cenedlaethau'r Dyfodol \(Cymru\) 2015](#) ar y pryd. Roedd hyn yn cynnwys yr holl brif gynghorau, awdurdodau tân ac achub, awdurdodau parciau cenedlaethol, byrddau iechyd ac ymddiriedolaethau'r GIG, a'r cyrrff mwy a noddir gan Lywodraeth Cymru.

Anfonwyd yr alwad am dystiolaeth at Ymddiriedolaeth GIG Gwasanaethau Ambiwlans Cymru, Iechyd a Gofal Digidol Cymru, ac Addysg a Gwella Iechyd Cymru hefyd er mwyn sicrhau bod gennym ddarlun mwy cyflawn ar draws y GIG. Anfonwyd yr alwad am dystiolaeth i Bartneriaeth Cydwasanaethau GIG Cymru hefyd, sef sefydliad cyfuddiannol annibynnol sy'n eiddo i GIG Cymru ac a gyfarwyddir ganddo, sy'n darparu amrywiaeth o wasanaethau i GIG Cymru ac ar ei ran. Cynhelir Partneriaeth Cydwasanaethau GIG Cymru o dan fframwaith cyfreithiol Ymddiriedolaeth GIG Prifysgol Felindre ac mae'n gweithredu o dan fframwaith cyfreithiol Ymddiriedolaeth GIG Prifysgol Felindre, a gwmpesir ei hun gan Ddeddf Llesiant Cenedlaethau'r Dyfodol (Cymru) 2015.

Cawsom ymatebion gan bob corff yr anfonwyd yr alwad am dystiolaeth atynt, er nad atebwyd pob cwestiwn mewn nifer fach o achosion. Pan nad atebwyd cwestiynau gan bob corff cyhoeddus, cynhwysir hyn mewn nodyn i bob graff perthnasol.

Er mwyn llywio ein gwaith, gwnaethom gynnal trafodaethau â rhanddeiliaid perthnasol gan gynnwys Llywodraeth Cymru, Swyddfa Comisiynydd Cenedlaethau'r Dyfodol Cymru, cynrychiolwyr GIG Cymru a Chymdeithas Llywodraeth Leol Cymru. Gwnaethom adolygu dogfennau allweddol hefyd, gan gynnwys polisiau a chanllawiau, a gwybodaeth berthnasol arall a ddarparwyd inni gan Lywodraeth Cymru a rhanddeiliaid eraill.

Ni wnaethom gynnal adolygiad manwl ym mhob un o'r cyrrff cyhoeddus. Er ein bod wedi dibynnu i raddau helaeth ar yr hyn a adroddwyd ganddynt drwy eu hatebion i'n galwad am dystiolaeth ac unrhyw ddogfennau ategol, rydym hefyd wedi ceisio triongli ein canfyddiadau drwy drafodaethau â rhanddeiliaid a thystiolaeth o'n hadolygiad o ddogfennau a data ehangach. Gwnaethom rannu a thrafod ein canfyddiadau sy'n dod i'r amlwg mewn [gweminar gyhoeddus](#) a gynhaliwyd ym mis Mai 2022 hefyd. Roedd 109 o bobl o'r tu allan i Archwilio Cymru yn bresennol yn y gweminar, ac roedd y rhain yn cynrychioli amrywiaeth o sefydliadau yn y sector cyhoeddus, y sector preifat a'r trydydd sector.

Fel y nodir yn gynharach yn yr adroddiad hwn, mae'r Archwilydd Cyffredinol wedi ymrwmo i raglen waith hirdymor ar newid hinsawdd. Rydym eisoes wedi adrodd ar ymdrechion datgarboneiddio awdurdodau, tân ac achub, rydym wedi dechrau adolygu cynlluniau gweithredu datgarboneiddio cynghorau ac rydym yn paratoi adroddiad ar reoli'r perygl o lifogydd. Yn dilyn ymgynghoriad diweddar ar ein rhaglen waith yn y dyfodol, rydym yn ystyried ein camau nesaf mewn cysylltiad ag archwilio camau gweithredu i ddatgarboneiddio ac addasu i'r newidiadau sydd eisoes yn digwydd i'n hinsawdd.

Swyddfa Archwilio Cymru

24 Heol y Gadeirlan

Caerdydd

CF11 9LJ

Ffôn: 029 2032 0500

Ffacs: 029 2032 0600

Ffôn destun: 029 2032 0660

Rydym yn croesawu galwadau
ffôn yn Gymraeg a Saesneg.

E-bost: post@archwilio.cymru

Gwefan: www.archwilio.cymru

Gwiriad Iechyd Newid Hinsawdd

Cyngor Sir Ynys Môn

Cynnwys

Cyflwyniad	3
Crynodeb Gweithredol	4
Sylwadau a chanfyddiadau	5
Argymhellion	6
Camau Gweithredu a Argymhellir	7
Atodiad A – Cyfweledigion	9

Cyflwyniad

Mae Targedau Carbon Sero Net a Chytuniad Cytundeb Paris ar y newid yn yr hinsawdd wedi canolbwyntio ymdrechion a barnau o safbwynt byd-eang ar ein trywydd tuag at gynnydd mewn tymheredd o fwy na dwy radd Celsius. Ymgwymerwyd â Gwriad Iechyd Newid Hinsawdd yng Nghyngor Sir Ynys Môn (gyda chymorth Rheolwr Newid Hinsawdd CSYM a'r Tîm Archwilio Mewnol a Rheoli Risg) i gael gwell dealltwriaeth o'r meysydd allweddol yr ydym yn agored iddynt o ran risg, ynghyd â meysydd lle mae angen gwneud gwelliannau er mwyn cyflawni sero net erbyn 2030. Mae'r adroddiad hwn yn rhoi cipolwg ar y strategaethau, y cynlluniau a'r camau gweithredu presennol; nid asesiad technegol o'r cynlluniau cyfredol mo hwn. Mae rhai o'r strategaethau'n cael eu gosod / dylanwadu ar lefelau Llywodraeth Cymru ar hyn o bryd, ac mae'r adroddiad yn cydnabod y gall dylanwadau allanol, y tu hwnt i reolaeth uniongyrchol y Cyngor, effeithio ar gyllid a chynlluniau.

Mae'r asesiad hwn yn seiliedig ar ddadansoddi dogfennau, ynghyd â chynnal cyfweiliadau ag aelodau staff allweddol ac arsylwadau o fewn y gweithle, gyda pherfformiad yn cael ei asesu yn erbyn saith categori galluogi allweddol:

Diwylliant a dulliau gweithredu o fewn y sefydliad

Cyllido Camau Gweithredu yng Nghyswllt y Newid yn yr Hinsawdd a Chynaliadwyedd

Llywodraethu

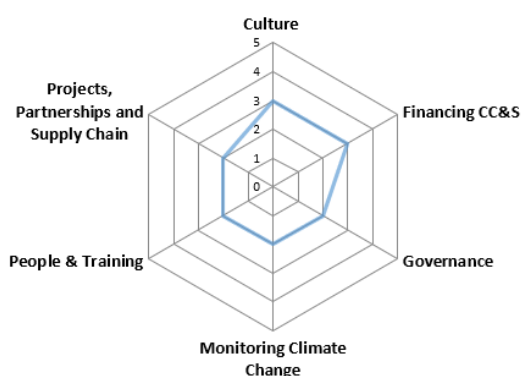
Monitro – Targedau a DPA

Pobl a Hyfforddiant

Prosiectau, Partneriaid a'r Gadwyn Gyflenwi

Caiff pob galluogydd ei raddio yn ôl graddfa aeddfedrwydd, a darperir asesiad cyffredinol o'r Sefydliad. Caiff unrhyw fylchau neu arferion da o fewn grwpiau cymheiriaid eu hamlygu hefyd. Dyma'r raddfa a ddefnyddir i asesu pob maes:

Tameidiog (Sgôr 1)	Sefydliadau sy'n cydnabod pwysigrwydd camau gweithredu yng nghyswllt y newid yn yr hinsawdd ond bod diffyg ymwybyddiaeth a chysondeb o ran dulliau gweithredu cydlynus / camau gweithredu ar gyfer lliniaru effeithiau.	
Ar y Gweill (Sgôr 2)	Sefydliadau lle ceir tystiolaeth o gynllun gweithredu, ond er bod gwell dealltwriaeth o'r risgiau yng nghyswllt yn newid yn yr hinsawdd, ni chafodd unrhyw gamau cydlynus eu rhoi ar waith hyd yma.	✓
Dan Reolaeth (Sgôr 3)	Sefydliadau lle ceir dealltwriaeth dda o'r risgiau o safbwynt y newid yn yr hinsawdd a chynaliadwyedd ac sydd â pholisïau a gweithdrefnau diffiniedig. Rhoddwyd mesurau rheoli a chynlluniau gweithredu ar waith ond mae'n debygol y bydd anghysondebau o ran y modd y gweithredir hwy ar draws y sefydliad.	✓
Integredig (Sgôr 4)	Sefydliadau lle mae cynlluniau yng nghyswllt y newid yn yr hinsawdd wedi'u hymgorffori a'u rhoi ar waith yn gyson ar draws y sefydliad. Mae sefydliadau o'r fath yn ceisio gwella eu prosesau a'u mesurau rheoli'n barhaus er mwyn cyfyngu eu heffaith ar yr amgylchedd.	
Gweddnewidiol (Sgôr 5)	Sefydliadau lle ystyrir bod mynd i'r afael â'r newid yn yr hinsawdd a chynaliadwyedd yn flaenoriaeth strategol, a manteisir ar y defnydd o gamau lliniaru effeithiol a chysylltiadau â'r gymuned / busnes i sbarduno dull cydlynus i liniaru'r niwed a'r effeithiau ar yr amgylchedd.	

Category	Organisation	Score
Culture	Level 3 - Managed	3
Financing CC&S	Level 3 - Managed	3
Governance	Level 2 - In Development	2
Monitoring Climate Change	Level 2 - In Development	2
People & Training	Level 2 - In Development	2
Projects, Partnerships and Supply Chain	Level 2 - In Development	2

Crynodeb Gweithredol

Cwblhawyd gwiriad iechyd ar y camau / strategaethau lliniaru a gwaith cynllunio yng nghyswllt y Newid yn yr Hinsawdd o fewn Cyngor Sir Ynys Môn. Cwmpas yr ymarfer hwn oedd ystyried addasrwydd a chyflawnder y cynlluniau gweithredu cyfredol, ynghyd â llywodraethiant cysylltiedig â goruchwyliaeth o safbwynt rôl y Rheolwr Newid Hinsawdd a grëwyd o fewn y Cyngor.

Mae'n bosibl na fydd modd cyflawni targed Sero Net 2030 ym mhob maes o fewn y Cyngor, ond ceir tystiolaeth gref o bortffolio sylweddol o waith / rhaglenni sydd eisoes ar waith yng nghyswllt sicrhau sero net. Yn gyffredinol, mae can y Cyngor sylfaen gref iawn fel sail i fwrw ymlaen â chyflawni ei dargedau yng nghyswllt sero net ar draws meysydd strategol allweddol. Mae cynlluniau'n aeddfedu a bydd rôl y Rheolwr Newid Hinsawdd yn alluogydd allweddol o safbwynt sicrhau bod y gweithgaredd hwn ar y trywydd iawn, ac yn cael ei reoli'n unol â'r gyllideb.

I grynhoi, mae gwiriad iechyd newid hinsawdd wedi canfod sawl nodwedd gadarnhaol o fewn cynlluniau gweithredu a threfniadau cyfredol y Cyngor yng nghyswllt y newid yn yr hinsawdd / cyflawni sero net. Bydd yr argymhellion a wneir o fewn yr adroddiad hwn yn adeiladu ar y gwaith a wnaed eisoes, a bydd yn helpu i gyflawni barn fwy gydlynus a chysylltiedig ar draws y Cyngor. Ceir gormod o fentrau / prosiectau o fewn gwasanaethau ar hyn o bryd sy'n gweithredu mewn modd ynysig, y mae angen iddynt fod yn gwbl weladwy a chael eu monitro'n ganolog, yn erbyn targedau cytunedig. Bydd y broses hon yn gofyn am ei threfniadau llywodraethu a goruchwyllo ei hun i sicrhau y caiff uchelgeisiau o fewn y Cyngor o ran cyflawni sero net, eu gwireddu a'u cyflawni. Nodwyd tri maes allweddol:

Llywodraethu	Creu pwynt penodedig ar gyfer cael sicrwydd a goruchwyllo pob prosiect a menter yng nghyswllt sero net. Dylai'r cwmpas gynnwys cynllunio hirdymor ynghyd â ffynonellau cyllid, adnoddau a cherrig milltir gweladwy tuag at 2030.
Recriwtio / Cadw Staff – sgiliau a gwybodaeth	Dadansoddi bylchau o ran dibyniaeth ar rolau allweddol a meysydd lle bo galw am sgiliau neu eu bod yn brin.
Hyfforddiant ym maes Llythrennedd Carbon	Diwylliant, meddylfryd a dealltwriaeth newidiol o lythrennedd carbon a thaith y Cyngor tuag at gyflawni sero net ymhlith cydweithwyr yn fewnol ac, o safbwynt ehangach, yn allanol.

Yn ychwanegol, dyma'r canfyddiadau allweddol:

- Mae rhaglen gynhwysfawr eisoes ar waith o safbwynt gwaith a gynlluniwyd ar draws sawl gwasanaeth o fewn CSYM. Hefyd mae penodi Rheolwr Newid Hinsawdd dynodedig yn dangos pwysigrwydd cyflawni sero net erbyn 2030 o safbwynt y Cyngor.
- Lluniwyd Cynllun Gweithredu Tuag at Sero Net sydd wedi'i gyflwyno i'r Pwyllgor Gwaith a'r Cyngor llawn a'i gytuno ganddynt. Dengys y cyfweiliadau bod rhai gwasanaethau wedi mynd ymlaen yn bellach ar hyd y llwybr o ran rhoi eu cynlluniau ar waith. Yn yr un modd, gwelwyd o fewn rhai agweddau bod y gwaith o safbwynt y camau gweithredu yng nghyswllt yr hinsawdd / yr agenda werdd ond megis cychwyn. Er enghraifft, canfuwyd bod rhai contractau hirdymor wedi'u rhyddhau ar gyfer eu tendro / neu osod heb gynnwys nodau o safbwynt datgarboneiddio, a rheoli neu fonitro allyriadau.
- Mae gan y Rheolwr Newid Hinsawdd rôl allweddol i'w chwarae o ran canfod, mapio a monitro'r holl weithgareddau allweddol o ran newid hinsawdd, er mwyn adeiladu lens gynhwysfawr ledled y Cyngor.
- Dylai'r cynllun mapio / cyffredinol hwn fynd ati hefyd i ymgorffori targedau cyflawnadwy allweddol fel amser, adnoddau, pobl, costau ac effeithiau o safbwynt cyflawni sero net. Mae'r gweithgaredd hwn wedi dechrau eisoes, ac mae'r Rheolwr Newid Hinsawdd yn gwbl ymwybodol hefyd o'r angen i wirio / herio rhai o'r llinellau amser a'r costau o ran y Cyngor.

- Cam doeth hefyd fyddai ymgymryd ag ymarfer i fapio rhanddeiliaid, ynghyd ag ymgorffori metrigau a thargedau sy'n cyd-fynd â chyflawni targedau sero net er enghraifft, a chymau ychwanegol i gyflawni datgarboneiddio, a rhoi trefniadau ar waith i fonitro allyriadau carbon o fewn contractau sydd wedi'u sefydlu eisoes. Dylai hyn hefyd gynnwys sefydliadau mwy fel Llywodraeth Cymru (LIC) ac Uchelgais Gogledd Cymru, er ein bod yn ymwybodol bod y sefydliadau hyn yn cyflenwi rhaglenni sy'n cyflawni newid ar lefel genedlaethol a rhanbarthol yn hytrach na lleol.

Sylwadau a chanfyddiadau

Buom yn gweithio'n agos â'r tîm Archwilio Mewnol a Rheoli Risg a'r Rheolwr Newid Hinsawdd o safbwynt datblygu cwmpas y Gwiriad Iechyd Newid Hinsawdd. Hoffai'r noddwyr a Zurich ddiolch i bob cyfranogwr o fewn y camau cyfnewid am eu hamser, eu gwybodaeth am y testunau dan sylw a'u cyfraniad i'r prosiect.

Cydnabyddir bod y Cyngor wedi penodi Rheolwr Newid Hinsawdd penodedig i gefnogi'r gwaith pontio i sero net. Lleolir y rôl hon o fewn lefel gorfforaethol y sefydliad, ac mae'n atebol i'r Dirprwy Brif Weithredwr a'r Prif Weithredwr. Mae'r rôl hon yn dod yn fwy cyffredin o fewn Awdurdodau Lleol ledled y wlad (Cymru a'r DU).

Fel rhan o gam cyntaf y prosiect, fe gafodd dogfennau cyfredol a rhai sy'n bodoli eisoes, sy'n gysylltiedig â Tuag at Zero Net, eu hadolygu a chafwyd eu bod yn ddigon manwl ac wedi'u strwythuro'n briodol. Roedd hefyd yn dda gweld bod y Methiant o ran y Newid yn yr Hinsawdd / Tuag at Sero Net wedi'u nodi'n ffurfiol fel risg ar gofrestr risg strategol y Cyngor. Mae gwybodaeth a sgiliau o safbwynt adnoddau arbenigol a meysydd amgylcheddol ac ecolegol yn brin, ac mae'n ganmoladwy bod CSYM wedi creu sawl rôl ar sail prentisiaeth, sy'n anelu at uwchsgilio meysydd sy'n delio â sawl disgyblaeth ar draws y Cyngor. Mae hwn yn fodd effeithiol ac effeithlon i feithrin sgiliau arbenigol a rhoi cynlluniau ar waith ar gyfer olyniaeth, i sicrhau parhad y gwaith a gyflawnir o safbwynt y meysydd hynny sy'n dibynnu ar unigolion allweddol.

Roedd ail ran y prosiect yn ymwneud â chyfnewid 18 unigolyn o blith y Prif Weithredwr / Uwch Arweinwyr / Penaethiaid Gwasanaeth, Rheolwyr a deiliaid cyllidebau wrth bennu aeddfedrwydd cynlluniau gweithredu a'r syniadau cyfredol o safbwynt cyflawni sero net erbyn 2030. Roedd y Prif Weithredwr yn awyddus i ddeall y diwylliant o fewn y sefydliad, ac roedd pawb a gyfnewid yn dangos dealltwriaeth glir o'r agenda sero net a'r heriau sy'n wynebu eu maes o fewn y Cyngor. Maes posibl arall i'w wella fyddai sicrhau bod y daith gydlynus hon tuag at gyflawni sero net, ynghyd â'r hyn y mae'n ei olygu, yn weladwy i'r Cyngor cyfan a'i Aelodau Etholedig, a'u bod yn deall yr hyn sydd dan sylw. Dylid hefyd ystyried cynnal asesiad digonolrwydd o ran p'un a oes modd cyflawni'r dyddiad targed, yn seiliedig ar ddata cyfredol.

Mae'r Ynys yn wynebu heriau sylweddol o ran isadeiledd o safbwynt lliniaru effeithiau'r newid yn yr hinsawdd a chyflawni carbon sero net; mae cyfran fawr o'r boblogaeth yn dal i ddibynnu ar danwydd ffosil, ac mae prif gyflenwadau ynni yn gyfyngedig. Fodd bynnag, mae'r Cyngor yn cefnogi prosiectau cynhyrchu ynni amgen arloesol ac uchelgeisiol sydd wedi'u cynnwys o fewn y Rhaglen Ynys Ynni, ac sy'n cael eu cefnogi neu eu hwyluso ganddi. Tra bydd y prosiectau hyn yn darparu cyflenwadau ynni gwyrdd ar lefel genedlaethol, cam doeth fyddai archwilio p'un a ellid gwella'r sefyllfa o ran cyflenwadau lleol, ynghyd â lleihau'r defnydd o danwydd ffosil yn ddramatig, neu ei ddileu ledled yr Ynys.

Tra bo'r Ynys yn edrych tuag at ddarparu rhwydwaith gwefru EV, mae'n dal i fod yn ei gyfnod cynllunio. Ond ni fydd modd i'r mwyafrif o'r boblogaeth gael mynediad i gerbydau EV neu eu fforddio yn y cyfnod hwn o fewn y broses bontio. Mae'r Cyngor yn gweithio mewn modd strategol i sicrhau bod manau gwefru EV ar gael, a byddant yn ddwyieithog. Hefyd, mae Rheolwr Ffilyd y Cyngor yn ymwybodol o'r heriau o safbwynt pontio yng nghyswllt y ffilyd, o ran bod y cyfnodau disgwyl ar gyfer cerbydau EV yn tua 12-18 mis. Ceir problemau logistaidd hefyd i'w goresgyn yn nhermau cerbydau'r Cyngor, yn enwedig o ran cerbydau y mae staff yn mynd â hwy adref dros nos er mwyn cyflawni apwyntiadau a drefnwyd ar gyfer y diwrnod wedyn. Byddai hyn yn gofyn am bwyntiau gwefru i sicrhau bod cerbydau EV wedi'u gwefru'n ddigonol, cyn eu defnyddio yn y maes.

Ceir tystiolaeth gref o gynlluniau a dulliau gweithio aeddfed ar draws amryw wasanaethau allweddol; mae'r gwasanaethau Cynllunio, a'r Amgylchedd Adeiledig a Naturiol, ynghyd â Gwastraff ac Ailgyrchu yn

enghreifftiau gwych. Yn hanesyddol, bu'r gweithgareddau yng nghyswllt ailgylchu yn eithriadol o lwyddiannus ar draws CSYM; mewn blynyddoedd diweddar a hyd heddiw, yr her yw sut i gyflawni targedau a osodir ar lefel genedlaethol, a'u gwella. Roedd y Cyngor hefyd yn un o'r cyntaf yn y DU i dreialu cerbyd Casglu Gwastraff EV, a oedd yn llwyddiant, ond mae pob uned yn costio dros £500k. Efallai y bydd angen diwygio'r dyddiadau ar gyfer cyflawni'r gwaith o bontio o danwydd ffosil i drydan neu ddewisiadau amgen eraill ar gyfer cerbydau fflyd / rheoli gwastraff, o ganlyniad i nifer o ffactorau allanol y tu hwnt i reolaeth y Cyngor, fel diffyg sglodion cyfrifiadurol, prinder o lithiwm, a'r galw amdanynt.

Argymhellion

Rydym yn cydnabod yr angen i weithredu o fewn fframweithiau gwleidyddol presennol. Credwn hefyd y gall fod angen herio syniadau rhanddeiliaid mewnol / allanol o safbwynt lle bo cyfleoedd i fod yn arloesol a chreadigol o ran cyflawni targedau sero net. I wneud hyn mewn modd cyfrifol, bydd angen i'r Cyngor sicrhau bob amser nad yw'n gwneud ei hun yn rhy agored i risgiau gormodol o safbwynt ariannol a strategol, wrth geisio cyflawni sero net.

Tra gosodwyd sawl un o'r targedau ar lefel genedlaethol, dylai'r Cyngor hefyd ystyried datblygu a mabwysiadu ei set ei hun o fetrigau a meincnodau mewnol, sy'n cyd-fynd a champau i fynd i'r afael â'r newid yn yr hinsawdd / sero net. Dylai'r rhain fod yn rhai campus, mesuradwy a realistig. Yn wir, roedd y cyfweiliadau yn awgrymu, o safbwynt rhai gwasanaethau, efallai na fydd yn bosibl iddynt gyflawni sero net erbyn 2030, o ystyried y sefyllfa bresennol, neu ddibyniaeth ar randdeiliaid a chyllid allanol.

Dylai'r Cyngor ystyried y set a ganlyn o argymhellion. Ceir sawl cam yr awgrymir y gallant helpu'r sefydliad i ymgorffori proses gadarn o safbwynt rheoli risg a llywodraethu fel rhan o'i daith tuag at gyflawni sero net.

Camau Gweithredu a Argymhellir

Diwylliant – diwylliant a dulliau gweithredu o fewn y sefydliad

Ymwybyddiaeth o'r Newid yn yr Hinsawdd (Allanol) – Dylid rhoi ystyriaeth i'r modd y caiff y daith tuag at gyflawni sero net ei chyfathrebu'n fewnol ac yn allanol. Cynhwysir Cynllun Cyfathrebu ar hyn o bryd fel prosiect o fewn Cynllun Gweithredu Sero Net 2022/23. Ceir posibilrwydd o risg i enw da'r Cyngor o ganlyniad i beidio â sicrhau tryloywder ac amcanion gweladwy wrth geisio cydbwysu barn y cyhoedd a'u canfyddiadau o ran cyflawni'r amcanion hyn.

Dileu Seilos a Chanfod Cyfleoedd ar y Cyd – Canfod unrhyw gyfleoedd i weithredu ar y cyd o fewn rhaglenni neu brosiectau yng nghyswllt cyflawni sero net, er mwyn manteisio i'r eithaf ar unrhyw fuddion a chyfleoedd. Er enghraifft, gellid ychwanegu gorsafoedd monitro aer glân at offer monitro tywydd pob ysgol, i gynyddu graddfa a chwmpas y gwaith o fonitro aer glân.

Cyllido o safbwynt y newid yn yr hinsawdd a chynaliadwyedd

Cyllido - Cyfarwyddwr Swyddogaeth (Adnoddau) a Swyddog 151 a Rheolwr Newid Hinsawdd CSYM i ymgymryd â gwaith cychwynnol i gynnal adolygiad manwl o'r holl weithgareddau a gynllunnir mewn perthynas â chyflawni sero net / lliniaru effeithiau'r newid yn yr hinsawdd, gan gynnwys asesiad ar sail amser, costau, pobl, adnoddau a'r gostyngiadau a wireddwyd o safbwynt carbon. Dilynir hyn gan adolygiad o'r cynllun ariannol hirdymor sy'n nodi'r buddion a'r penderfyniadau ariannol allweddol (cyfleoedd o ran contractau, prosiectau cyfalaf), ynghyd â cherrig milltir o safbwynt cyflawni targed 2030.

Cyllido – Cynlluniau ôl-osod ar gyfer asedau, adeiladau ac ysgolion presennol er mwyn cyflawni sero net. Gan adeiladu ar lwyddiant cynlluniau ôl-osod blaenorol, bydd y Gwasanaethau Eiddo'n datblygu cynllun hirdymor manwl ynghylch y modd y bydd / y gellir eu newid i gyflawni sero net erbyn 2030. Cydnabyddir efallai bod rhai asedau erbyn hyn wedi pasio'r pwynt y mae'n hyfyw yn economaidd i'w cynnwys o fewn cynllun ôl-osod, cafodd y rhain eu nodi eisoes o fewn y portffolio asedau. Mae angen ystyried y cyllid sydd ar gael hefyd fel rhan o'r ymarfer gwerthuso manwl hwn.

Strategaethau Buddsoddi at y Dyfodol – Mae CSYM yn defnyddio dull traddodiadol i reoli buddsoddiadau ariannol. Ceir nifer gynyddol o gyfleoedd buddsoddi yng nghyswllt datblygu cynaliadwy, sy'n gysylltiedig â datgarboneiddio, y newid yn yr hinsawdd, a bioamrywiaeth. Gall fod yn werth mynd ati yn y dyfodol i ystyried p'un a yw'r cyfleoedd hyn ar gyfer buddsoddi yn cynnig dewisiadau amgen i'r Cyngor, sy'n cydweddu â'i nodau ei hun o ran cynaliadwyedd.

Monitro

Deddf Llesiant Cenedlaethau'r Dyfodol 2015 – Dylai unrhyw adolygiadau o'r Cynllun Corfforaethol / Cynllun Tuag at Sero Net gydweddu â Deddf Llesiant Cenedlaethau'r Dyfodol 2015 a'i chwmpasu.

Monitro Aer Glân – Ceir nifer benodedig o orsafoedd monitro aer glân ar hyn o bryd ledled Ynys Môn. Lleolir gorsafoedd monitro tywydd ym mhob ysgol ar draws yr Ynys, a gall hyn gyflwyno cyfle i gynyddu capasiti o ran monitro aer glân trwy ddefnyddio'r lleoliadau presennol mewn ysgolion. Bydd y Rheolwr Newid Hinsawdd yn archwilio'r potensial o ran ehangu cwmpas hyn er mwyn ystyried hyfywedd cynnwys systemau monitro aer awtomatig i ddarparu gwybodaeth amser real.

Pobl a Hyfforddiant

Adnoddau – Mae gweithwyr proffesiynol ym maes y newid yn yr hinsawdd, ynghyd â sgiliau a gwybodaeth mewn meysydd gwasanaeth allweddol yn brin, neu nid oes cyllid ar eu cyfer ar hyn o bryd, tra bo cyflwyno rolau ar sail prentisiaethau wedi llenwi'r bylchau. Dylai'r Cyngor werthuso p'un a fydd model y gweithlu presennol yn ddigonol i gyflawni'r newidiadau a gynllunnir o ran cyflawni sero net. Nodwyd yn yr holl gyfweiliadau o fewn gwasanaethau bod diffyg adnoddau a chapasiti yn rhwystr posibl o safbwynt cyflawni targedau, e.e. ni chafodd swydd yr ecolegydd ei llenwi am 7-8 mis - gwnaed penodiad i'r swydd hon yn ddiweddar.

Hyfforddiant ac Ymwybyddiaeth – Ar ôl cwblhau’r gwaith mapio o’r holl weithgaredd yng nghyswllt “tuag at sero net” a gynlluniwyd, dylai’r Rheolwr Newid Hinsawdd gyflwyno cyfathrebiadau rheolaidd i’r holl aelodau staff, swyddogion ac aelodau etholedig ynghylch y cynnydd a wnaed yn erbyn yr amserlenni cyflawni / llinellau amser a’r trywyddau cwblhau. Dylid cynnwys hyn fel rhan o’r Hyfforddiant Llythrennedd Carbon ehangach a gynhwysir o fewn y Crynodeb Gweithredol.

Prosiectau, partneriaid a’r gadwyn gyflenwi

Contractau / Cyflenwyr – Argymhellir y dylid gwirio’r holl gontractau presennol, rhai sydd angen eu hadnewyddu, neu rai newydd, a sicrhau eu bod yn cyflawni targedau mewnol yng nghyswllt y dyheadau o ran mynd i’r afael â’r newid yn yr hinsawdd a chyflawni sero net, ac yn cydweddu â hwy ac yn gwneud cynnydd o ran eu gwireddu. O safbwynt agweddau neu fetrigau na chawsant eu nodi neu ei hystyried, dylid hysbysu’r Rheolwr Newid Hinsawdd ynghylch dyddiadau unrhyw gontractau sy’n dod i ben, a chyfrannu at unrhyw weithgareddau posibl a gynigir neu a gytunwyd â thrydydd parti yng nghyswllt datrysiadau i fynd i’r afael â’r newid yn yr hinsawdd / sero net, a’u goruchwyllo. Gan weithio gyda’r Rheolwr Caffael Corfforaethol, gall y Rheolwr Newid Hinsawdd nodi map ar gyfer canfod a lleihau allyriadau o nwyddau a gwasanaethau a brynwyd, ynghyd ag ymgysylltiad ar draws cadwyn gyflenwi’r Cyngor.

Atodiad A – Cyfweledigion

Categori	Enw	Rôl
Swyddog sy'n Gyfrifol am yr Amgylchedd	Christian Branch	Pennaeth Rheoleiddio a Datblygu Economaidd
Swyddog sy'n Gyfrifol am Archwilio	Marion A. Pryor	Pennaeth Archwilio a Risg
2 x Bennaeth Cyfarwyddiaeth / Rheolwyr Gwasanaeth (gyda chyfrifoldeb am adrodd yng nghyswllt risgiau / yr hinsawdd)	Marc Jones Huw Percy	Cyfarwyddwr Swyddogaeth (Adnoddau) a'r Swyddog 151 Pennaeth Gwasanaeth Priffyrdd, Gwastraff ac Eiddo
Uwch Gynrychiolydd Cyllid	Marc Jones	Cyfarwyddwr Swyddogaeth (Adnoddau) a'r Swyddog 151
Unrhyw rolau eraill sy'n chwarae rhan allweddol yng nghyswllt rheoli'r newid yn yr hinsawdd	Rhys A Williams	Rheolwr Newid Hinsawdd
Noddwr Gweithredol Newid yn yr Hinsawdd	Dylan Williams	Prif Weithredwr
Rheoli'r Ffilyd – cynllun cerbydau	Gareth Owens	Rheolwr Ffilyd a Thrafnidiaeth
Trafnidiaeth Gyhoeddus / Ysgolion – trwyddedau lleol rhyddfrait Arriva ar rai llwybrau bysiau	Iwan Cadwaladr	Uwch Swyddog Trafnidiaeth
Trafnidiaeth Gyhoeddus / Bysiau - bysiau rhyddfrait Arriva / llwybrau bysiau – trwyddedau lleol ar rai llwybrau		
Casglu Sbwriel – wedi'i gontractio i sefydliad arall	Meirion P. Edwards Elin Owen	Prif Swyddog Rheoli Gwastraff Uwch Swyddog Rheoli Gwastraff
Yr Amgylchedd – Aer Glân	Trystan Owen	Rheolwr Iechyd yr Amgylchedd > Prif Swyddog Gwarchod y Cyhoedd (o 1af Ebrill)
Bioamrywiaeth	John Williams	Rheolwr Cynllunio, yr Amgylchedd Adeiledig a Naturiol
Rheolaeth Cefn Gwlad	Gwenllian D. Owen Alun Owen	Rheolwr yr Economi Ymwelwyr ac Ardaloedd Arfordirol
Rheoli Adeiladau - Asedau; PV	T. Dylan Edwards	Prif Swyddog Priso
Isadeiledd ar yr Ynys – strategaeth y rhwydwaith gwefru – cynllun cymeradwyedig	Dylan Llewelyn Jones	Uwch Beiriannydd (Trafnidiaeth Strategol a Chynaliadwy)
Rhaglen Ynys Ynni	Angharad Crump	Rheolwr Cyflawni Rhaglen Ynys Ynni

Dylan Williams
Prif Weithredwr
Cyngor Sir Ynys Môn
Swyddfeydd y Cyngor
Llangefni
Ynys Môn
LL77 7TW

24 Cathedral Road / 24 Heol y Gadeirlan
Cardiff / Caerdydd
CF11 9LJ
Tel / Ffôn: 029 2032 0500
Fax / Ffacs: 029 2032 0600
Textphone / Ffôn testun: 029 2032 0660
info@audit.wales / post@archwilio.cymru
www.audit.wales / www.archwilio.cymru

Cyfeirnod: 3198A2022

Dyddiad Cyhoeddi: Tachwedd 2022

Annwyl Dylan

Cyngor Sir Ynys Môn – Diweddariad ar Gynnydd Datgarboneiddio

Mae gan y Cyngor weledigaeth ar gyfer ei uchelgais datgarboneiddio, ond mae'r weledigaeth yn nyddiau cynnar ei thaith. Bydd angen i'r Cyngor ddatblygu gwell dealltwriaeth o'i ôl troed carbon, effaith carbon a chost ei gamau gweithredu arfaethedig, a chyllid i helpu i wireddu'i weledigaeth o fod yn sero net erbyn 2030.

Cyd-destun

Ym mis Gorffennaf 2022, cyhoeddodd yr Archwilydd Cyffredinol barodrwydd y Sector Cyhoeddus ar gyfer Carbon Sero Net erbyn 2030, a oedd yn edrych ar gamau datgarboneiddio mewn 48 o gyrff cyhoeddus, gan gynnwys pob cyngor. Canfu'r adroddiad hwn ansicrwydd y bydd yr uchelgais ar y cyd ar gyfer sector cyhoeddus sero net erbyn 2030 yn cael ei gyflawni. Nododd ein gwaith rwystrau cyffredin sylweddol rhag cynnydd y mae'n rhaid i gyrff cyhoeddus fynd i'r afael â nhw ar y cyd i gyflawni'r uchelgais ar y cyd. Canfuom er bod gyrff cyhoeddus yn dangos ymrwymiad i leihau carbon, mae'n rhaid iddyn nhw bellach gynyddu eu gweithgareddau yn

sylweddol, cynyddu cydweithio a gosod datgarboneiddio wrth wraidd eu gweithrediadau a'u penderfyniadau o ddydd i ddydd.

Yn yr adroddiad, mae'r Archwilydd Cyffredinol yn gwneud y pum galwad canlynol am gamau gweithredu gan gyrrff cyhoeddus:

- Cryfhau eich arweinyddiaeth a dangos eich cyfrifoldeb cyfunol drwy gydweithio'n effeithiol;
- Egluro eich cyfeiriad strategol a chyflymu'r ffordd yr ydych yn gweithredu;
- Mynd i'r afael â'r cyllid sydd ei angen arnoch;
- Gwybod beth yw eich bylchau sgiliau a chynyddu eich capasiti; a
- Gwella ansawdd a monitro data i gefnogi eich penderfyniadau.

Mae'r paragraffau canlynol yn nodi canfyddiadau ein gwaith archwilio lleol yng nghynllun gweithredu datgarboneiddio'r Cyngor. Mae'r canfyddiadau hyn yng nghydestun ehangach adroddiad yr Archwilydd Cyffredinol ym mis Gorffennaf 2022 sy'n galw am weithredu cyflymach ac arweinyddiaeth gadarnach ledled Cymru wrth leihau allyriadau carbon.

Yr hyn a wnaethom:

Gwnaethom gynnal asesiad o drefniadau'r Cyngor i ddatblygu a chyflawni ei Gynllun Datgarboneiddio. Gwnaethom gasglu tystiolaeth drwy gyfweiliad, adolygu dogfennau ac ymatebion i Alwad am Dystiolaeth y Cyngor ar gyfer yr Adolygiad Llinell Sylfaen o Ddatgarboneiddio.

Yr hyn a ganfuom:

Ym mis Medi 2020 cyhoeddodd y Cyngor Argyfwng Hinsawdd ac ymrwymiad i "foderneiddio ac addasu i fod yn Gyngor sero net erbyn 2030". Dilynwyd hyn ym mis Mawrth 2021 gydag ymrwymiad gan y Weithrediaeth i ddarparu Rhaglen Newid Hinsawdd fel y nodwyd yn y Cynllun Tuag at Sero Net a fabwysiadwyd gan y Cyngor ym mis Mawrth 2022. Mae gan Gynllun presennol y Cyngor 2017-2022 flaenoriaeth allweddol i "Weithio mewn partneriaeth â'n cymunedau i sicrhau eu bod yn gallu ymdopi'n effeithiol â newid a datblygiadau gan warchod ein hamgylchedd naturiol" sy'n cwmpasu'r agenda ddatgarboneiddio. Ond mae'r Cyngor yn cydnabod bod angen aliniad llawer cliriach rhwng iteriad nesaf Cynllun y Cyngor, sydd i'w gyhoeddi

yn nhymor yr hydref 2022, a'i Gynllun Tuag at Sero Net. Mae'r Cyngor yn cydnabod ei fod yng nghyfnod cychwynol ei daith tuag at sero net erbyn 2030.

Dywedodd y Cyngor fod y pum ffordd o weithio, a'r egwyddor datblygu cynaliadwy wedi'u hintegreiddio i'w holl benderfyniadau ac y byddai'r meysydd hyn yn cael eu hystyried ar gyfer pob un o'r prosiectau unigol yn ei Gynllun Tuag at Sero Net. Fodd bynnag, er bod y Cynllun yn destun asesiad effaith a oedd yn cynnwys rhywfaint o ystyriaeth o'r meysydd hyn, byddai ystyriaeth fanylach o sut mae'r Cynllun yn defnyddio'r pum ffordd o weithio i gymhwyso'r egwyddor datblygu cynaliadwy yn cryfhau'r trefniadau.

Ar hyn o bryd mae'r Cyngor yn casglu data ar allyriadau carbon o sawl ffynhonnell, ond mae angen dealltwriaeth fwy cynhwysfawr o'i ôl troed carbon i'w alluogi i flaenoriaethu'r camau gweithredu ac ymyriadau arfaethedig yn seiliedig ar eu heffeithiau ariannol a charbon dros y tymor byr, canolig a hir. Mae'r Cyngor wedi dweud wrthym, fel rhan o'i brosiect corfforaethol ehangach i wella canoli casglu data, ei fod yn bwriadu mireinio sut mae'n diffinio ac yn mesur ei ôl troed carbon a chanoli'r broses o gasglu data carbon yn ystod 2022-23.

Mae'r cynllun Tuag at Sero Net yn cydnabod pwysigrwydd llywodraethu, monitro ac adolygu ac wedi nodi hyn fel un o'i bum thema yn y cynllun. Ond mae trefniadau llywodraethu, monitro ac adolygu sy'n ymwneud â chynnydd y cyngor tuag at Sero Net yn parhau i fod yn y cyfnod cynnar o ran eu datblygiad. Ar adeg ein gwaith nid oedd y Bwrdd Rhaglen Sero Net wedi cwrdd eto. Er bod y Cynllun yn nodi camau allweddol yn ymwneud â llywodraethu, monitro ac adolygu, ni chytunwyd ar unrhyw amserlenni penodol ar gyfer cwblhau'r camau pwysig hyn. Bydd yn bwysig i'r Cyngor roi'r camau allweddol hyn ar waith cyn gynted â phosibl er mwyn sicrhau ei fod yn rheoli ei gynnydd tuag at sero net yn effeithiol.

Mae Adroddiad Monitro Cerdyn Sgorio presennol y Cyngor a'i Adroddiad Perfformiad Blynyddol diweddaraf (2021/22) yn cynnwys nifer bach o fetrigau ar allyriadau Carbon. Er bod y Cyngor yn mesur rhywfaint o ddata allyriadau ac wedi adrodd y rhain wrth Lywodraeth Cymru ar gyfer 2019-20 a 2021-22, mae'n dal i ddatblygu ei ddull o weithredu o ran casglu ac adrodd yn gyhoeddus ar ei gynnydd ym maes lleihau allyriadau carbon.

Nid yw datblygiad Cynllun Tuag at Sero Net y Cyngor wedi ei lywio'n uniongyrchol gan ymgysylltu neu ymgynghori â dinasyddion. Ond dywedodd y Cyngor wrthym ei fod yn bwriadu ymgysylltu â'r maes hwn fel rhan o'r ymgysylltiad arfaethedig ar Gynllun newydd y Cyngor. Bydd cael dealltwriaeth glir o ddinasyddion a safbwyntiau rhanddeiliaid ehangach a sut y gallant gefnogi'r Cyngor yn gam pwysig wrth lunio gweledigaeth gyffredin ar gyfer ei uchelgeisiau sero net.

Wrth ddatblygu ei Gynllun Tuag at Sero Net fe wnaeth y Cyngor ymgysylltu â Chynghorau eraill, yn ogystal â Chymdeithas Llywodraeth Leol Cymru a Bwrdd Uchelgais Economaidd Gogledd Cymru. Er bod enghreifftiau o gydweithio yn ymwneud â datgarboneiddio fel y "Rhaglen Ynys Ynni" mae angen i'r Cyngor barhau i archwilio cyfleoedd i weithio mewn partneriaeth â rhanddeiliaid eraill os yw am wireddu ei weledigaeth o fod yn sero net erbyn 2030.

Mae'r Cyngor wedi buddsoddi'n flaenorol mewn sawl cychwyn i gefnogi ei gynlluniau Sero Net y mwyaf arwyddocaol o'r rhain yw'r £2.6 miliwn yn ei gynllun Ailosod Effeithlonrwydd Ynni a chyllid Llywodraeth Cymru ar gyfer system wresogi ffynhonnell dŵr ac aer newydd ar gyfer ei brif swyddfeydd cyngor. Mae'r Cyngor hefyd wedi clustnodi cyllideb refeniw fechan ar gyfer newid hinsawdd a buddsoddi mewn Rheolwr Rhaglen Newid Hinsawdd newydd. Yn ogystal â hyn, mae'r Cyngor wedi neilltuo £200,000 ychwanegol ar gyfer prosiectau costus penodol yn ystod 2021/22 gyda £300,000 ychwanegol mewn cronfeydd wrth gefn ar gyfer prosiectau datgarboneiddio. Fodd bynnag, mae'n cydnabod yr heriau buddsoddi ar gyfer technoleg carbon isel ac na fydd yr adnoddau a glustnodwyd ar hyn o bryd ar gyfer y maes hwn yn ddigon i gyrraedd targed Sero Net 2030. Mae perygl sylweddol felly na fydd y Cyngor yn cyrraedd y targed allyriadau sero net erbyn 2030. Os yw'r Cyngor am gyrraedd y targed heriol hwn, bydd angen iddo sicrhau bod ei Gynllun Corfforaethol a'i Strategaeth Gyfalaf yn adlewyrchu'n llawn sut mae'n bwriadu ariannu ei brosiectau a'i fentrau carbon isel.

Argymhellion

Arddangosyn 1 argymhellion

Mae'r tabl isod yn nodi'r argymhellion a nodwyd gennym yn dilyn yr adolygiad hwn

Argymhellion

- A1 Dylai'r Cyngor sicrhau bod y camau lefel uchel yn ei gynllun datgarboneiddio:
- wedi'u blaenoriaethu yn seiliedig ar feini prawf clir, gan gynnwys effaith carbon ac ariannol;
 - yn cyd-fynd â'i Strategaeth Ariannol Tymor Canolig a'i Raglen Gyfalaf; ac
 - wedi'u hintegreiddio mewn cynlluniau busnes.

Argymhellion

A2 Dylai'r Cyngor ddatblygu cyfres gadarn o fetrigau i fesur ac adrodd ar y cynnydd ar ei daith ddatgarboneiddio.

Yn gywir

Alan Hughes

Arweinydd Archwilio